

ВОДИЧ

ЗА ПРИСТАПНИ ПРЕГОВОРИ ЗА ЧЛЕНСТВО
НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА
ВО ЕВРОПСКАТА УНИЈА

ВОДИЧ ЗА ПРИСТАПНИ ПРЕГОВОРИ ЗА ЧЛЕНСТВО НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА ВО ЕВРОПСКАТА УНИЈА

Издавач: ЕВРОТИНК - Центар за европски стратегии

За издавачот: Иван Стефановски, извршен директор, ЕВРОТИНК

Автор: Ана Крстиновска

Април, 2020

Публикацијата е изработена во рамки на проектот „Учество на граѓанското општество во процесот на пристапување кон ЕУ“, спроведен од ЕВРОТИНК - Центар за европски стратегии, а финансиски поддржан од Фондацијата Отворено општество - Македонија.

Содржината на оваа публикација е единствена одговорност на авторот и на ниту еден начин не ги одразува гледиштата на ЕВРОТИНК – Центар за европски стратегии или Фондацијата Отворено општество - Македонија

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека «Св. Климент Охридски», Скопје

35.075:341.171(4-672ЕУ:497.7)(036)

КРСТИНОВСКА, Ана
Водич за пристапни преговори за членство на Република Северна
Македонија во Европската унија [Електронски извор] / автор Ана
Крстиновска. - Скопје : Центар за европски стратегииЕвротинк, 2020

Начин на пристапување (URL): <https://www.eu.inf.mk>. - Текст во PDF
формат, содржи 93 стр. - Наслов преземен од екранот. - Опис на изворот
на ден 17.07.2020. - Фусноти кон текстот. - Публикацијата е во рамки на
проектот: «Учество на граѓанското општество во процесот на пристапување
кон ЕУ». - Библиографија: стр. 90

ISBN 978-608-4923-01-5

а) Македонија -- Преговори со ЕУ -- Водичи

COBISS.MK-ID 51527429

БЛАГОДАРНОСТ

Авторката би сакала да изрази благодарност до експертите за ЕУ од други земји кои придонесоа со свои пораки и лични сведоштва во врска со процесот на пристапни преговори - Јанез Поточник, Александар-Андрија Пејовиќ, Франсоа Лафон, Меглена Кунева, Тања Мишчевиќ и Марек Табор, како и до Александра Вуковиќ за дадените коментари на нацрт верзијата на овој Водич.

СОДРЖИНА

КРАТЕНКИ	6	Поглавје 18: Статистика	54
ВОВЕД	7	Поглавје 19: Социјална политика	56
ДЕЛ 1 – ОПШТИ ПРИНЦИПИ	8	Поглавје 20: Претпријатија и индустриска политика	60
Основни постулати на политиката на проширување	9	Поглавје 21: Трансевропски мрежи (ТЕН)	60
Кратка споредбена анализа на пристапниот процес на земјите од регионот	10	Поглавје 22: Регионална политика и координација на структурни инструменти	61
Краток хронолошки преглед на пристапниот процес на РС Македонија во ЕУ	11	Поглавје 23: Правосудство и фундаментални права	63
Преговарачка структура на РС Македонија	12	Поглавје 24: Правда, слобода и безбедност	66
Подготовка на националната верзија на европското акти како основа за преговорите	14	Поглавје 25: Наука и истражување	68
Тек на пристапните преговори	15	Поглавје 26: Образование и култура	69
Принципи во процесот на пристапување	16	Поглавје 27: Животна средина	70
Основни фази во преговарачкиот процес	17	Поглавје 28: Заштита на потрошувачите и здравствена заштита	73
Промени кои се воведуваат со новата методологија	19	Поглавје 29: Царинска унија	74
Административен капацитет – реформа на јавната администрација	21	Поглавје 30: Надворешни односи	76
Користење на европските фондови во текот на преговорите	22	Поглавје 31: Надворешна политика	79
ДЕЛ 2 - ПРЕГОВАРАЧКИ ПОГЛАВЈА	23	Поглавје 32: Финансиска контрола	80
Политички критериуми – функционирање на демократските институции	24	Поглавје 33: Финансиски и буџетски одредби	81
Економски критериуми	25	Поглавје 34: Институции	81
Поглавје 1: Слободно движење на стоки	26	Поглавје 35: Останати прашања	82
Поглавје 2: Слободно движење на работници	27	ДЕЛ 3 – ЛИЧНИ СВЕДОШТВА И ПОРАКИ НА ЕКСПЕРТИ ЗА ЕУ И ГЛАВНИТЕ ПРЕГОВАРАЧИ ОД ЗЕМЈИТЕ ОД РЕГИОНОТ	83
Поглавје 3: Право на основање и слобода на давање услуги	29	Јанез Поточник	84
Поглавје 4: Слобода на движење на капитал	30	Меглена Кунева	85
Поглавје 5: Јавни набавки	31	Тања Мишчевиќ	86
Поглавје 6: Право на трговски друштва	33	Александар-Андрија Пејовиќ	87
Поглавје 7: Право на интелектуална сопственост	34	Франсоа Лафон	88
Поглавје 8: Политика на конкуренција	36	Марек Табор	89
Поглавје 9: Финансиски услуги	37	КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА И ДОПОЛНИТЕЛНИ РЕСУРСИ	90
Поглавје 10: Информатичко општество и медиуми	39		
Поглавје 11: Земјоделство и рурален развој	40		
Поглавје 12: Безбедност на храната, ветеринарна и фитосанитарна политика	43		
Поглавје 13: Рибарство	45		
Поглавје 14: Транспортна политика	46		
Поглавје 15: Енергетика	49		
Поглавје 16: Даноци	51		
Поглавје 17: Економска и монетарна политика	53		

Кратенки

БДП – Бруто домашен производ

ЕСЧП – Европскиот суд за човекови права

ЕИБ – Европска инвестициска банка

ЕЦБ – Европска централна банка

ЈВФК – Јавна внатрешна финансиска контрола

ЗЗП – Заедничка земјоделска политика

ЗНБП – Заедничка надворешна и безбедносна политика

ЗБОП – Заедничка безбедносна и одбранбена политика

ИПА – Инструмент за претпристапна помош

МНР – Министерство за надворешни работи

МСП – Мали и средни претпријатија

НПАА - Националната програма за усвојување на правото на ЕУ
(од англиски: National Version for the Approximation of the Acquis)

СЕП - Секретаријат за европски прашања

ССА – Спогодба за стабилизација и асоцијација

СТО – Светска трговска организација

ЕК – Европската комисија

ЕСП – Европскиот суд на правдата (Судот на правдата на ЕУ)

Вовед

Членството во ЕУ е еден од клучните стратешки приоритети на РС Македонија кој ги надминува етничките и партиските поделби и ужива значителна поддршка во јавното мислење. Со потпишувањето и ратификацијата на Преспанскиот договор отстранета е последната пречка за отворање на пристапни преговори и на состанокот на Советот на министри на ЕУ во март 2020 година дадено е зелено светло РС Македонија да започне преговори за членство со одржување на Меѓувладина конференција во најкраток можен рок.

Процесот на преговори вклучува усвојување на темелните принципи и вредности на ЕУ во функционирањето на државата, усогласување со европското законодавство и прилагодување на функционирањето на националните институциите кон функционирањето на институциите на ЕУ со цел, од моментот на пристапување да бидат исполнети сите услови за целосно преземање на правата и обврските од членството.

Овој Водич има за цел да обезбеди сеопфатен преглед на текот на пристапните преговори за членство во ЕУ, принципите, фазите и процедурите во преговарачкиот процес, тематските приоритети во рамки на поглавјата, клучните документи и чинители. Наменет е за административни и јавни службеници, претставници на граѓанските организации, медиумите и бизнис заедницата кои имаат почетни предзнаења во однос на ЕУ и преку овој Водич ќе се запознаат подетално со она што ја очекува РС Македонија во текот на преговорите.

Во првиот, општ дел содржани се основните постулати на политиката на проширување и претставена е кратка споредбена анализа на пристапниот процес на земјите од регионот кои се релевантни за РС Македонија, со цел подобро да се разбере контекстот и да се формулираат реалистични очекувања за текот на преговорите. Потоа, даден е краток хронолошки преглед на пристапниот процес на РС Македонија, претставување на преговарачката структура и подготовката на националната верзија на европското акти како основа за преговорите. Понатаму, Водичот ги разработува основните принципи и фази во преговарачкиот процес и промените кои се воведуваат со новата Методологија за преговори. Вториот дел ги претставува преговарачките поглавја, со акцент на нивниот опсег, клучните документи на ЕУ, клучните документи на РС Македонија и конкретните придобивки за граѓаните.

Водичот се осврнува и на административниот капацитет потребен за водење на преговорите, користењето на европски фондови во текот на преговарачкиот процес и дава преглед на корисни ресурси и дополнителна литература на оваа тема. Освен тоа, содржи сведоштва и препораки од експерти за ЕУ кои биле вклучени во пристапни преговори на други земји и/или имаат искуство во подготовка на македонската администрација за преговори, со цел да се согледаат нивните искуства и да се извлечат лекции кои би помогнале во преговарачкиот процес.

ДЕЛ 1 – ОПШТИ ПРИНЦИПИ

Основни постулати на политиката на проширување

Според член 49 од Договорот за ЕУ **секоја европска држава што ги почитува и унапредува демократските вредности на ЕУ може да поднесе барање за членство**. Клучните критериуми што треба да ги исполни се дефинирани во 1993 на самитот на ЕУ во Копенхаген и се структурирани во три групи:

- **политички критериуми** – стабилни институции кои гарантираат владеење на правото, демократија, човекови права, почит и заштита на малцинските групи;
- **економски критериуми** – функционална пазарна економија која може да ги издржи конкурентските притисоци на европскиот пазар;
- **секторски административен и институционален капацитет** – способност да се преземат обврските кои ги налага европското право во сите регулирани области.

Дополнително, и ЕУ треба од своја страна да биде подготвена да ја прими новата држава и овој критериум зависи исклучиво од политичката воља на сите земји членки кои одлуката за проширување ја носат **едногласно**¹.

Сè до т.н. ЕФТА проширување во 1995 година, пристапувањето не се засноваше на структуриран сет инструменти, туку се одвиваше преку преговори водени главно од интересите на различни држави членки во однос на кандидатите за членство. Од усвојувањето на **Копенхагенските критериуми** наваму, секое ново проширување се води од сè подетални и построги критериуми во однос на демократија, владеење на правото, конкурентност на домашната економија и збир на секторски политики во кои треба да се направи усогласување со европското право. Копенхагенските критериуми во 1995 се надополнети со т.н. **Мадридски критериуми** кои налагаат **прилагодување на националната администрација и правосудство за да можат ефикасно да го транспонираат и применуваат европското законодавство**.

Во 1998, на Европскиот самит во Хелсинки, како критериум и експлицитно е наведена **обврската за земјите членки да ги почитуваат вредностите и целите од Договорите за ЕУ**. Целта на деталниот и темелен пристап е да се подготват државите кандидати да ги преземат сите обврски кои произлегуваат од полноправното членство и да може да ги уживаат сите придобивки, без притоа да се наруши функционирањето на ЕУ.

Со новиот пристап кон проширувањето на Европската комисија од 2013 година², поучена од проширувањето со Романија и Бугарија, ЕУ ги воведува петте области: владеење на правото, јакнење на економското управување, **поддршка за демократските институции, почитување на основните човекови права и односи меѓу земјите од проширувањето и земјите членки како суштински реформски приоритети** (fundamentals), односно предуслови за пристапување на кои треба да се посвети особено внимание. Во тој контекст, поглавјата 23 – Судство и фундаментални права и 24 – Правда, слобода и безбедност се првите поглавја што се отвораат во рамки на преговорите и последните што се затвораат, откако сите други услови ќе бидат исполнети.

¹ European Commission, Accession criteria, 2016. https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/policy/glossary/terms/accession-criteria_en

² European Parliament, MEPs back Štefan Füle's "five fundamentals" for countries wanting to join the EU, 2013. <http://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20131016IPR22394/meps-back-fule-s-five-fundamentals-for-countries-wanting-to-join-the-eu>

Кратка споредбена анализа на пристапниот процес на земјите од регионот

Пристапните преговори немаат определено времетраење, односно зависат од подготвеноста на земјата кандидат и објективната исполнетост на критериумите за членство, но и од подготвеноста на ЕУ, односно политичката воља на земјите членки да одобрат пристапување на нови држави. Според **Стратегијата за проширување на Европската комисија** објавена во февруари 2018 година, **пристапниот процес е сложен и долгорочен, зачленувањето се заснова на воспоставени објективни критериуми, фер и строга условеност и секоја земја кандидат ќе биде оценувана врз основа на сопствените заслуги во спроведувањето на неопходните реформи**³. Словенија, првата поранешна југословенска република што стана членка на ЕУ, уште во 1989 година усвои стратегија наречена „Европа 1992“ со која започна да се подготвува за новите односи со ЕУ. Благодарение на нејзиното визионерско политичко раководство, добро осмислените економски политики и натпартискиот консензус, успеа за релативно кратко време да го заврши пристапниот процес и да стане членка во 2004, во исто време со формално понапредните земји од Централна Европа.

За разлика од Словенија, Бугарија и Романија не успеаја да ги спроведат реформите навреме за да станат дел од ЕУ со останатите земји од Централна и Источна Европа во 2004 година и нивното пристапување беше одложено за 2007 година. Дури и во моментот на потпишување на Договорот за пристапување на Бугарија во 2005 година, беше оценето дека “судските структури и структурите за спроведување на законот го немаат потребниот капацитет за да ги спроведат и применат мерките за воспоставување на внатрешниот пазар и зоната на слобода, безбедност и правда”⁴. Поради тоа, три заштитни клаузули беа внесени во договорот со кој им се овозможи на Комисијата и земјите членки да преземаат заштитни мерки во период од три години по бугарското пристапување, за да ги заштитат националните економии и интересите на ЕУ.

Освен тоа, во 2006 година беше воспоставен Механизмот за соработка и верификација за Бугарија и Романија со цел мерење на напредокот на земјите во области поврзани со владеење на правото – демократија, независно судство, борба против корупција и организиран криминал. Шест одредници беа поставени за Бугарија и четири за Романија како услов за излегување од Механизмот, што е истовремено и предуслов за земјите да станат дел од Шенген зоната. Заклучно со последниот извештај во октомври 2019 година⁵, Комисијата оценува дека двете земји сè уште не оствариле доволен напредок за да излезат од Механизмот.

Пристапувањето на Хрватска во 2013 година се смета за успешна приказна, имајќи предвид дека земјата во помалку од 20 години се опорави од војна и ги заврши сите неопходни политички и економски реформи за членство. Преговорите формално траеја 6 години (2005-2011), подолго од очекуваното поради билатералниот спор со Словенија и условеноста земјата да соработува со Хашкиот трибунал. Од земјите во фаза на преговори, Црна Гора во релативно краток период по независноста (2005) успеа да потпише ССА (во 2007, стапи во сила од 2010), да добие кандидатски статус (2010) и да отпочне преговори за членство (2012). Во моментот има отворено 32 поглавја и привремено затворено 3. Србија, која склучи ССА во 2008 година (во сила од 2013) доби кандидатски статус во 2012 и преговара од јануари 2014 година, досега има отворено 18, а привремено затворено 2 поглавја.

³ European Commission, A credible enlargement perspective for and enhanced EU engagement with the Western Balkans, 2018. https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/communication-credible-enlargement-perspective-western-balkans_en.pdf

⁴ Markov, D., The Cooperation and Verification Mechanism Three Years Later: What Has Been Done and What Is Yet To Come, Bulgaria Reports, 1/2010, Friedrich Ebert Stiftung

⁵ European Commission, Cooperation and Verification Mechanism Reports on Bulgaria and Romania, 10/2019. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/QANDA_19_6137

Краток хронолошки преглед на пристапниот процес на РС Македонија во ЕУ

Стратешката определба на РС Македонија да стане дел од ЕУ датира од 1991 година, односно од осамостојувањето. Тогаш започнува и процесот на постепен интеграција преку преземање напори за приближување и усогласување во различни конкретни области, но и начелно прифаќање на европските вредности, принципите втемелени во Договорите за ЕУ и Копенхагенските критериуми. Од страна на ЕУ, потребата за поблиска соработка и поголемо внимание на целиот балкански регион датира од 1999 година кога започнува **Процесот на стабилизација и асоцијација**. Перспективата за целосна интеграција на сите земји од Процесот на стабилизација и асоцијација се конкретизира на самитот во Солун во 2003 година.

КЛУЧНИ ДАТУМИ ВО ПРОЦЕСОТ НА ЕВРОПСКА ИНТЕГРАЦИЈА НА РС МАКЕДОНИЈА

Воспоставување договорни односи преку склучување Договор за соработка и Договор за транспорт	20 јуни 1996 (во сила од 1998)
Подготовка на студија за изводливост за подготвеноста на земјата да започне преговори за ССА	16 јуни 1999
Почеток на преговори со Европската комисија за ССА	5 март 2000
Финализирање и парафирање на ССА	24 ноември 2000
Потпишување на ССА	9 април 2001
Стапување во сила на ССА	1 април 2004
Поднесување на апликација за членство	22 март 2004
Добивање кандидатски статус	17 декември 2005
Прва препорака за отпочнување пристапни преговори од ЕК до Советот на ЕУ	27 октомври 2009
Одлука на ЕУ за визна либерализација	19 декември 2009
Почеток на Пристапниот дијалог на високо ниво	15 март 2012
Одлука за почеток на пристапни преговори од Советот на ЕУ	25 март 2020

По добивањето кандидатски статус, РС Македонија започнува со интензивни подготовки за реформи кои би воделе кон полноправно членство под менторство на **Генералниот директорат за проширување** на ЕК. Во 2006 година, Министерството за финансии ја подготвува првата **Претпристапна економска програма (од 2014 позната под името Програма на економски реформи⁶)**, а во 2007 година, Секретаријатот за европски прашања ја подготвува првата **Национална програма за усвојување на правото на ЕУ (НПАА)⁷**. Паралелно се формираат и НПАА работни групи за сите поглавја од пристапниот процес кои работат на подготовка на националните законски и подзаконски акти со кои се транспонира европското законодавство, како и **Работниот комитет за европска интеграција** кој ги обединува претседавачите на сите НПАА работни групи (во рамки на неговиот Поткомитет) и државните секретари. Станува збор за огромна институционална машинерија која вклучува околу 130 државни институции и над 1000 административни службеници и неа ја координира заменикот на претседателот на Владата задолжен за европска интеграција.

⁶ Повеќе за процесот, целите и содржината на Програмата: Министерство за финансии, Програма на економски реформи 2020-2022, <https://www.finance.gov.mk/mk/node/7797>

⁷ Повеќе за процесот, целите и содржината на НПАА: СЕП, Национална програма за усвојување на правото на ЕУ (НПАА), <http://www.sep.gov.mk/content/?id=13#.XsOwekQzblU>

Освен тоа, според обврските од ССА, се формираат **Совет и Комитет за стабилизација и асоцијација, како и 9 тематски поткомитети кои се среќаваат на годишна основа** со заедничко претседавање и присуство на претставници на националните институции и Европската комисија, и тоа:

- Поткомитет за правда, слобода и безбедност
- Поткомитет за трговија, индустрија, царина и даноци
- Поткомитет за внатрешен пазар и конкуренција
- Поткомитет за економски и финансиски прашања и статистика
- Поткомитет за иновации, информатичко општество и социјална политика
- Поткомитет за транспорт, животна средина, енергетика и регионален развој
- Поткомитет за земјоделство и рибарство
- Специјална група за реформа на јавна администрација (дополнително создадена во 2010 година како резултат на потребата да се следи поинтензивно реформата на јавната администрација)

Гореспоменатите документи и спроведувањето на обврските преземени во нив, дискусиите на редовните состаноци во рамки на телата ССА, надополнети со документи објавени од релевантни меѓународни организации и граѓанското општество претставуваат извор на податоци и информации за Европската комисија во подготовката на **годишните извештаи за РС Македонија кои подоцна се разгледуваат во Европскиот парламент и Советот на министри**. Врз основа на тие извештаи се оценува постигнатиот напредок и се донесуваат одлуки за натамошни чекори во пристапниот процес и преговорите.

Преговарачка структура на РС Македонија

Преговарачката структура⁸ на РС Македонија се состои од 4 нивоа:

- **Работни групи за НПАА и подготовка на преговарачки позиции** – вкупно 39, односно за секое поглавје и дополнително за политички и економски критериуми, за административни капацитети и за терминологија. Различни институции ја имаат надлежноста да претседаваат со работните групи и специфичните подрачја во секоја од нив. Работните групи се задолжени за подготовка на нацрт-преговарачките позиции кои ги доставуваат до главниот технички преговарач. Освен тоа, ги планираат активностите и определуваат предлог-приоритети за превод и усогласување со правото на ЕУ, го подготвуваат делот од НПАА кој се однесува на поглавјето за кое се надлежни и го усогласуваат со другите делови од НПАА, како и со приоритетите за користење на странска помош, прават проценка на трошоците и потребните ресурси за градење на капацитетите за спроведување на преземените обврски од преговорите и за спроведување на законодавството, даваат препораки за предлозите на законите и на подзаконските акти со кои се врши усогласување со правото на ЕУ итн.
- **Група за преговори** (Преговарачка група) – со која претседава главниот технички преговарач, а освен него ја сочинуваат и најмногу четири заменици, членови задолжени за одредени поглавја од преговорите – преговарачи, шефот на Мисијата на РС Македонија при ЕУ и претставник на Канцеларијата на главниот технички преговарач при ЕУ во Брисел и секретарот за преговори. Преговарачката група ја следи работата на НПАА работните групи, ги утврдува преговарачките позиции и ги доставува до главниот политички преговарач. Освен тоа, води преговори со ЕУ на техничко ниво.
- **Државна делегација за преговори** – со која претседава главниот политички преговарач, односно заменикот на Претседателот на Владата задолжен за европски прашања, а членуваат и министерот за надворешни работи кој е

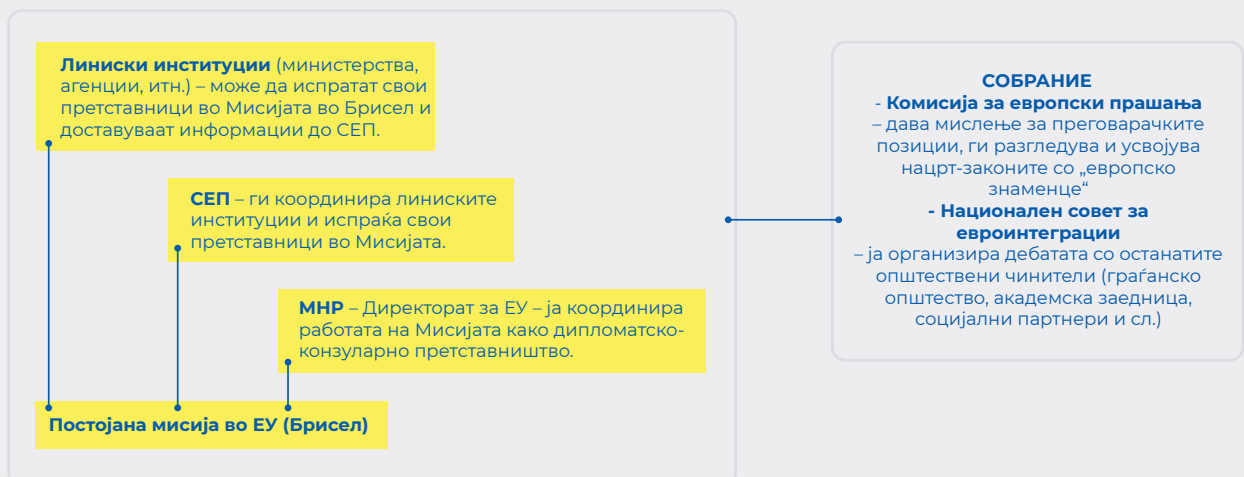
⁸ Службен весник на РСМ, бр. 159 од 01.08.2019 година

заменик шеф на Државната делегација, главниот технички преговарач, шефот на Мисијата на РС Македонија при ЕУ во Брисел и секретарот за преговори. На ова ниво се предлагаат преговарачките позиции за усвојување со Комитетот, се претставуваат позициите и се одвиваат преговорите во рамки на меѓувладините конференции со ЕУ.

- **Комитет за преговори** - со кој претседава Претседателот на Владата, а го сочинуваат уште и заменикот на Претседателот на Владата задолжен за европски прашања и главен политички преговарач, заменикот на Претседателот на Владата и министер за одбрана, заменикот на Претседателот на Владата и министер за внатрешни работи, заменикот на Претседателот на Владата задолжен за економски прашања и за координација со економските ресори, заменикот на Претседателот на Владата и министер за политички систем и односи меѓу заедниците, министерот за надворешни работи, министерот за финансии, министерот за правда, министерот за економија, министерот за животна средина и просторно планирање, министерот за земјоделство, шумарство и водостопанство, Министерот за информатичко општество и администрација и главниот технички преговарач. Комитетот за преговори е највисокото политичко тело кое ги усвојува преговарачките позиции и за таа цел се состанува најмалку еднаш пред секоја меѓувладина конференција. Освен тоа, расправа и зазема став за најважните прашања кои произлегуваат од преговорите, вклучително и динамиката на преговорите, роковите за хармонизација на националното со законодавството на ЕУ, како и потребните финансиски средства за исполнување на преземените обврски со преговорите и за обезбедување на капацитети за доследна примена на европското законодавство.

За спроведување на преговорите се формира и **Канцеларија на главниот технички преговарач** со две работни единици - во Владата и во Мисијата при ЕУ во Брисел. **Канцеларијата**, заедно со СЕП и Директоратот за ЕУ во МНР го сочинуваат **Секретаријатот за преговори**. Освен тоа, постојните државни структури продолжуваат да ги извршуваат своите надлежности во текот на преговорите и да обезбедуваат административно-стручна и техничко-оперативна поддршка во процесот. Нивната координација е прикажана на следната шема:

ВЛАДА⁹

⁹ Дел од линиските институции кои имаат надлежност во преговорите се независни институции кои формално не се дел од Владата. На пример, Народната банка во однос на монетарната политика, Народниот правобранител во однос на заштита на човековите права, Агенцијата за заштита на лични податоци и сл.

Подготовка на националната верзија на европското аки како основа за преговорите

Националната верзија на европското аки (acquis communautaire)¹⁰ и преводите на усогласените македонски прописи на официјалните јазици на ЕУ се основа за водење на преговорите бидејќи овозможуваат македонската страна соодветно да ги разбере обврските што треба да ги преземе и спроведе, а ЕК да го процени степенот на усогласеност. Подготовката на националната верзија на европското аки е процес кој опфаќа 4 фази: **превод на правните акти од официјалните јазици на ЕУ, јазична, стручна и правна ревизија.** Како изворен текст најчесто се користи верзијата на англиски јазик, но често се консултираат и верзиите на други јазици кои ги познава преведувачот (француски, германски, италијански, хрватски, бугарски и сл.), со цел да се најде најсоодветната терминологија на македонски.

Одговорноста за оваа задача ја има Секторот за подготовка на националната верзија на аки во рамки на СЕП. Имајќи ја предвид обемноста на правните прописи на ЕУ што треба да се преведат и која во моментот од страна на СЕП се проценува на повеќе од **160.000 страници**, постојат различни пристапи кон процесот: преведување во рамки на секторот во СЕП од страна на постојано вработени преведувачи или хонорарно ангажирање на надворешни преведувачи¹¹. Во секој случај, со цел да се обезбеди конзистентност и квалитет на финалните акти, останатите три фази во процесот – трите вида ревизија по преводот, неопходно е да бидат спроведени од страна на СЕП, со вклучување на експерти од праксата од другите институции и академската заедница, како и со поддршка на НПАА работната група за терминологија.

Подготовката на националната верзија на европското аки се врши според претходно подготвен план и приоритети дефинирани според НПАА. Освен тоа, другите институции може да поднесат барања за превод на европски акти, усвоени преговарачки позиции или национални правни акти кои се доставуваат до европските институции со цел аналитичка оценка на нивната усогласеност со правото на ЕУ. Тие се филтрираат и преведуваат според Упатството за постапување при превод¹². Освен тоа, Секретаријатот е задолжен за подготовка на прирачници, глосари и термилошки бази на податоци кои се јавно достапни и имаат за цел да ја олеснат и подобрат јазичната комуникација, разбирањето и изразувањето на сите чинители во процесот на преговори.

Квалитетот на националната верзија на европското аки е од суштинско значење за процесот на пристапување и воопшто европската интеграција. Преведените акти служат како основа за транспонирање на европското законодавство во текот на преговорите, но и понатаму, по зачленувањето, како извор за разбирање на правата и обврските што произлегуваат од членството за граѓаните. Со цел на процесот да му се даде поголема видливост и тежина, и да се обезбеди поголем квалитет на македонската верзија на европското аки, формирана е посебна НПАА работна група за стручна консултација за терминологија за правото на ЕУ.

¹⁰ Од француски, во буквален превод „она што е веќе стекнато од Заедницата“. Повеќе за европското аки во следниот дел - Текот на пристапните преговори.

¹¹ Имајќи ја предвид обемноста на задачата и големата потреба од човечки ресурси - преведувачи, тоа е опцијата која веројатно ќе биде избрана и во нашиот случај.

¹² СЕП, Упатство за постапување при превод на правни акти и други документи од страна на СЕП, 2009. <http://sep.gov.mk/data/file/Preveduvanje/upatstvo%20za%20postapuvanje%20pri%20prevod.pdf>

Тек на пристапните преговори

Процесот на европска интеграција не започнува ниту завршува со процесот на пристапување. Тој подразбира проширување и продлабочување на поврзаноста на една држава со ЕУ во различни области, односно **проширување на опфатот на јавни политики кои во извесен степен се регулираат на ист начин во сите држави членки на ЕУ**. Во зависност од тоа за која политика се работи, различен дел од надлежноста за уредување на таа политика се пренесува на ЕУ. На пример, ЕУ има целосна и единствена надлежност во уредување на царинската, трговската и политиката на конкурентност на ЕУ, како и монетарната политика на Евророната. Кога станува збор за економија, животна средина, енергетика, земјоделство, внатрешен пазар, правда, слобода и безбедност, истражување и развојна соработка, надлежностите се поделени меѓу ЕУ и земјите членки. Во однос на образовната политика, култура, туризам, спорт итн. надлежноста на ЕУ е ограничена на поддршка, координација или донесување препораки. Овој пристап ги дефинира и правните акти и документи кои се усвојуваат на ниво на ЕУ и создаваат различни импликации и обврски за државите членки.

Европското аки се состои од:

- *Содржината, принципите и политичките цели на Договорите;*
- *Законодавството усвоено со примена на Договорите (регулативи, директиви и имплементирачки акти)*
- *Судската практика на Судот на правдата на ЕУ;*
- *Декларации и резолуции усвоени од страна на ЕУ;*
- *Мерки донесени во рамки на заедничката надворешна и безбедносна политика;*
- *Мерки поврзани со областа правда и внатрешни работи;*
- *Меѓународни договори склучени од ЕУ и договори склучени меѓу земјите од ЕУ во областа на активностите на ЕУ.*

Извор: Еурлекс, <https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/acquis.html>

Самиот термин „преговори“ честопати може да води до заблуда дека РС Македонија има можност да преговара за начинот на пристапување или за тоа кои прописи да ги усвои, а кои не. Всушност, во рамки на преговорите за членство **државата е задолжена целосно да го хармонизира националното законодавство со европското, односно да ги транспонира сите правни акти и да се усогласи со различните документи во сила во рамки на европското аки. Освен тоа, од денот кога официјално ќе стане земја членка, РС Македонија е должна целосно и доследно да го применува европското аки и да има создадени механизми за понатаму да продолжи да го усвојува новото аки.**

Постојани отстапки и преодни периоди веќе не се можни, а привремени се можни само во исклучителни услови, во многу ограничен обем и не во сите области. Во оние области кои директно го засегаат функционирањето на ЕУ, како на пример внатрешен пазар, не се дозволуваат ни привремени отстапки. Искуството од последните проширувања со Бугарија, Романија и Хрватска покажува дека најчесто преодни периоди и отстапки се дозволуваат во областите животна средина, земјоделство и оданочување. По земја, Бугарија добила 28, Романија 33, а Хрватска 44 преодни периоди со просечно времетраење од 2 до 5 години. Во секој случај, причините за отстапките мора да се добро аргументирани од сите аспекти, со точни финансиски импликации и придружени со предлог план и временска рамка за усогласување.

Од друга страна, и ЕУ, односно поединечни земји членки може да бараат преодни периоди и подолги рокови за некои прашања од нивен интерес. Тоа се случи со правото за слободно движење на работници од земјите кои пристапија во ЕУ во 2004, 2007 и 2013. Имено, земјите членки имаа можност да воведат ограничувања за одредени категории работници во период од неколку години со цел да го заштитат домашниот пазар на труд.

Европското акти¹³ има предност пред националното законодавство, односно сите акти од домашното законодавство, вклучително и Уставот мора да бидат во согласност со европското акти. Надлежноста за толкување на европското законодавство, за обезбедување на еднаква примена на целата територија на ЕУ и негово почитување од страна на институциите и државите членки на ЕУ му припаѓа на Европскиот суд на правдата (ЕСП).

Европското акти подложи на процес на постојано изменување и дополнување, дел од правните акти престануваат да важат и се усвојуваат нови. За илустрација, само во 2019 година на ниво на ЕУ се усвоени 1390 нови прописи, изменети се 654¹⁴, а двете инстанци на ЕСП во 2018 година затвориле вкупно 1769 случаи¹⁵. Иако дел од актите, пред сè одлуките може да не се релевантни и да не ја засегаат директно РС Македонија, сепак се работи за **огромен проток на информации, процедури и акти коишто е неопходно да бидат предмет на постојано следење од страна на македонските институции, филтрирање, приоретизација, превод, анализа и преземање соодветни мерки за усогласување.**

Принципи во процесот на пристапување¹⁶

- 1. Сопственост** – процесот на европска интеграција ги засега сите граѓани на РС Македонија и според тоа претставува привилегија и обврска на целото општество.
- 2. Континуитет** – имајќи го предвид долготраењето на преговарачкиот и воопшто пристапниот процес, кој се протега низ мандатите на повеќе влади, неопходно е да се обезбеди континуитет во спроведувањето на реформите.
- 3. Политички консензус и одговорност** – членството во ЕУ како стратешки приоритет и врвен државен интерес, како и неопходните реформи кои треба да се исполнат, треба да бидат предмет на изграден политички консензус, над партиските и други интереси и надвор од дневните политички превирања.
- 4. Одржливост** – имајќи предвид дека реформите за членство подразбираат длабоки и суштински промени во повеќе области од општественото живеење и делување, неопходно е вклучување на сите засегнати чинители - социјалните партнери, приватниот сектор, професионалните организации, граѓанското општество и академската заедница, кои ќе бидат запознати и подготвени да ги преземат правата и обврските кои произлегуваат од членството.
- 5. Кординација и усогласеност** (говорење во „еден глас“) – различни чинители и институции во процесот на креирање јавни политики артикулираат различни интереси и видувања по прашањата што ги засегаат. Но, надвор од државата и пред институциите на ЕУ, неопходно е да се обезбеди и покаже конзистентност и усогласеност на пораките и ставовите.
- 6. Ефективно користење на јавните ресурси** – пристапниот процес подразбира значително мобилизирање на ресурси (финансиски, човечки и сл.) кои за мала земја како РС Македонија значат сериозно обременување на националниот буџет. Затоа потребно е максимално и рационално искористување на ресурсите со цел што е можно поефикасно и побрзо завршување на преговарачкиот процес.

¹³ Принципот на предност, односно супремација е утврден од Европскиот суд на правдата преку следните пресуди: случај 26/62 Van Gend en Loos [1963] ECR I; случај 6/64 Costa v ENEL [1965] ECR 505; случај 11/70 Internationale Handelsgesellschaft (Solange I) [1974] ECR 1125; случај 106/77 Simmenthal [1978] ECR 629.

¹⁴ Еурлекс, Статистика на правни акти. <https://eur-lex.europa.eu/statistics/2019/legislative-acts-statistics.html>

¹⁵ Годишен извештај на ЕСП за 2018, стр. 9. https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2019-04/ra_2018_en.pdf

¹⁶ СЕП, Институционална платформа и принципи за водење на преговорите за пристапување на Република Македонија во ЕУ, 2007, стр. 11

7. **Транспарентност** – јавноста треба да биде запозната со суштината и текот на преговорите со цел да се изградат јасни и точни очекувања за самиот процес и за она што нè очекува по членството. Посебно значајна е соработката со граѓанското општество и медиумите за постигнување на постојана транспарентност, заштита на националните интереси, а не на интересите на одделни групи или поединци, како и оптимално користење на ресурсите.
8. **Комуникација** – имајќи ја предвид комплексноста и техничкиот карактер на преговорите, потребно е да се обезбеди непречен проток на информации на јазик кој ќе биде разбирлив и достапен за пошироката јавност.
9. **Флексибилност** – преговарачкиот процес подразбира постојана и интензивна двонасочна комуникација меѓу македонските институции и структурите на ЕУ, што наметнува потреба за создавање на едноставна преговарачка структура што ќе биде подготвена брзо да реагира, да процесира информации и да ги прилагодува преговарачките позиции.

Основни фази во преговарачкиот процес

Преговорите се одвиваат во рамки на 35 тематски поглавја на европското акти¹⁷ кои ги покриваат речиси сите области на општественото живеење. Започнуваат со т.н. „скрининг“, односно детална анализа на моменталната состојба во земјата кандидат во однос на исполнувањето на критериумите за членство и степенот на усогласеност со европското акти во секое поглавје¹⁸. Неговата цел е од една страна да им ги претстави на државните институции обврските во однос на усогласување со европското акти што нè очекуваат во секое поглавје (објаснувачки скрининг), а од друга страна да им овозможи на Европската комисија и земјите членки преку билатерални состаноци да го оценат степенот на подготовка на РС Македонија, да ги идентификуваат потенцијалните проблематични аспекти и да ги осознаат идните планови на земјата по области, особено во однос на најактуелните прашања (билатерален скрининг)¹⁹. РС Македонија го заврши првиот, објаснувачки дел од скринингот во периодот јуни 2018 – декември 2019 година.

Врз основа на скринингот, ЕК подготвува извештај кој содржи: објаснување на европското акти во поглавјето; резултати од скринингот - информации дадени од државата кандидат и проценка на Комисијата; заклучоци и препораки на Комисијата. Во последниот дел ЕК му препорачува на Советот дали да се отворат преговори за поглавјето и доколку не - кои почетни одредници да се постават. Откако Советот на министри на ЕУ, односно земјите членки ќе го одобрат извештајот на ЕК за скринингот и ќе се констатира исполнување на почетните одредници за поглавјата, се пристапува кон отворање на одделни поглавја на Меѓувладината конференција. Со Меѓувладината конференција претседава државата членка што го има претседателството со ЕУ. Вообичаено Конференцијата се одржува најмалку два пати годишно на ниво на претседатели на делегации. Посуштествените и потехничките преговори се одвиваат на пониско ниво - на заменици претседатели на делегација и работни групи од страна на РС Македонија, односно на ниво на постојаните претставници на државите членки (COREPER) или работната група за проширување во Советот за ЕУ (COELA).

По одлуката за отворање на одредено поглавје, РС Македонија ќе треба да подготви и усвои преговарачка позиција и да ја достави до ЕК, која ја анализира, подготвува нацрт преговарачка позиција за ЕУ и ја доставува до државите членки.

¹⁷ European Commission, Chapters of the acquis, 2019. https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/policy/conditions-membership/chapters-of-the-acquis_en

¹⁸ За поглавјата 34 „Институции“ и 35 „Други прашања“, кои се предмет на преговори во последната фаза од процесот на пристапување не се спроведува скрининг.

¹⁹ На овие состаноци може да се наговести потребата за преодни периоди, но за тоа не се преговара.

Преговарачката позиција треба да се состои од:

- опис на актуелната состојба во рамки на поглавјето, односно начинот на кој специфичните аспекти на тоа поглавје се уредени со правната рамка кај нас;
- обврските кои ги преземаме за усогласување со европското акти, со конкретни рокови за секоја ЕУ мерка што се транспонира, како и националните прописи кои ќе бидат донесени или изменети за усогласување;
- институции кои ќе бидат задолжени за усвојување и спроведување на новите законски или подзаконски акти, како и нивната опременост во однос на човечки ресурси;
- фискалните импликации и изворот на финансирање;
- проценка за текот на усогласувањето, антиципирање на потенцијални спорни моменти и нагвестување на потребата од евентуални преодни периоди и привремени отстапки.

Кога ќе се усвои преговарачката позиција на ЕУ, се доставува до РС Македонија, често проследена со дополнителни прашања. Ваквата поставеност и методологија на преговорите укажува дека државата кандидат всушност преговара со сите држави членки, додека ЕК се јавува во функција на фасилитатор. Двонасочната комуникација која се состои од ажурирање на преговарачките позиции на двете страни продолжува паралелно со усогласувањето и транспозицијата на законодавството, прифаќање или отфрлање на евентуални барања на РС Македонија за привремени отстапки, сè до постигнувањето договор за привремено затворање на поглавјето.

Одделни поглавја се затвораат кога ќе бидат исполнети завршните одредници што ќе ги постави ЕУ, односно кога секоја од земјите членки ќе биде задоволна од напредокот што земјата кандидат го постигнала во поглавјето што се преговара. Во финалната фаза се преговара и учеството на РС Македонија во институциите на ЕУ, како и финансискиот аранжман. Сепак, секое поглавје може да биде повторно отворено доколку ЕУ смета дека за тоа има потреба, односно конечното затворање на поглавјата се случува во моментот на потпишување на Договорот за пристапување. **Договорот треба да биде ратификуван од страна на Европскиот парламент, Собранието на РС Македонија и парламентите на сите држави членки според нивните национални процедури.**

Воспоставувањето одредници (**benchmarks**) како своевидно зајакнување на политиката на условеност на ЕУ за прв пат е применето при преговорите со Хрватска и Турција, како резултат на „научените лекции“ од проширувањето со Бугарија и Романија. Одредниците се мерливи и се поврзани со клучни елементи на поглавјето кои е неопходно да се исполнат во текот на преговорите. Се поставуваат почетни, средишни и завршни одредници. Почетните се поврзани со неопходните услови што треба да се исполнат за да започнат преговорите по тоа поглавје. Средишните обезбедуваат преглед на она што претстои во преговорите и се особено значајни за потешките поглавја, како и оние што се преговараат подолго, на пример 23 и 24. Одредниците за затворање на поглавје се однесуваат на имплементацијата на европското акти и јасно укажуваат дека не е доволно само формално да се усогласи законодавството, туку неопходно е и да се покаже негова доследна примена од страна на националните институции. Доколку државата кандидат престане да исполнува почетна одредница за поглавје за кое веќе се водат преговори, Комисијата може да предложи да се суспендираат преговорите за тоа поглавје. Ако државата кандидат престане да ги исполнува одредниците за поглавје кое е веќе прелиминарно затворено, Комисијата може да предложи преговорите за тоа поглавје повторно да се отворат. Можно е и ажурирање на одредниците, со цел да се внесат нови елементи на акти.

Промени кои се воведуваат со новата методологија

Последното дополнување на политиката на проширување, односно ревидираната методологија за водење на преговорите, ја истакнува улогата на проширувањето кон земјите од Западен Балкан како „геостратешка инвестиција“ на ЕУ.²⁰ Става акцент на **кредибилноста од двете страни** – поголема кредибилност на националните власти во исполнување на обврските кои произлегуваат од пристапниот процес, но и поголема кредибилност на ЕУ, односно државите членки кои треба да овозможат придвижување во процесот кога барањата се исполнети. За таа цел се предвидува **воведување објективни и мерливи критериуми кои би им овозможиле на државите што преговараат да напредуваат според сопствените заслуги, но и реверзибилност на процесот.** Освен тоа, во извештаите **ќе се следат повнимателно политичките заложби на националните власти во исполнувањето на обврските од агендата за пристапување, како и транспарентноста и инклузивноста во спроведувањето на реформите.**

Се зацртува целта **да се подобри ефективностa и предвидливоста на пристапниот процес преку поголемо фокусирање на структурните слабости, односно суштинските реформи (fundamentals).** Конкретно, новата методологија предвидува:

- воведување на **Патоказ за владеење на правото** чиешто исполнување ќе биде почетна одредница не само за сродните поглавја, туку воопшто ќе биде неопходно за затворање на кое било поглавје.
- воведување на **Патоказ за функционирање на демократските институции и реформа на јавната администрација.**
- поголема поврзаност со **Програмата на економски реформи** со цел побрзо и полесно исполнување на економските критериуми.

Дополнително, поглавјата се групирани во **тематски кластери** кои се отвораат одеднаш, а се затвораат по поглавје. Откако ќе биде спроведен скрининг на кластерот, ЕК и РС Македонија заеднички ќе утврдат клучни приоритети и реформи. Кога тие ќе бидат во извесна мера исполнети, преговорите во соодветниот кластер се отвораат и ЕК дефинира завршни одредници за секое поглавје. **Во поглавјата во кои ќе бидат спроведени суштинските реформи, се очекува периодот меѓу отворање на кластерот и затворање на поглавјата да не надминува една година.** Клучен аспект во пристапувањето според заслугите е **строгата условеност (позитивна и негативна)** која со новата методологија треба да стане посилна и појасна. РС Македонија би требало да добие **јасни одредници за мерење на напредокот во секој кластер/поглавје, јасни услови и конкретни придобивки што би следеле со нивното исполнување** во вид на постепено вклучување во определни политики и програми на ЕУ, пристап до одреден дел од внатрешниот пазар и финансиска поддршка преку ИПА. Негативна условеност во вид на одземање на тие привилегии, санкции, запирање или враќање на процесот преку отворање на веќе привремено затворени поглавја, намалување на финансирањето итн., исто така може да биде применета доколку ЕК во своите годишни извештаи утврди стагнација или назадување во исполнувањето на реформите, особено оние што се поврзани со владеењето на правото.

За поедноставно и подобро следење на реформите, методологијата предвидува **поголема поврзаност меѓу процесот на пристапување и ССА** чиешто тела треба да се усогласат со кластерите на поглавја, да обезбедат подинамичен политички

²⁰ European Commission, Enhancing the accession process - A credible EU perspective for the Western Balkans, 2020. https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/enlargement-methodology_en.pdf

дијалог и следење на реформите. Новата методологија предвидува **посилно политичко водство на процесот и поредовно вклучување на државите членки во следењето и помагањето на напредокот**, вклучително и преку свои експерти на терен, обезбедување секторска експертиза и придонес кон годишните извештаи на ЕК, а се планира и интензивирање на политичките контакти преку редовно одржување на самити ЕУ-Западен Балкан и министерски состаноци. Покрај тоа, се предвидува **одржување на меѓувладини конференции по објавувањето на годишниот пакет на ЕК за земјата** за да се утврди состојбата со реформите и да се направи планирање на обврските за претстојната година во однос на отворање и затворање на поглавја, односно кластери, поставување одредници или евентуално преземање корективни мерки.

Преглед на кластерите и поглавјата, односно областите што ги опфаќаат:

1. Основни реформи

- 23 – Правосудство и фундаментални права
- 24 – Правда, слобода и безбедност
- Економски критериуми
- Функционирање на демократските институции
- Реформа на јавната администрација
- 5 – Јавни набавки
- 18 – Статистика
- 32 – Финансиска контрола

2. Внатрешен пазар

- 1 – Слободно движење на стоки
- 2 – Слобода на движење на работници
- 3 – Право на основање и слобода на давање услуги
- 4 – Слободно движење на капитал
- 6 – Право на трговски друштва
- 7 – Право на интелектуална сопственост
- 8 – Политика на конкуренција
- 9 – Финансиски услуги
- 28 – Заштита на потрошувачи и здравствена заштита

3. Конкурентност и инклузивен раст

- 10 – Информатичко општество и медиуми
- 16 – Оданочување
- 17 – Економска и монетарна политика
- 19 – Социјална политика и вработување
- 20 – Претпријатија и индустриска политика
- 25 – Наука и истражување
- 26 – Образование и култура
- 29 – Царинска унија

4. Зелена агенда и одржливо поврзување

- 14 – Транспортна политика
- 15 – Енергија
- 21 – Трансевропски мрежи
- 27 – Животна средина и климатски промени

5. Ресурси, земјоделство и кохезија

- 11 – Земјоделство и рурален развој
- 12 – Безбедност на храна, ветеринарна и фитосанитарна политика
- 13 – Рибарство
- 22 – Регионална политика и координација на структурни инструменти
- 33 – Финансиски и буџетски одредби

6. Надворешни односи

- 30 – Надворешни односи
- 31 – Надворешна, безбедносна и одбранбена политика

Административен капацитет – реформа на јавната администрација

Прашањето за соодветноста на административните капацитети на државите што преговараат станува актуелно во политиката на проширување со пристапувањето на државите од Централна и Источна Европа. Дотогаш се смета дека иако секоја нова членка има свои специфики во однос на административна култура, процедури и институции, во текот на заедничкото работење доаѓа до релативно брзо хармонизирање, не само формално туку и суштинско, во однос на вредностите. Со пристапувањето на државите од поранешниот комунистички блок, се јавува експлицитно потреба тие **да ги усвојат и да се прилагодат кон веќе воспоставените административни структури и процеси**, а тоа е обврска и за РС Македонија.

Член 4 од Договорот за ЕУ ги обврзува државите членки да ги преземат сите неопходни мерки за исполнување на обврските од членството, а член 7 предвидува санкции за неисполнување²¹. Освен тоа и Судот на правдата има надлежност да презема мерки во поединечни случаи на неспроведување на европското акти. Токму затоа, **прашањето за создавање и одржување соодветно ниво на административен капацитет е клучно, не само за ефикасно спроведување на преговарачкиот процес туку и понатаму.**

Имајќи го предвид искуството на повеќето земји од регионот, задржувањето на изградените капацитети, односно квалитетните и искусни експерти во различни поглавја во администрацијата претставува сериозен проблем, особено за малите земји со ограничени човечки ресурси како РС Македонија. Кај нас, со оглед на долгата стагнација во пристапниот период, одливот на квалитетен кадар од администрацијата е дополнителен предизвик кој бара системски пристап и дефинирање на соодветна стратегија за задржување на кадарот кој ќе биде обучен и вклучен во преговорите и по нивното завршување.

Од суштинско значење во тој процес е **Центарот за обука на СЕП** формиран во 2011 година како одделение во рамки на секторот за координација на европски фондови и друга странска помош. Негова задача е следење и унапредување на постојните институционални капацитети преку утврдување на потребите од обука и обезбедување можности за континуирано професионално надградување на структурите кои работат на прашања поврзани со преговорите и европските фондови (обука, стипендии и сл.)

Освен тоа, во однос на јакнењето на капацитетите на целата администрација, не само за спроведување на преговорите туку и воопшто за преземање на обврските од членството, клучна институција, а воедно и раководител на работната група за административни капацитети во НПАА структурата, е **Министерството за информатичко општество и администрација**. Министерството е задолжено за креирање и спроведување на реформата на јавната администрација и за постојано јакнење на капацитетите преку **Академијата за стручно усовршување на административните службеници**. Клучните предизвици кои нè очекуваат во овој дел се:

- јакнење на рамката за креирање јавни политики во консултативен процес, со соодветен буџет и рамка за следење;
- подготовка на закони врз основа на докази и консултација со засегнатите страни, како и нивно усвојување во редовна постапка;
- систем за управување со човечки ресурси заснован на заслуги, континуирано усовршување и политика на задржување на кадар.

²¹ Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union, Official Journal C 326, 26/10/2012 P. 0001 – 0390, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:12012M/TXT>

Користење на европските фондови во текот на преговорите

Почетниот период на преговорите за членство на РС Македонија во ЕУ ќе се одвива во рамките на **буџетскиот и програмски период на ЕУ 2021-2028, односно паралелно со користењето на ИПА 3**. Вкупниот износ на ИПА 3, како и алокацијата за РС Македонија се очекува да биде за околу 10% повисока од ИПА 2, но со новите правила за користење имаме можност да искористиме повеќе, или да потфрлиме во реформите и реализацијата на средствата и да добиеме помалку. Правилата за користење на претпристапната помош ќе бидат усогласени со целите на новата Методологија и **насочени кон поттикнување и забрзување на реформската агенда** преку:

- зајакната условеност, односно тесна поврзаност на финансиската помош со исполнување на реформите за членство;
- поголем фокус на суштинските реформи;
- поддршка за актуелни теми и предизвици, како што се мигрантската криза, инфраструктурни инвестиции, зелена агенда, иновации и сл;
- поттикнување на поуспешно користење, односно поголема апсорпција на средствата преку регионална конкурентност меѓу државите кориснички, односно соодветни финансиски награди за најуспешните земји од регионот и намалување на средствата кај земјите од ИПА регионот²² што помалку ги користат.

Имајќи ја предвид комплексноста на пристапувањето и фискалните импликации од усогласувањето со европското аки, неопходно е да се зајакне **поврзаноста на планирањето на реформите и програмирањето на финансиската помош од различни извори**: ИПА, Програми на Унијата, други европски фондови, билатерални донатори итн. Надлежноста за **координација на целокупната донаторска, односно развојна помош му припаѓа на СЕП**, поточно на секторот за координација на европски фондови и билатерална помош кој истовремено функционира и како Канцеларија на националниот ИПА координатор (НИПАК) кој по функција е заменикот на претседателот на Владата задолжен за европски прашања.

По пристапувањето РС Македонија ќе може да ги користи структурните фондови кои изнесуваат десеткратно повеќе од претпристапната помош. Предуслов за нивно успешно користење е **воспоставување на соодветен децентрализиран систем, институционален капацитет, процедури и контролни механизми**. Тоа претставува дополнителна причина во текот на преговарачкиот процес да се работи на доразвивање и унапредување на системот за користење на европски фондови. Во тој контекст, во текот на преговорите системот за користење на европски фондови ќе треба понатаму **да се децентрализира и да се интегрира во редовните структури за спроведување јавни набавки во институциите**, за што посебно значајни се поглавјата **5, 22 и 32**.

²² Шесте земји од Западен Балкан и Турција.

ДЕЛ 2 - ПРЕГОВОРАЧКИ ПОГЛАВЈА

Политички критериуми – функционирање на демократските институции

Делот за политички критериуми, иако не е формално поглавје, се состои од клучни критериуми коишто треба да ги исполниме како предуслов за членство. Во овој дел се следат сите аспекти поврзани со демократското функционирање на институциите на државата од коишто дел се следат и во рамки на поглавјата 23 и 24²³. **Не постои европско законодавство што треба да се усвои и секоја држава има право да одлучува за сопственото политичко уредување, сè додека тоа е во согласност со Копенхагенските критериуми.** Во рамки на политичките критериуми се следи и процесот на децентрализација, спроведувањето на избори, слободата на медиумите, како и односот на државата со граѓанското општество како клучен израз на демократските процеси.

Клучен документ во политичките критериуми се **Итните реформски приоритети** подготвени од страна на ЕК во 2015 година врз основа на Препораките на групата високи експерти за системските прашања од владеење на правото во врска со следењето на комуникациите²⁴. Врз основа на препораките, од 2015 година наваму СЕП во меѓуресурска координација подготвува и следи акциски план за нивно спроведување во којшто се вклучени и задолжени клучните институции во области како што се **следење на комуникациите и реформа на безбедносно-разузнавачките служби, независни регулаторни и надзорни тела, реформа на правосудниот систем, деполитизација на јавната администрација, анти-корупциски политики, изборна реформа, медиуми и слобода на изразување.**

Носител на работната група е СЕП, а опфатени се следните области, односно подрачја:

- Демократија и владеење на правото – каде што се следи работата на Собранието, Владата, јавната администрација, правосудството, органите кои работат на борба против корупција;
- Човекови права и права на немнозински заедници (носител е Министерството за правда);
- Регионални прашања и меѓународни обврски, каде што акцентот е ставен на добрососедските односи и спроведувањето на билатералните договори (носител е МНР).

Клучни македонски документи за секоја од горенаведените области се:

- Закон за следење на комуникациите, Закон за Оперативно техничката агенција (ОТА); Закон за електронски комуникации и Закон за класифицирани информации;
- Деловник на Собранието и Етички кодекс за пратениците;
- Договор за пријателство, добрососедство и соработка меѓу Република Македонија и Република Бугарија, Преспанскиот договор;
- Закон за употреба на јазиците, Програма за одржлив локален развој и децентрализација 2015-2020;
- Закон за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, Закон за медиуми, Закон за основање на Јавното претпријатие Македонска радиодифузија;
- Стратегија на Владата за соработка со и развој на граѓанскиот сектор;
- Стратегија за реформа на јавната администрација (2018-2022), Закон за административни службеници, Закон за општа управна постапка, Закон за вработените во јавниот сектор.

²³ Во овој дел ќе стане збор само за аспектите кои не се следат во поглавјата 23 и 24.

²⁴ Т.н. „Извештај на Прибе“, подготвен од група европски експерти предводени од Рајнхард Прибе кои беа во посета на државата во 2015, а потоа во 2017 беа во повторна посета за оценување на степенот на исполнетост на препораките. Достапен е на следниот линк https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/urgent_reform_priorities_en.pdf

Економски критериуми

Следењето на исполнувањето на економските критериуми исто така е непосредно поврзано со следењето на соодветните поглавја со економска содржина, но и следењето на одредени аспекти од другите поглавја, пред сè т.н. суштински реформи кои имаат импликации за функционирањето на економијата. Во овој дел се мери во кој степен македонската економија е **функционална пазарна економија, како и нејзината способноста да се справи со конкурентските притисоци по членството**, како услови што треба да се постигнат во рамки на Копенхагенските критериуми. Нема европско аки што треба директно да се усвои, односно важат прописите на ЕУ неопходни за усогласување во другите поглавја, се следи нивното транспонирање, спроведувањето и постигнатите резултати.

Во рамки на работната група која ја координира **Кабинетот на заменикот на претседателот на Владата на РС Македонија задолжен за економски прашања и за координација со економските ресори** се следат следните области, односно подрачја:

- Макроекономска стабилност, вклучувајќи соодветна стабилност на цените, одржливи јавни финансии и надворешните сметки;
- Либерализација на цените и трговијата (рамнотежа меѓу понудата и побарувачката преку слободно заемно дејство на пазарните сили);
- Способност на финансискиот сектор да ги насочи заштедите кон продуктивно инвестирање (банкарски сектор, небанкарски финансиски институции);
- Преструктурирање на сопственоста и претпријатијата (приватизација и структурни реформи);
- Непостоење на позначајни бариери за влез (отворање на нови фирми) и излез од пазарот (стечај, ликвидација);
- Зајакнување на правниот систем, вклучувајќи го регулирањето на имотните права, спроведувањето на законите и договорите, и ефективност на судскиот систем во врска со економските прашања;
- Доволно количество, по соодветна цена, на човечки капитал, вклучувајќи образование и истражување и иден развој на ова поле;
- Доволно количество, по соодветна цена, на физички капитал, вклучувајќи инфраструктура (енергија, телекомуникации, транспорт итн.) и иден развој на ова поле;
- Степен и динамика на трговска интеграција на земјата со ЕУ пред проширувањето (ова се однесува на обемот и природата на добрата што веќе се тргуваат со земјите-членки);
- МСП и учеството на малите фирми;
- Степенот до кој владината политика и законодавството влијаат на конкурентноста преку трговската политика, политиката на конкуренција, државната помош, странски директни инвестиции, поддршка за МСП, итн;
- Реформи во сектори насочени кон зголемување на продуктивноста и конкурентноста (земјоделство и рурален развој, сектор на производство, вклучувајќи диверзификација на индустриската база).

Поглавје 1: Слободно движење на стоки

Слободното движење на стоки е една од суштинските области од самиот почеток на европскиот проект бидејќи е поврзано со четирите слободи на движење во рамки на внатрешниот пазар како темелна вредност на ЕУ (движење на стоки, луѓе - односно труд, услуги и капитал). Целта на ова поглавје е **усогласување на националните стандарди во однос на различните производи за да се отстранат трговските бариери (квантитативни и технички) и да се обезбеди непречен проток на стоки на територијата на ЕУ**²⁵. Опфаќа околу 600 директиви и регулативи кои преку заеднички критериуми на ниво на ЕУ уредуваат околу 80% од стоките. За останатите 20% се воведуваат основни принципи како што е **заемното признавање**²⁶, односно обврската за земја членка да дозволи продажба на нејзината територија на производ кој законски се продава во друга земја членка (освен во посебно определени случаи поврзани со заштита на јавната безбедност, здравјето, моралот и сл.).

Европското акти во ова поглавје покрива аспекти поврзани со техничките стандарди, постапките за стандардизација и акредитација, трговската марка СЕ, надзор на пазарот за производи со потекло од ЕУ и увозни производи, оценка на сообразноста, тела и органи за сертификација и инспекција. Освен тоа, преку воспоставување на заеднички механизми, информациски системи и бази на податоци се олеснуваат достапноста и протокот на информации, можноста за компаниите да се информираат и да реагираат доколку нивните производи се дискриминирани и сл. Од страна на ЕУ, клучна улога има **Генералниот директорат за внтрешен пазар, индустрија, претприемништво и МСП** (DG GROW), од страна на РС Македонија носител на поглавјето е **Министерството за економија**, а вклучени се и повеќе други институции и органи кои имаат надлежност во однос на различни аспекти од законодавството

Поглавјето ги опфаќа следните подрачја:

- Општи принципи;
- Хоризонтални мерки;
- Стар приод кон законодавството за производи (строга уреденост преку детални технички спецификации во директивите, помала флексибилност, долги бирократски процедури);
- Нов и глобален приод кон законодавството за производи (само суштинските аспекти се уредуваат во директиви, а техничките аспекти преку процедури за стандардизација);
- Процедурални мерки.

²⁵ Заедничкиот пазар и четирите слободи на движење покрај 27те држави членки на ЕУ ги опфаќаат и Норвешка, Швајцарија, Исланд и Лихтенштајн.

²⁶ Принцип кој се заснова на судската пракса на ЕСП според случајот 120/78 познат под името "Cassis de Dijon" (вид француски алкохолен пијалок).

КЛУЧНИ ПРОПИСИ ОД ЕВРОПСКОТО АКИ ²⁷	КЛУЧНИ НАЦИОНАЛНИ ПРОПИСИ ²⁸
<p>Регулатива (ЕЗ) 2679/98, т.н. регулатива „Јагода“</p> <p>Регулатива за заемно признавање (ЕЗ) 764/2008 и нова Регулатива (ЕУ) 2019/515</p> <p>Оценка на сообразноста, Одлука 768/2008</p> <p>СЕ марка, Регулатива (ЕЗ) 765/2008 и Одлука (ЕЗ) 768/2008</p> <p>Транспарентност на внатрешниот пазар, Директива (ЕУ) 2015/1535</p> <p>Метрологија - директиви за единици мерки (ЕЗ) 80/181, мерила 2015/13/ЕУ и неавтоматски ваги 2014/31/ЕУ</p> <p>Пакување – директиви: 76/211/ЕЕЗ (метролошки барања), 2009/34/ЕЕЗ (Е-марка), 2007/45/ЕЗ (големина на пакувања), 75/107/ЕЕЗ (шишиња)</p> <p>Стандардизација, Регулатива (ЕУ) 1025/2012</p> <p>Надзор на пазарот за непрехранбени производи, Регулатива (ЕЗ) 765/2008</p> <p>Одговорност за производи, Директива 85/374/ЕЕЗ</p> <p>Хемикалии и соединенија, Регулатива (ЕЗ) No 1907/2006, т.н. REACH и Регулатива (ЕЗ) 1272/2009</p> <p>Регулатива за градежни производи (ЕУ) 305/2011</p> <p>Други прописи кои покриваат различни сектори, односно конкретни производи како на пример: играчки, медицински производи, кабелски инсталации, опрема за лична заштита, обувки, енергетски стандарди, оружје, одбранбени производи, пиротехника, кристално стакло, детергенти, прекурсори, возила, ѓубрива, машинерија, лифтови, телекомуникациска опрема итн.</p>	<p>Закон за безбедност на производите</p> <p>Закон за надзор на пазарот</p> <p>Закон за метрологија</p> <p>Закон за стандардизација</p> <p>Закон за возила</p> <p>Закон за хемикалии и Правилник за класификација, одбележување и пакување на хемикалии</p> <p>Закон за вооружување и воена опрема</p> <p>Правилник за мерила и Правилник за начинот на оцена на сообразноста на неавтоматски ваги</p> <p>Правилници за: опрема под притисок, пренослива опрема под притисок, опрема под низок напон, електромагнетна компатибилност, едноставни садови под притисок, лифтови, експлозивни за цивилна употреба, радиотелекомуникациска употреба, опрема за рекреативна употреба, градежни производи, итн.</p>

Целта на поглавје 1 е **да се овозможи непречен пласман на македонските производи на пазарот на ЕУ и на производите на ЕУ на нашиот пазар. Притоа, се намалува бирократијата и финансискиот товар на компаниите преку воведување на единствени и заемно признати постапки за контрола, тестирање, стандардизација и акредитација. Истовремено се обезбедува поголема безбедност и конкурентност на производите, што води кон подобар квалитет и пониски цени за македонските потрошувачи.**

Поглавје 2: Слободно движење на работници

Една од клучните придобивки за граѓаните на ЕУ е тоа што имаат избор да живеат и работат надвор од својата земја на потекло, во која сакаат земја членка и притоа да ги уживаат истите права и обврски како граѓаните на таа земја членка²⁹. Оваа слобода се однесува на вработените и самовработените лица, барателите на работа, пензионерите, студентите и нивните семејства. Во моментот, придобивките од неа ги уживаат 17 милиони граѓани на ЕУ. Во тој контекст, поглавјето 2 уредува различни

²⁷ Во однос на сите поглавја, прегледот на основното законодавство се заснова на податоци од објаснувачкиот скрининг за РС Македонија и Албанија спроведен во периодот јуни 2018 – декември 2019 година, но ги зема предвид и измените во европското акти по овој период.

²⁸ Во однос на сите поглавја, прегледот на клучни национални прописи вклучува измени на веќе постојните закони и подзаконски акти, како и прописи кои е планирано да се усвојат според НПАА. Акцентот е ставен на прописите кои во моментот се усогласуваат или се планира нивно скорешно усогласување.

²⁹ Со извесни ограничувања во поглед на работа во јавната и државната служба, гласачко право и сл.

аспекти во однос на слободата на движење на лица, односно работници како основен принцип на функционирањето на единствениот пазар на труд.

Со законодавството во ова поглавје се предвидува елиминирање на дискриминацијата по однос на националност, потребата од издавање работни дозволи, квоти на работници, поставувањето на јазични барања (освен во случаи кога тоа е разумно и оправдано) и други ограничувања на пазарот на труд. Освен тоа, воспоставен е механизам за координација на специфични аспекти на политиките кои не се уредени на ниво на ЕУ туку се во надлежност на државите членки, електронски систем за размена на информации меѓу државите членки (Electronic Exchange of Social Security Information - EESSI), како и порталот за поддршка на баратели на работа и работодавачи (EURES).

Надлежна институција во ЕУ е **Генералната дирекција за вработување, социјални работи и инклузија** (DG EMPL), а задолжена институција за поглавјето од македонска страна е **Министерството за труд и социјална политика**. Поглавјето ги опфаќа следните подрачја:

- Пристап до пазарот на труд;
- EURES;
- Координација на системите за социјално осигурување;
- Европска картичка за здравствено осигурување.

КЛУЧНИ ПРОПИСИ ОД ЕВРОПСКОТО АКИ	КЛУЧНИ НАЦИОНАЛНИ ПРОПИСИ
Слобода на движење на работници, Регулатива (ЕУ) 492/2011	Закон за странци
Олеснување на спроведувањето на правата на работниците, Директива 2014/54/ЕУ	Закон за работа и вработување на странци
Право на граѓаните на ЕУ да се движат и да живеат слободно на територијата на државите членки, Директива 2004/38/ЕЗ	Закон за работни односи
Координација на системите за социјално осигурување, Регулатива (ЕЗ) 883/2004 и 987/2009	Закон за вработување и осигурување во случај на невработеност
Пензиски права, Регулативи (ЕЗ) 883/2004 и 987/2009, Директиви 98/49/ЕЗ и 2014/50/ЕУ	Закон за агенциите за привремени вработувања
EURES, Регулатива (ЕУ) 2016/589 и соодветните спроведувачки одлуки на ЕК	Билатерални договори за социјално осигурување
Граѓани од трети земји, Регулатива (ЕУ) 1231/2010	
Прекугранична здравствена заштита, Директива 2011/24	

Во рамки на ова поглавје, по пристапувањето во ЕУ, односно по истекот на евентуални преодни периоди побарани и доделени на иницијатива на некои држави членки, ќе бидат уредени правата на македонските граѓани да:

- **бараат работа во друга држава членка**
- **да живеат и да работат во друга земја членка**
- **да останат да живеат таму по престанокот на вработувањето**
- **да имаат еднаков третман со државјаните на таа земја** во пристапот и поддршката до вработување, условите за работа, платата, социјалните надоместоци по различен основ, даночните олеснувања, пристапот до домување и сл.
- **да бидат придружени од членови на нивните семејства** на кои им следуваат изведени права.

Поглавје 3: Право на основање и слобода на давање услуги

Слободата на давање услуги на целата територија на ЕУ како една од „четирите слободи“, заедно со правото на започнување и вршење економска дејност во друга земја членка се тема на третото пристапно поглавје. Државата која пристапува кон ЕУ треба да го овозможи прекуграничното давање услуги и да осигура дека националното законодавство не поставува дискриминаторски услови за давателите на услуги од други држави членки. **Европското акти во ова поглавје овозможува основање на трговско друштво, односно компанија, како и преземање на економска активност од страна на самовработени лица во која и да е држава членка под истите услови кои важат за граѓаните, односно компаниите од таа држава членка, без дополнителни тарифи, формалности и ограничувања.** Единствено ограничување може да постои кога прекуграничните услуги претставуваат закана по јавното здравје, безбедност или заштитата на животната средина во целната држава членка.

Услугите имаат значаен придонес кон економиите на државите членки (меѓу 59% и 82% од БДП, односно 44% до 78% од вработувањата, во зависност од земјата). Но, поради нивната природа (апстрактна, невидлива, истовремено се произведува и се конзумира), уредувањето на нивното давање на ниво на ЕУ доцни во споредба со прописите за движење на стоките. Носењето на прописи од страна на институциите во голема мера се случува како резултат на донесени пресуди, односно судската пракса на ЕСП (негативна интеграција)³⁰.

Првичната обврска во преговорите е целосно транспонирање на хоризонталната, **рамковна Директива за услуги**, по што треба да следи уредување на специфичните секторски директиви. РС Македонија ќе треба да се приклучи кон воспоставениот информациски систем за внатрешен пазар (IMI Internal Market Information System) кој овозможува административна соработка, размена на информации и постапување по поединечни барања. Освен тоа, од декември 2020 на ниво на ЕУ се воспоставува дигитален портал на едношалтерскиот систем за основање и давање услуги (Single Digital Gateway) кој треба да им овозможи на физичките и правни лица електронско завршување на 21 постапка поврзани со прекуграничното основање и вршење на економска дејност. Комплетирање на едношалтерскиот систем и приклучување кон дигиталниот портал ќе биде обврска и за РС Македонија во текот на преговорите.

Од страна на ЕУ, клучна улога има **Генералниот директорат за внтрешен пазар, индустрија, претприемништво и МСП (DG GROW)**, а од страна на РС Македонија носител на поглавјето е **Министерството за економија**. Поглавјето е поделено на 4 подрачја:

- Право на основање;
- Слобода на давање услуги;
- Поштенски услуги;
- Заемно признавање на професионални квалификации;

³⁰ Судската пракса на ЕСП во оваа област може да се најде во два објавени Водичи достапни на следните линкови: Право на основање (член 49 од Договорот за функционирање на ЕУ) <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/22543/attachments/1/translations/en/renditions/native> и Слобода на давање услуги (член 56 од Договорот за функционирање на ЕУ) <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/16743/attachments/1/translations/en/renditions/native>

КЛУЧНИ ПРОПИСИ ОД ЕВРОПСКОТО АКИ	КЛУЧНИ НАЦИОНАЛНИ ПРОПИСИ
Услуги, рамковна Директива 2006/123/ЕЗ	Закон за услуги, со подзаконски акти
Признавање на професионални квалификации за регулирани професии, Директива 2005/36/ЕЗ	Закон за високо образование
Поштенски услуги, Директива 2008/6/ЕЗ	Закон за заемно признавање на професионални квалификации, со подзаконски акти
Пратки, Регулатива (ЕУ) 2018/644 и соодветни имплементирачки акти	Закон за поштенски услуги
Статут на европски друштва, Регулатива (ЕЗ) 2157/2001	
Е-трговија, Директива 2000/31/ЕЗ	
Привремено испраќање работници, Директиви 96/71/ЕЗ и 2014/67/ЕУ	
Телекомуникациски услуги, Директиви 2002/19, 20,21,22,58/ЕЗ	
Адвокатски услуги, Директиви 77/249/ЕЕЗ и 98/5/ЕЗ	
Останати услуги (ревизорски, поштенски, обезбедување струја, гас, управување со отпад и сл.)	
IMI, Регулатива 1024/2012	
Единствен дигитален портал, Регулатива 2018/1724	
Судската пракса на ЕСП во однос на членовите 49 и 56 од Договорот за функционирање на ЕУ	

Со членството во ЕУ, **македонските деловни субјекти и физички лица ќе може да основаат правни субјекти и да вршат економска дејност на целата територија на ЕУ, како и да даваат услуги во други држави членки без да основаат подружница или компанија.** Притоа, нивните **професионални квалификации стекнати во РС Македонија ќе бидат признати** и нема да бидат потребни дополнителни постапки за проверка и верификација, што е особено значајно за лекарите, стоматолозите, фармацевтите, медицинските сестри, архитектите и други регулирани професии. Освен тоа, се предвидува целосна либерализација на пазарот на поштенски услуги, што би водело кон **подобар квалитет и пониски цени на услугите за испраќање писма и пратки** за македонските граѓани.

Поглавје 4: Слобода на движење на капитал

Слободното движење на капиталот во рамки на ЕУ е четвртата слобода на движење во основата на внатрешниот пазар. Во рамки на ова поглавје, европското акти е насочено кон **елиминирање на сите ограничувања во движењето на капиталот меѓу државите членки, но и кон трети земји.** Неговото спроведување е насочено кон овозможување и олеснување на прекуграничните финансиски трансакции како што се вложувања во недвижности, портфолио инвестиции и трансакции со хартии од вредност, трансакции со личен капитал како што се наследства, подароци, заеми и сл., трансакции меѓу финансиски друштва, банки, осигурителни компании и сл., плаќања за авторски и други видови договори итн. Целта е **плаќањата и трансферите на финансиски средства во странство да станат исто толку едноставни и безбедни како и во земјата.**

Освен тоа, во ова поглавје се предвидени **мерки за подобрување на различни аспекти во функционирањето на домашниот платен систем и подготовка за**

вклучување на РС Македонија во Единствената област за плаќање во евра. Од тој аспект, клучно е и **јакнењето на интегритетот и стабилноста на финансискиот систем со цел спречување на перење на пари и финансирање на тероризам** што исто така е опфатено во ова поглавје преку две мерки: обезбедување на следење на финансиските трансакции и идентификација на клиентите. Европското акти во оваа област се заснова на меѓународните ФАТФ стандарди³¹, но оди подалеку во уредувањето. Поглавјето се состои од 3 подрачја:

- Движења на капитал и исплати;
- Платен систем;
- Спречување на перење пари.

Клучни институции за ова поглавје на ниво на ЕУ се **Генералниот директорат за финансиска стабилност, финансиски услуги и пазарна унија на капитал (DG FISMA)** за подрачје 1 и 2 и **Генералниот директорат за правда и потрошувачи (DG JUST)** за подрачје 3. Од македонска страна со поглавјето раководи **Министерството за финансии**, со тоа што носител на подрачје 3 е Управата за финансиско разузнавање како орган во состав на Министерството.

КЛУЧНИ ПРОПИСИ ОД ЕВРОПСКОТО АКТИ	КЛУЧНИ НАЦИОНАЛНИ ПРОПИСИ
Капитал, Директива 88/361/ЕЕЗ	Закон за платежни услуги и платни системи, со подзаконски акти
Платежни услуги, Директива 2015/2366/ЕЗ	Закон за спречување на перење пари и финансирање на тероризам, со подзаконски акти
Електронски пари, Директива 2009/110/ЕЗ	Национална стратегија за борба против перење пари и финансирање на тероризам
Конечност на порамнувањата, Директиви 98/26/ЕЗ и 2009/44/ЕЗ	
Платежни сметки, Директива 2014/92/ЕЗ	
Картично засновани платежни трансакции, Регулатива 2015/751/ЕЗ	
Кредитни трансфери и директни задолжувања во евра, Регулатива 260/2012/ЕЗ	
Спречување на перење пари и финансирање на тероризам, Директиви 2015/849/ЕУ и 2018/843/ЕУ	
Потреби информации при финансиски трансфери, Регулатива (ЕУ) 2015/847	

Со транспонирање на европското законодавство во ова поглавје, македонските граѓани, односно резиденти ќе можат **полесно да купуваат недвижности, да вложуваат и да извршуваат низа финансиски операции и трансакции во другите држави членки и истите активности ќе бидат овозможени за нерезиденти во РС Македонија.** Ќе бидат создадени услови за **поголема конкуренција на економски оператори во оваа област, односно поголем избор на даватели на услуги за секаков вид плаќања, што ќе води кон иновативни решенија, зголемен квалитет, поголема сигурност и пониски цени на услугите** за македонските граѓани и компании.

Поглавје 5: Јавни набавки

Поглавје 5 спаѓа во суштинските реформи што треба да се спроведат според новиот пристап во проширувањето, во насока кон **подобро управување, поголема транспарентност, отчетност и ефикасност при трошењето на јавните финансии, со цел спречување на корупција, злоупотреба на службена положба и конфликт на интерес.** Освен тоа, во контекст на функционирањето на внатрешниот пазар, реформите имаат за цел да обезбедат **еднаков третман на економските оператори од ЕУ, недискриминација и слободна конкуренција.**

Европското акти во ова поглавје ги пропишува **основните принципи и правила кои треба да се запазат во постапките на електронски набавки, концесии и јавно-приватно партнерство, како и системот на заштита и правните лекови во постапките**. Освен тоа, уредени се вредносните прагови на договорите кои условуваат примена на соодветна постапка, критериумите за квалитативна селекција, односно исклучување на понудувачи, критериумите за доделување на јавни договори, методологијата за пресметка на трошоци во целиот „животен век“, роковите за жалба и сл. Посебно важен аспект е ставен на електронскиот систем за јавни набавки кој сè уште е во фаза на спроведување во некои земји членки, односно електронско спроведување на сите фази од постапката, вклучително и е-Каталог, Единствен европски документ за набавки, eCertis базата на податоци со модели на обрасци и електронскиот потпис.

Комисијата идентификува 6 идни приоритети на ЕУ за оваа област кои вклучуваат измени во јавните политики со цел да се обезбеди:

1. поширок опсег за стратешките набавки кои ќе земаат предвид други аспекти освен цената, како што се заштита на животната средина, социјалниот аспект и иновациите;
2. поголема професионализација на јавните набавувачи, преку соодветна обука и алатки;
3. поголем пристап до пазарот на јавни набавки преку поголемо вклучување на МСП и отворање на меѓународните пазари за јавни набавки;
4. подобрување на интегритетот, транспарентноста и податоците преку јакнење на известувањето, заштита на укажувачи и воспоставување регистри на склучени договори;
5. целосна дигитализација преку обезбедување техничка и финансиска поддршка за државите членки;
6. јакнење на соработката меѓу државите со цел спроведување на заеднички јавни набавки.

Клучните предизвици со кои ќе се соочи РС Македонија при транспонирањето на ова поглавје се поврзани со административниот капацитет и институционалната поставеност, како и со правната рамка за соодветно транспонирање на директивите која треба да обезбеди ефикасно следење на постапките, воспоставување национална база на податоци за неправилности, заштита на укажувачи, ефикасни постапки за проверка и санкции за коруптивното однесување. Поради чувствителната природа, **набавките во безбедноста и одбраната се посебно уредени** со акцент на ситуациите, производите, услугите и градежните работи кои може да бидат изземени од редовните постапки.

Надлежна институција од страна на ЕУ е **Генералниот директорат за внтрешен пазар, индустрија, претприемништво и МСП (DG GROW)**, а од страна на РС Македонија носител на поглавјето е **Министерството за финансии, односно Бирото за јавни набавки** како орган во состав за 2 подрачја. Поглавјето е составено од 4 подрачја:

- Општи принципи;
- Концесии и други видови на јавно-приватно партнерство;
- Доделување на јавни договори;
- Правни лекови.

КЛУЧНИ ПРОПИСИ ОД ЕВРОПСКОТО АКИ	КЛУЧНИ НАЦИОНАЛНИ ПРОПИСИ
Набавки во „класичен“ јавен сектор, Директива 2014/24/EУ	Закон за јавни набавки, со подзаконски акти
Набавки во комунален сектор (водостопанство, енергетика, транспорт, пошта и сл.),	Закон за јавни набавки во одбраната и безбедноста
Директива 2014/25/EУ	Закон за концесии и јавно-приватно партнерство
Концесии, Директива 2014/23/EУ	
Правни лекови, Директиви 89/665/ЕЕЗ, 92/13/ЕЕЗ и 2007/66/ЕЗ	
Набавки во одбраната и безбедноста, Директива 2009/81/EУ	
Чисти возила, Директива 2009/33/EУ	
Судска пракса на ЕСП	

Со пристапувањето во ЕУ се овозможува **пристап на македонските економски оператори до јавните набавки на ЕУ и обратно**, економски оператори од земјите членки ќе може да конкурираат за јавни набавки кај нас под исти услови како домашните оператори. Подобрената транспарентност, отчетност и ефикасност на системот за јавни набавки ќе води кон **порационално трошење на јавните средства и добивање на поголема вредност за парите на даночните обврзници**, а истовремено ќе придонесе кон **намалување на можностите за коруптивно однесување и ќе предвиди поефикасни санкции во случаи на злоупотреба на постапките**.

Поглавје 6: Право на трговски друштва

Целите на ЕУ во рамки на поглавје 6 се однесуваат на **можноста да се основаат компании и да вршат дејност на целата територија на ЕУ, да се обезбеди соодветна заштита за акционерите и другите засегнати страни, како вработените и доверителите, да се направат компаниите поефикасни, поконкурентни и поодржливи на долг рок**. Ги опфаќа **домашните и прекуграничните спојувања и делбите на друштвата со ограничена одговорност**. Освен тоа, се воведува поимот и правната рамка за т.н. европски друштва што функционираат според исти и поедноставени процедури во сите држави членки, имаат поголема мобилност и воедначена рамка за вработените како еден заеднички, европски бренд³². Се воведува и дефинира поимот **Групација од европски економски интерес** како можност да се унапреди и олесни функционирањето на вклучените економски оператори, се поврзуваат деловните (централните) регистри на државите членки со цел размена на податоци, се воведуваат заеднички правила за корпоративно известување (за финансиски и други извештаи) и за ревизија.

Надлежностите за ова поглавје во рамки на ЕУ се поделени меѓу **Генералниот директорат за правда и потрошувачи (DG JUST) и Генералниот директорат за финансиска стабилност, финансиски услуги и пазарна унија на капитал (DG FISMA)**. Носител на поглавјето од македонска страна е **Министерството за економија**, а опфатени се две подрачја:

- Право на трговски друштва;
- Сметководство и ревизија (носител е Министерство за финансии).

КЛУЧНИ ПРОПИСИ ОД ЕВРОПСКОТО АКИ	КЛУЧНИ НАЦИОНАЛНИ ПРОПИСИ
Општи рамки, Директива 2017/1132/ЕУ	Закон за трговски друштва
Прекугранично спојување на друштвата со ограничена одговорност, Директива 2005/56/ЕЗ	Закон за ревизија
Европски друштва, Директива 2157/2001/ЕЗ	Закон за вршење на сметководствени работи
Учество на вработените во управувањето, Директива 2001/86/ЕЗ	
Користење на дигитални алатки во процесите, Директива 2019/1151/ЕЗ	
Акционерски права, Директиви 2007/36/ЕЗ и 2017/828/ЕУ	
Преземања, Директива 2004/25/ЕЗ	
Транспарентност, Директива 2004/109	
Сметководство, Директива 2013/34/ЕУ и Регулатива 1606/2002	
Ревизија, Директива 2006/43/ЕЗ	
Услови за законска ревизија на субјекти од јавен интерес, Директива 2014/56 и Регулатива 537/2014	

Целта на активностите во ова поглавје е да се обезбеди **еднаков третман и еднакви стандарди за основање друштва и вршење економска дејност на целата територија на ЕУ, вклучително и во областите сметководство и ревизија**. На тој начин се обезбедува поголема правна сигурност за македонските компании и странските компании активни во РС Македонија, нивните акционери и вработените.

Поглавје 7: Право на интелектуална сопственост

Поглавје 7 се однесува на **заштита на авторското и сродните права, како и правата од индустриска сопственост**. Авторското и сродните права се стекнуваат со самото создавање на авторското дело (научно, уметничко или техничко) и не подлежат на посебна формална постапка за заштита, додека правата од индустриска сопственост ги вклучуваат заштитата на патентите, дизајнот, географското потекло на производите и услугите и се стекнуваат преку постапки за признавање и регистрација пред надлежните органи. Европското аки во ова поглавје има за цел **заштита на правата на носителите на интелектуална сопственост од неовластено присвојување, користење, копирање и злоупотреба на нивните производи и услуги, со цел создавање на поволна деловна средина и фер конкуренција**.

Секторите во кои има интензивна потреба од заштита на интелектуалните права придонесуваат за 42% од БДП и 38% од вработувањата на ниво на ЕУ. Имајќи ја предвид амбицијата на ЕУ да биде лидер во дигитализацијата и иновациите, како и зголемената стапка на прекршување на правата, особено при увозот на стоки во последните години, оваа област е од големо значење и е темелно уредена. Мерките за усогласување, покрај транспозиција на прописите, вклучуваат и подигнување на свеста, ефикасно спроведување и санкции за прекршителите, како и поврзување во базите на податоци и информациските системи и платформи за размена и соработка.

Носител на поглавјето од македонска страна е **Државниот завод за индустриска сопственост**, а од страна на ЕУ клучна улога има **Генералниот директорат за**

внатрешен пазар, индустрија, претприемништво и МСП (DG GROW).

Поглавјето се состои од три подрачја:

- Авторско и сродни права, каде носител е Министерството за култура;
- Права на индустриска сопственост;
- Спроведување.

КЛУЧНИ ПРОПИСИ ОД ЕВРОПСКОТО АКИ	КЛУЧНИ НАЦИОНАЛНИ ПРОПИСИ
Спроведување на права од интелектуална сопственост, Директива 2004/48/ЕЗ	Закон за авторско право и сродни права
Трговски марки, Директива (ЕУ) 2015/2436 и Регулатива (ЕУ) 2017/1001	Стратегија за индустриска сопственост
Дизајн, Директива 98/71/ЕЗ и Регулатива (ЕЗ) 6/2002	Закон за индустриска сопственост
Европска конвенција за патенти – зајакната соработка меѓу државите членки, Регулативи 1257/2012 и 1260/2012	Закон за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, со подзаконски акти
Сертификати за дополнителна заштита за медицински и растителни производи, Регулативи (ЕЗ) 469/2009 и 1610/96	
Задолжително лиценцирање на фармацевтски патенти, Регулатива (ЕЗ) 816/2006	
Биотехнолошки пронајдоци, Директива 98/44/ЕЗ	
Трговска тајна, Директива (ЕУ) 2016/943	
Авторски и сродни права во информациско општество (Infosoc), Директива 2001/29/ЕЗ	
Право на изнајмување, Директива 2006/115/ЕЗ	
Рок на заштита на правата, Директива 2006/116/ЕЗ и 2011/77/ЕЗ	
Прекугранична преносливост на онлајн услуги, Регулатива (ЕУ) 2017/1128	
Сателитски и кабелски пренос, Директива 93/83/ЕЕЗ	
Право на препродавање на авторско дело, Директива 2001/84/ЕЗ	
Управување со авторски и сродни права, Директива 2014/26/ЕУ	
Правна заштита на бази на податоци, Директива 96/9/ЕЗ	
Дозволена употреба во корист на некои категории граѓани, Директива (ЕУ) 2017/1564 и Регулатива (ЕУ) 2017/1563 (Спогодба од Маракеш)	
Употреба на дела-сирачиња, Директива 2012/28/ЕУ	
Заштита на компјутерски програми, Директива 2009/24/ЕЗ	

Во контекст на развојот на дигитализацијата и новите технологии како средства за подигнување на квалитетот на живот на граѓаните и поттикнување на економскиот раст, соодветна заштитата на правата од интелектуална сопственост во согласност со најдобрите практики на ЕУ ќе обезбеди **поголема правна сигурност и дополнителен поттик за развојот на иновациите и технологијата во РС Македонија.**

Поглавје 8: Политика на конкуренција

Со цел непречено функционирање на внатрешниот пазар на ЕУ како целина, **ЕК има директна надлежност** за спроведување на политиката на конкуренција, во соработка со националните институции во земјите членки. Целта на правилата е да обезбедат **еднакви услови за фер конкуренција меѓу компаниите од сите земји членки преку контрола на структурата на пазарот, однесувањето на компаниите и спречување на несоодветна државна интервенција.**

Во таа смисла, **се забранува склучување договори меѓу компаниите насочено кон договарање на цените, ограничување на производите, делење на пазарот и изворите на набавка, злоупотреба на доминантна положба на пазарот, спојувања кои би ја нарушиле конкуренцијата и сл. Исто така им се забранува на државите доделување државна помош на домашните компаниите која би водела кон создавање на неправедна предност** за нив во однос на другите слични сектори и компаниите од другите земји членки и би водела кон „трка кон дното“ во давањето субвенции. Предвидени се и некои исклучоци од правилата во насока на поттикнување на регионалниот развој, односно во согласност со политиката на кохезија, помош за спасување или реструктуирање на претпријатија, енергетска ефикасност и заштита на животната средина, развој на инфраструктура, иновации, истражување, услуги од општ економски интерес³³, во случаи на природни непогоди, за банкарски сектор, земјоделство, риболов и аквакултура.

Поглавјето го опфаќа и **процесот на либерализација на пазарот** во области каде досега доминирале државни претпријатија (железница, пошта, итн.), при што упатува на соодветните секторски поглавја. Досегашното искуство во РС Македонија покажува дека процесот на приватизација и реорганизација на државните претпријатија во пракса се одвива бавно и не секогаш успешно, со што се загрозува нивниот опстанок на пазарот и зачувувањето на работни места. Поради тоа, како и поради потребата да се заштитат определени индустрии кои се од големо значење за државата што пристапува, а се корисници на државна помош, поглавје 8 е **едно од најсложените и најтешките поглавја за кое честопати се бараат преодни периоди.**

Со изборот на новата Комисија во 2019 година, најавени се **клучни реформи во функционирањето на политиката на конкуренција, односно нејзино поголемо фокусирање од внатрешната кон надворешната димензија на ЕУ.** Имено, актуелните правила кои го штитат европскиот пазар оневозможуваат спојувања со цел создавање на големи компании кои би имале значаен удел на глобалниот пазар и би биле конкурентни на американските, кинеските и други компании во истите сектори. Новите правила би воделе кон делумно „олабавување“ на ограничувањата со цел создавање на т.н. „европски шампиони“ кои би можеле да станат лидери во своите области на светско ниво³⁴.

Од страна на ЕУ, клучна институција е **Генералниот директорат за конкуренција (DG COMP)**, од македонска страна носител на поглавјето е **Министерството за економија, а клучна улога има Комисијата за заштита на конкуренција.**

Поглавјето се состои од 3 подрачја:

- Антитрастови и спојувања;
- Државна помош;
- Либерализација.

³³ Посебно значајна пресуда на ЕСП која ќе биде релевантна за РС Македонија е случајот Алтмарк, повеќе на https://www.lw.com/upload/pubcontent/_pdf/pub892_1.pdf.

³⁴ Оваа тема стана актуелна откако ЕК го блокираше спојувањето на француската компанија за производство на брзи возови Алстом и германскиот производител на железничка опрема Сименс, повеќе на https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_19_681

КЛУЧНИ ПРОПИСИ ОД ЕВРОПСКОТО АКИ	КЛУЧНИ НАЦИОНАЛНИ ПРОПИСИ
<p>Членови од Договорот за функционирање на ЕУ кои директно се применуваат: 93, 101-109, 261, 263, 278-9, 339</p> <p>Повелбата на ЕУ во однос на основните права кои треба да се почитуваат во постапките (член 41, 47-50)</p> <p>Спроведување на правилата за конкуренција, Регулатива (ЕЗ) 1/2003</p> <p>Спојувања, Регулатива (ЕЗ) 139/2004 и имплементирачка Регулатива 802/2004</p> <p>Исклучоци, Регулативи (ЕУ) 651/2014 и 2017/1084</p> <p>Европска мрежа за конкуренција, Директива 2019/1 /ЕУ</p> <p>Штети, Директива 2014/104/EU</p> <p>Државна помош, Регулатива (ЕУ) 2015/1589 и имплементирачка Регулатива 794/2004</p> <p>Законодавство во специфични сектори (струја, гас, телекомуникации, транспорт, земјоделство и сл.)</p> <p>Судска пракса на ЕСП</p>	<p>Закон за заштита на конкуренцијата</p> <p>Закон за контрола на државна помош, со подзаконски акти</p> <p>Уредба за договори од мало значење</p>

Соодветната примена на правилата за конкуренција **ги штити интересите на сите компании од нелојална конкуренција и нарушување на структурата и условите на пазарот.** Освен тоа, поголема **кокуренција на пазарот е во интерес на потрошувачите на кои им обезбедува поголем избор, подобар квалитет и пониски цени на производите и услугите.**

Поглавје 9: Финансиски услуги

Финансиската криза која ја погоди ЕУ во периодот 2009-2013 година ја наметна потребата од дополнително уредување на различни аспекти во организацијата и функционирањето на финансискиот сектор. Во тој контекст, целта на европското акти во поглавје 9 е да се обезбеди **поголема стабилност и отпорност на банките, финансиските друштва и финансиските пазари** (осигурителни компании, пензиски друштва, инвестициски фондови, пазари на хартии од вредност итн.) На тој начин се обезбедува **заштита на потрошувачите, инвеститорите и осигурениците и се зајакнува довербата во системот** како основа за негово правилно функционирање.

Поглавје 9 се заснова врз т.н. **Базелска рамка** на правила усвоена од страна на Комитетот за банкарска супервизија која од 1988 година наваму постојано се развива и надополнува. Конкретно ги уредува **барањата за работа и надзор над банките и финансиските друштва, соодветноста на капиталот на кредитните институции, финансиското известување на банките, работата и надзорот над пензиските друштва и осигурителните компании, реорганизација и ликвидација на банките со прекугранична активност** и сл. Освен тоа, содржи одредби во врска со корпоративното управување, платите и бонусите, регулаторната структура, гарантните и компензациските шеми, итн.

Надлежна институција од страна на ЕУ е **Генералниот директорат за финансиска стабилност, финансиски услуги и пазарна унија на капитал (DG FISMA)**, а од

македонска страна носител е **Министерството за финансии, односно Агенција за супервизија на осигурувањето** за подрачје 2. Поглавјето се состои од 4 подрачја:

- Банки и финансиски конгломерати;
- Осигурување и професионално пензиско осигурување;
- Инфраструктура на финансиските пазари;
- Пазари на хартии од вредност и инвестициски услуги.

КЛУЧНИ ПРОПИСИ ОД ЕВРОПСКОТО АКИ	КЛУЧНИ НАЦИОНАЛНИ ПРОПИСИ
<p>Барања во однос на капиталот, Директива IV, 2013/36/EУ и Регулатива I (EУ) 575/2013, дополнети со Директива V и Регулатива II од првата на половина на 2019 кои ќе стапат во сила од 2021.</p>	<p>Закон за банките, со подзаконски акти донесени од страна на Народната банка</p>
<p>Опоравување на банки со проблеми, Директива 2014/59/EУ и Регулатива (EУ) 2016/1075</p>	<p>Закон за опоравување на банки со проблеми</p>
<p>Осигурување и реосигурување, т.н. Директива Солвентност II 2009/138/EЗ, Директива 2016/97/EУ</p>	<p>Закон за осигурување</p>
<p>Единствен механизам за надзор, Регулатива (EУ) 1024/2013</p>	<p>Закон за финансиски инструменти</p>
<p>Пазари на финансиски инструменти, Директива (МИФИД) 2014/65/EУ и Регулатива (МИФИР) (EУ) 600/2014</p>	<p>Закон за финансиски пазари</p>
<p>Злоупотреба на пазарот, Директива 2014/57/EУ и Регулатива (EУ) 596/2014</p>	<p>Закон за хартии од вредност и подзаконски акти донесени од Комисијата за хартии од вредност</p>
<p>Транспарентност на издавачите, Директива 2004/109/EЗ</p>	<p>Закон за проспекти за хартии од вредност и обврски за транспарентност за издавачите</p>
<p>Транспарентност во трансакциите со хартии од вредност, Регулатива (EУ) 2015/2365</p>	<p>Закон за инвестициски фондови</p>
<p>Прспекти за хартии од вредност, Регулатива (EУ) 2017/1129</p>	<p>Закон за преземање на акционерски друштва</p>
<p>Одредници – Benchmarks, Регулатива (EУ) 2016/1011</p>	<p>Закон за задолжително осигурување во сообраќајот</p>
<p>Осигурување на моторни возила, Директива 2009/103/EЗ</p>	<p>Закон за задолжително капитално финансирано пензиско осигурување</p>
<p>Официјална котација на берзата, Директива 2001/34/EЗ</p>	<p>Закон за доброволно капитално финансирано пензиско осигурување</p>
<p>Конечност на порамнувањата, Директива 98/26/EЗ</p>	<p>Закон за исплата на пензии и пензиски надоместоци од капитално финансирано пензиско осигурување</p>
<p>Финансиски колатерал, Директива 2002/47/EЗ</p>	<p>Закон за платежни услуги и платни системи</p>
<p>Европски одбор за системски ризици, Регулатива (EУ) 1092/2010</p>	
<p>Финансиски конгломерати, Директива 2011/89/EЗ</p>	
<p>Гарантни шеми за депозити, Директива 2014/49/EУ</p>	
<p>Компензациски шеми за инвеститори, Директива 97/9/EЗ</p>	
<p>Пензиски шеми и институции, Директива 2016/2341/EУ</p>	
<p>Хипотекарни кредити, Директива 2014/17/EУ</p>	
<p>Платежни сметки, Директива 2014/92/EУ</p>	
<p>Упатства на Европското банкарско тело и Европското тело за супервизија</p>	

Со усогласување на националното законодавство во оваа област, македонските граѓани и инвеститори ќе добијат **поголема заштита, поразновидна понуда и поквалитетни услуги на пазарот на финансиски услуги**, обезбедени од **банки и**

друштва со поголема стабилност и отпорност кон надворешни шокови. Освен тоа, поголем акцент се става на **транспарентноста кон корисниците** на финансиски услуги, со цел нивно **навремено и точно информирање** за сите аспекти на услугите што ги користат и спречување на неправедни практики.

Поглавје 10: Информатичко општество и медиуми

Поглавје 10 ги уредува прашањата поврзани со **електронските комуникации, информатичкото општество и аудиовизуелните услуги**. Целта на европското акти во оваа област е да обезбеди поголема функционалност на пазарот на телекомуникациски услуги преку создавање услови за влез и конкуренција на повеќе оператори, да поттикне нови инвестиции во секторот, да ја зајакне независноста на регулаторните тела, да го подобри квалитетот на услугите и нивната достапност за сите граѓани итн. Еден од тековните предизвици за РС Македонија во овој аспект е **воспоставувањето на единствениот број за бесплатни повици во итни случаи 112**.

Тука спаѓа и спроведувањето на приоритетите во рамки на дигиталната агенда на ЕУ и **дигиталната агенда за Западен Балкан** како дел од неа, во кои се вбројува **проширување на опфатот на широкопојасен интернет, намалување на цените и зголемување на достапноста на дигиталните услуги во различни области, развој на интероперабилноста преку воведување еднакви технички стандарди** итн. Се воведуваат правила за **е-трговија**, рамка за координација и модернизација на услугите достапни преку е-влада, заемно признавање на **електронската идентификација (е-потпис)**, пристап до дигитални услуги, податоци за пациентите и истражувања преку **е-здравство**, можности за дигитализација на културното наследство итн. Се воспоставува програмата **Дигитална Европа** за финансиска поддршка на активностите со буџет од 9.2 милијарди евра за периодот 2014-2020 година.

Покрај тоа, се формира **Европскиот портал на отворени податоци од јавниот сектор** со над еден милион сетови од 34 земји на 25 јазици, во којшто РС Македонија иако има можност во моментот не учествува, како и **портал за дигитализација на внатрешниот пазар** (Single Digital Gateway) кој ќе стане целосно функционален во 2021 и нуди можност за европските граѓани и компании да се информираат и комплетно електронски да завршат дел од административните процедури. Освен тоа, во ова поглавје **се следат состојбите во аудиовизуелните медиуми кога станува збор за отворање на пазарот и формирање на единствен, заеднички пазар на ниво на ЕУ, функционирање на регулаторните тела, поттикнување на културната разновидност и промовирање на содржини од европска продукција, политики за заштита на публиката, пред сè малолетната, подигнување на квалитетот на известувањето** итн. Поглавје 10 се надоврзува на прописите за заштита на интелектуалната сопственост од поглавје 8 и воведува резерви, односно исклучоци за ЕУ од правилата преземени во рамки на договорите за услуги на СТО, со цел државите членки да може да го заштитат својот медиумски простор и културна разновидност во определени случаи.

Се воспоставува потпрограмата **Медиа** како дел од програмата Креативна Европа со буџет од 820 милиони евра за периодот 2014-2020 и планиран буџет од 1,08 милијарди евра за периодот 2021-2027 година. Целта на Медиа е да ја поттикне креативноста на европската аудиовизуелна индустрија и да ја промовира европската културна разновидност преку поддршка за развој, дистрибуција и пристап до аудиовизуелни дела. Во рамки на конкретните активности се поддржува европската

филмска индустрија и меѓународната ко-продукција, користењето на нови технологии, видео игри и онлајн дистрибуција. Предуслов за учество во програмата е усогласување со претходната Директива за аудиовизуелни услуги 2010/13/ЕУ и плаќање на влезен билет, што РС Македонија веќе има направено.

- Надлежна институција за ова поглавје е **Генералниот директорат за комуникациски мрежи, содржина и технологија (DG CNECT)**, иако и другите директорати се вклучени во управување на порталите и активностите кои тематски ги покриваат. Носител на поглавјето од македонска страна е **Министерството за информатичко општество и администрација**. Поглавјето ги вклучува следните подрачја:
- Електронски комуникации и информатички технологии;
- Услуги на информатичко општество;
- Аудиовизуелна политика.

КЛУЧНИ ПРОПИСИ ОД ЕВРОПСКОТО АКИ	КЛУЧНИ НАЦИОНАЛНИ ПРОПИСИ
Електронски комуникации, Директиви 2009/140/ЕЗ и 2009/136/ЕЗ, како и постарите директиви кои се изменуваат со нив.	Закон за електронски комуникации
Е-трговија, Директиви 2000/31/ЕЗ, 2019/1150 и 2018/302	Закон за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги Закон за медиуми
Аудиовизуелни медиумски услуги, Директива 2018/1808/ЕУ	Закон за основање на Јавното претпријатие Македонска радиодифузија
Отворени податоци, Директива 2019/1024/ЕУ (во сила од 2021)	Закон за електронски документи, електронска идентификација и доверливи услуги
Пристапност на интернет сајтови и веб апликации на јавни тела, Директива 2006/2102/ЕЗ	Закон за електронско управување и електронски услуги
Сајбербезбедност, Директивата 2016/1148	Национална ИКТ стратегија
Електронска идентификација, Регулатива (ЕУ) 910/2014	Национална стратегија за Е- Влада Стратегија за сајбер-безбедност Стратегија за развој на аудио и аудиовизуелната дејност за 2018 – 2022

Ова поглавје обезбедува директни придобивки од кои дел македонските граѓани веќе ги чувствуваат во вид на **поквалитетни и подостапни електронски услуги, значително намалување на цените на роаминг услугите** во регионот, до нивно целосно укинување (изедначување со цените дома, што по членството ќе биде случај и со сите ЕУ земји), **подобра покриеност со широкопојасен интернет, повеќе јавни информации и услуги во електронска форма, поголема безбедност на интернет, пред сè за децата** итн. Освен тоа, воведувањето на бројот 112 ќе значи еден јасен и бесплатен контакт за сите итни случаи, што во многу тешки ситуации и несреќи може да ја намали конфузијата, да заштеди време и да спаси човечки животи, како за македонските граѓани така и за оние кои патуваат во нашата земја³⁵.

Поглавје 11: Земјоделство и рурален развој

Целите на заедничката земјоделска политика (ЗЗП) се состојат **од обезбедување стабилно снабдување на ЕУ со храна, односно земјоделски производи, сигурност во примањата на земјоделците, рурален развој и унапредување на земјоделското производство во согласност со принципите за заштита на**

³⁵ Според проценките на ЕК, воведувањето на бројот 112 може да го забрза одговорот на службите за итни случаи до 40% во урбаните и до 50% во руралните средини.

животната средина. Историски гледано ЗЗП е една од најконтроверзните и најскапите политики на ЕУ, којашто поминала најголем број на трансформации во обид да се постигне поголема вредност за вложените средства. Во 1985 година ЗЗП чинела 72% од буџетот на ЕУ, а денес чини околу 40%, но вработува само 5% од работната сила. Иако во меѓувреме се спроведени повеќе **реформи за одвојување на обемот на производството од субвенциите, воведување низа еколошки критериуми, таргетирање на млади фармери и мали фарми, добросостојба и здравје на животните** итн, сепак продолжува дебатата во врска со иднината на ЗЗП која е критикувана и од СТО како протекционизам и обид на ЕУ да го заштити своето земјоделство од меѓународна конкуренција.

Над 70% од буџетот на ЗЗП годишно се одвојува за **директни плаќања кон земјоделците**, над 20% за **рурален развој**, а под 10% останува за **пазарни мерки**. Според принципот на супсидијарност³⁶, **надлежноста за прием на апликации**, исплата и контрола ја имаат државите членки и за таа цел се користи **Интегрираниот административен и контролен систем (ИАКС)** кој дополнително овозможува следење преку геопросторно локализирање, сателитски снимки и други напредни алатки. Се воведува принципот на **вкрстена усогласеност** (cross-compliance) кој ги обврзува земјоделците да ги исполнат нивните обврски од европското аки за да добијат парична помош, како на пример **стандардите за добра земјоделска и еколошка обработка на земјата** (Good Agricultural and Environmental Conditions - GAEC), **одредбите за зачувување на биодиверзитетот, за пестициди, нитрати, хормони, животински болести**, итн³⁷. Во случај на непочитување на обврските предвидени се казни и намалување на помошта за 15-100%, во зависност од сериозноста на прекршокот.

Исплатите се вршат преку националните платежни агенции преку две европски програми: **Европскиот земјоделски гарантен фонд** за директните плаќања и пазарните мерки и **Европскиот фонд за земјоделство и рурален развој** за мерките поврзани со рурален развој. Се применува правилото Н+3, што значи дека државата членка има 3 години од календарската година да ги додели средствата на крајниот корисник, во спротивно се губат односно се враќаат во буџетот на ЕУ. Имајќи предвид дека РС Македонија која во моментот ги користи ИПА средствата за земјоделство и рурален развој (ИПАРД) се соочува со тие предизвици, иако сумите кои ги имаме на располагање се значително помали од оние кои би ги имале по членството, зголемување на апсорпцијата на средствата ќе биде еден од клучните предизвици во текот на преговорите.

Државите членки имаат право да доделуваат **државна помош за различни активности во земјоделството и шумарството, како што се инвестиции во производство, управување со ризици, повисок степен на заштита на животната средина и биодиверзитетот, техничка помош и промоција, сè додека тоа е во согласност со правилата утврдени на ниво на ЕУ и не предизвикува нарушување на внатрешниот пазар**. Посебна категорија е тутунот за којшто целокупната поддршка од ЕУ завршува до 2020 година. Во тој контекст, усогласувањето на правилата според кои се доделува македонската програма за поддршка за земјоделството ќе биде уште еден предизвик во текот на преговорите.

Пазарот на земјоделски производи и преработки е исто така уреден за да се спречи нарушување на цените на европските производители, иако се одобруваат шеми за преференцијален увоз на производи од трети земји (во кои спаѓа и РС Македонија преку ССА), во рамки на определени квоти (види поглавје 30). Се воведуваат

³⁶ Повеќе информации за принципот на супсидијарност на следниот линк <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/7/the-principle-of-subsidiarity>

³⁷ Вкупно 13 конкретни директиви и регулативи на кои државите членки може да додадат дополнителни барања.

специфични стандарди за конкретни производи, како млеко и млечни производи, различни видови месо, јајца, мед, вино, алкохолни пијалоци, маслиново масло итн. чиј увоз и извоз е исто така уреден преку комбинираната царинска номенклатура и разни царински инструменти (види поглавје 29). **Европската извршна агенција за потрошувачи, здравје, земјоделство и храна** става на располагање средства за промоција на европските прехранбени производи во и надвор од ЕУ во износ од околу 200 милиони евра годишно и работи на подготовка на маркетинг и промотивни кампањи. Освен тоа, ЕУ обезбедува околу 250 милиони евра годишно за програмата за снабдување на училиштата со свежо овошје, зеленчук, млеко и млечни производи.

Надлежна институција во **ЕУ е Генералниот директорат за земјоделство и рурален развој (DG AGRI)**, а определена надлежност во однос на надворешно-трговските аспекти и квотите има и **Генералниот директорат за царина и даноци (DG TAXUD)**. Од македонска страна носител на поглавјето е **Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство**. Поглавјето се состои од следните подрачја:

- Хоризонтални прашања;
- Заедничко уредување на пазарите;
- Рурален развој;
- Органско земјоделство;
- Политика за квалитет.

КЛУЧНИ ПРОПИСИ ОД ЕВРОПСКОТО АКИ	КЛУЧНИ НАЦИОНАЛНИ ПРОПИСИ
Директни плаќања, Регулатива (ЕУ) 1307/2013	Закон за земјоделство и рурален развој
Уредување на заедничкиот пазар, Регулатива (ЕУ) 1307/2013	Закон за квалитетот на земјоделските производи
Рурален развој, Регулатива (ЕУ) 1305/2013	Закон за ветеринарно здравство
Финансиски менаџмент, Регулатива (ЕУ) 1306/2013	Закон за тутун и тутунски производи
Државна помош - исклучоци, Регулатива (ЕУ) 702/2014	Закон за виното
De minimis помош, Регулативи (ЕУ) 1407/2013 и 1408/2013	Закон за земјоделски задруги
Мрежа на сметководствени податоци за фармите, Регулатива (ЕЗ) 1217/2009 и (ЕУ) 1318/2013	Закон за органско земјоделско производство
Алкохолни пијалоци, (ЕУ) 2019/787	Национална стратегија за земјоделство и рурален развој 2014-2020
Органско производство, 834/2007 и 2018/848 (во сила од 2021)	Програма за финансиска поддршка на руралниот развој
Директиви за „производи за појадок“: 2001/112/ЕЗ, 2001/113/ЕЗ, 2000/36/ЕЗ, 1999/4/ЕЗ	Уредба за поблиски критериуми за директни плаќања, корисници на средствата, максимални износи и начин на директни плаќања
Шеќер, Директива 2001/111/ЕЗ	

РС Македонија има **акредитирана платежна агенција и го има воведено ИАКС и останатите информатички системи кои се предуслов за користење на европските средства во земјоделството**. Натamoшното усогласување со европското аки ќе значи реосмислување на некои аспекти на земјоделската политика, особено во однос на финансиската поддршка, за што веројатно ќе се потребни и преодни периоди со цел да се намали товарот врз земјоделските производители од некои гранки. Но, од аспект на потрошувачите, усогласувањето ќе значи **поголема контрола на квалитетот на земјоделските производи**, а од аспект на извозот на земјоделски производи ќе значи **непречен пристап до пазар од 500 милиони потрошувачи**.

Поглавје 12: Безбедност на храната, ветеринарна и фитосанитарна политика

Основни принципи кон кои се придржува ЕУ кога станува збор за безбедноста на храната се: **претпазливост**, особено во случаи на недоволно научни информации; следливост³⁸, односно можноста да се следи храната, добиточната храна и состојките на прехранбените производи во сите фази на производството, преработката и дистрибуцијата, како и сите економски оператори во синџирот на набавка; **одговорност** за усогласеноста кај субјектите во прехранбената индустрија, а за контролата кај државите членки. Предизвикот е да се обезбедат **највисоки стандарди за заштита на потрошувачите и здравјето на луѓето, животните и растенијата, без притоа несразмерно да се оптоварува земјоделското производство и економските оператори или да се нарушува пазарот**. Исто така се води сметка за меѓународните обврски преземени во рамки на СТО и еволуцијата на научните сознанија како основа за креирањето на политики.

Европското **аки во оваа област е многу обемно и технички сложено**, поради што е потребен солиден административен капацитет за усогласување, спроведување и надзор. Се уредуваат обврските за **редовни контроли** во однос на безбедноста на храната и добиточната храна, присуството на ГМО, здравје и добросостојба на животните, здравје и заштита на растенијата и органско производство. За таа цел се воспоставуваат **референтни лаборатории на европско и национално ниво** кои треба да се акредитирани и соодветно опремени во однос на опрема и персонал и кои, освен домашни контроли имаат посебна одговорност при контролата на прехранбените производи кои влегуваат во ЕУ. Се уредува трговијата со животни, растенија, репродуктивен и семенски материјал, месо и други животински производи. Се води строго сметка за користењето, односно забраната на определени супстанции, како хормони, пестициди, лекови итн. и се контролира присуството на резидуи. Се уредуваат и хигиенските услови (НАССР стандарди), материјалите кои доаѓаат во допир со храната преку пакување и други околности, третманот со јонизирачко зрачење, правилата за детално означување на составот на производите, тврдењата за ефектот на производите за комерцијални цели, витаминските и минерални додатоци во храната, добиточната храна, итн.

Клучна улога има **Европската агенција за безбедност на храната** со која РС Македонија има воспоставена соработка, а се воведува и **Брзиот систем за тревога** кој им овозможува на државите брза реакција во однос на потенцијални ризици. Кога државите членки не можат или не преземаат соодветни чекори, ЕК има право да преземе итни мерки како што се **ограничувања или целосно повлекување во поглед на маркетинг и продажба на конкретниот производ**. Освен тоа се воведува и **информатички систем за размена на информации меѓу надлежните тела во државите членки (IMSOC), систем за здравствени ветеринарни и фитосанитарни сертификати (TRACES)**, систем за известување во случај на болести кај животните и растенијата, како и алатки за следење на домашните животни.

Надлежна институција во ЕУ е **Генералниот директорат за здравје и безбедност на храната (DG SANTE)**, а од македонска страна носител е **Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство**. Всушност, за сите подрачја надлежна е **Агенцијата за храна и ветеринарство**, освен за последното каде носител е **Фитосанитарната управа**. Поглавјето се состои од следните подрачја:

- Општо;
- Ветеринарна политика;

³⁸ Постојат повеќе слогани кои се користат во различен контекст за да се означи следливоста на прехранбените производи: Birth to Slaughter (Од раѓање до кланица), Stable to Table (Од штала до трпеза), Farm to Fork (Од фарма до вилушка).

- Ставање на пазар на храна, нус-производи и добиточна храна;
- Правила за безбедност на храна;
- Посебни правила за добиточна храна;
- Фитосанитарна политика.

КЛУЧНИ ПРОПИСИ ОД ЕВРОПСКОТО АКИ	КЛУЧНИ НАЦИОНАЛНИ ПРОПИСИ
„Закон за храна“ – рамковна Регулатива 178/2002	Закон за безбедност на храната, со подзаконски акти
Официјални контроли, Регулатива (ЕУ) 2017/625	Закон за здравствена заштита на животните
Сточарство, Регулатива (ЕУ) 2016/1012	Закон за безбедност на храната за животни
Добросостојба на животните, Директиви 98/58/ЕЕЗ, 1/2005/ЕЗ и 1099/2009/ЕЗ	Закон за здравјето на растенијата
Животинско здравје, 2016/429 (во сила од април 2021)	Закон за производи за заштита на растенијата
Растително здравје, Регулатива 2016/2031	Закон за семенскиот и саден материјал за земјоделски растенија
Производи за заштита на растенијата, Регулатива 1107/2009	Закон за фитофармација
Употреба на пестициди, Директива 2009/128/ЕЗ	
Резидуи, Регулатива 396/2005	
ГМО, Директиви 2001/18/ЕЗ и 2009/41/ЕЗ, Регулативи 1829/2003 и 1830/2003	
Нови видови храна, Регулатива 2015/2283	
Загадувачи во храната, Директива 315/93 и Регулатива 1881/2006	
Витамински и минерални додатоци, Регулатива (ЕЗ) 1925/2006	
Суплементи, Директива 2002/46/ЕЗ	
Минерална вода, Директива (ЕЗ) 2009/54	
Диететска храна, Регулатива (ЕУ) 609/2013	
Животински нус-производи, Регулатива (ЕЗ) 1069/2009	
Адитиви, ензими, ароми – Регулативи (ЕЗ) 1332-1334/2008	

Усогласувањето со европското акти во однос на безбедноста на храната значи **повисоки стандарди за квалитет за македонските потрошувачи, поголема транспарентност и гаранција во однос на составот и потеклото на прехранбените производи** од државата и од надвор. Самиот процес на усогласување може да создаде **предизвици за дел од производителите**, особено оние кои имаат амбиција да почнат да извезуваат во другите држави членки и ќе мора да се усогласат со високите стандарди за квалитет. Но, во тој контекст мора да се напомене дека **РС Македонија веќе извезува прехранбени производи во ЕУ**, што покажува дека прехранбената индустрија воопшто има потенцијал да биде конкурентна на европскиот пазар.

Поглавје 13: Рибарство

Заедничката рибарска политика, којашто е ексклузивна надлежност на ЕУ од Договорот од Лисабон наваму, се однесува на **управувањето со рибните ресурси, меѓународната рибарска политика, пазарите и трговијата со риба, како и финансирањето, односно Европскиот поморски и рибарски фонд**. Со неа прецизно се утврдува **еднаков пристап до европските и територијалните води** (целосно во сила по 2022), **одржливи услови за риболов од економски и еколошки аспект** – кога, каде и колку риба може да се лови според новиот принцип на регионализација, обврската за броење на уловот, развој на одржлива аквакултурата итн. Во однос на пазарната организација, се дефинираат **критериуми за професионални здруженија, правила за конкуренција, маркетинг стандарди, информирање на потрошувачите и собирање информации за пазарот**.

Надлежна институција од страна на ЕУ е **Генералниот директорат за поморски работи и рибарство (DG MARE)**, а од македонска страна носител на поглавјето е **Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство, односно Агенцијата за храна и ветеринарство** за подрачјата 2 и 3. Поглавјето се состои од следните подрачја:

- Управување, инспекција и контрола на ресурси и флоти;
- Структурни активности;
- Пазарна политика.

КЛУЧНИ ПРОПИСИ ОД ЕВРОПСКОТО АКИ	КЛУЧНИ НАЦИОНАЛНИ ПРОПИСИ
Рамковна Регулатива (ЕУ) 1380/2013	Закон за рибарство и аквакултура, со подзаконски акти
Технички мерки за риболов, Регулатива (ЕУ) 2019/1241	Закон за државниот инспекторат за земјоделство
Организација на пазарот, Регулатива (ЕУ) 1379/2013	Програма за унапредување на рибарството и аквакултурата
Контрола на рибарството, Регулатива (ЕЗ) No 1224/2009	Закон за ветеринарно здравство
Собирање на податоци, Регулатива (ЕУ) 2017/1004 и имплементирачка Одлука 2016/1251	
Регулатива за Медитеранот и Црно Море (ЕУ) 2019/982	
Спречување на нелегално, непријавено и нерегулирано рибарство, Регулатива (ЕУ) 1005/2008	
Длабоко море, Регулатива (ЕУ) 2016/2336	
Заедничка агенција за контрола на рибарството, Регулатива (ЕЗ) 768/2005	
Нелокални видови, Регулатива (ЕЗ) 708/2007	
Органска аквакултура, (ЕУ) 2018/848	
Јагули, Регулатива (ЕЗ) 1100/2007	

Со усогласување на националното законодавство во ова поглавје ќе се постигне **унапредување за условите за одржливо рибарство на територијата на РС Македонија, подобрување, односно гарантирање на квалитетот на рибното производство и негов непречен пласман на пазарот на ЕУ**.

Поглавје 14: Транспортна политика

Поглавје 14 ги опфаќа **политиките во однос на сите видови сообраќај: патен, железнички, воздушен, поморски и внатрешен воден, од аспект на превозот и на патници и на товар**. Посебно внимание се посветува на **безбедноста, одржливоста, правата на патниците – особено ранливите категории и функционирањето на внатрешниот пазар**.

Во однос на патниот сообраќај, заедничките правила имаат за цел да обезбедат **еднакви услови во сите држави членки за да се намалат нарушувањата на единствениот пазар** предизвикани од различните политики. Тука се земаат предвид аспектите поврзани со **поврат на трошоците за изградба и одржување на инфраструктурата и заштита на животната средина**, особено при наплатата на патарини според принципите „корисникот плаќа“ и „загадувачот плаќа“. Освен тоа, се промовира користењето на **одржлив транспорт** со цел намалување на негативното социјално, економско и еколошко влијание. Обврските на европско ниво во моментов се насочени само кон тешките возила, имајќи предвид дека последниот обид на ЕК да наметне построги правила за сите, вклучително и патничките возила беше отфрлен од страна на Советот на министри за транспорт во декември 2019 година врз основа на принципот на супсидијарност. Конкретни мерки се воведуваат за **заштита на безбедноста на патиштата, но и конкурентноста** преку ограничување на времето на возење на превозниците, воведување на ЕУ модел за возачка дозвола, интероперабилен повик на 112 во случај на несреќа, правила за обука на професионални возачи, правила за безбедносен појас и превоз на деца, длабина на шари на гумите, ретровизори, направи за ограничување на брзината итн. Се воведува европска база на податоци за потешки сообраќајни незгоди (CARE), размена на информации меѓу државите членки заради спроведување на сообраќајните правила во однос на 8 најчести прекршоци, правила за класификација и превоз на опасни стоки. Се промовира **користењето на т.н. „чисти“, односно еколошки возила, како и користењето на еколошки видови сообраќај како железничкиот**.

Железничкиот сообраќај е клучен елемент на Европската стратегија за мултимодален (комбиниран) сообраќај и ТЕН-Т мрежата. Целта е да се создаде **единствен европски железнички простор и железницата да се претвори во привлечен и конкурентен начин на превоз**. За таа цел, приоритети во оваа област се **целосна либерализација на пазарот, елиминирање на монополите, модернизација на технологијата, намалување на трошоците и подобрување на квалитетот на услугите**. Европското акти во оваа област се заснова на прописи поврзани со **економската димензија**, односно функционирањето на пазарот и **техничката димензија**, односно безбедноста и интероперабилноста. Во тек е спроведувањето на **Четвртиот пакет прописи за железница** усвоен во 2016, а со рок за усогласување до 2023 година. Се воведува обврската за формирање **независни регулаторни тела** во државите членки и се формира **Европската агенција за железници** која е надлежна за издавање на безбедносни сертификати, следење на националните тела за безбедност и преглед на националните правила. Се воведуваат заеднички правила за обука и лиценцирање на машиновозачи и техничка интероперабилност на железничките системи преку заеднички ЕУ стандарди за возови, локомотиви, сигнализација, инфраструктура итн.

Во однос на воздушниот сообраќај, се воведува **Европскиот систем за воздухопловна безбедност кој има за цел да воспостави еднакви правила за безбедност, да обезбеди непречено функционирање на пазарот на воздушен**

сообраќај и да создаде силен домашен пазар за европската аеронаутичка индустрија. Се формира и **Европската агенција за воздухопловна безбедност** која има мандат да ја следи усогласеноста на државите членки со прописите, ѝ помага на ЕК со техничките аспекти од регулативата, издава дозволи на авиопревозниците од трети земји, сертифицира производи, држи обуки, спроведува инспекции, контроли и истражувања од областа на безбедноста, учествува во преговори на ЕУ со трети страни итн. РС Македонија има работен аранжман со Агенцијата и е во фаза на доусогласување со европското аки во областа на воздухопловната безбедност. Се воведуваат заеднички **правила за управување со воздушен сообраќај** кон коишто се придржува и РС Македонија како дел од **Единственото европско небо**. Од посебно значење е воведувањето на **листата за авијациска безбедност** со авиопревозници чиишто операции се дозволени, односно забранети на територијата на ЕУ врз основа на безбедносни стандарди, како **и инспекциите на лице место на самите авиони** (ramp inspections), во коишто е целосно вклучена и РС Македонија. Посебно внимание се посветува на аспектите за заштита на животната средина од емисиите на јаглеродни гасови и бучавата поврзана со авиосообраќајот. Се воведуваат и заеднички правила за организација на аеродромите и наплатата на аеродромски давачки.

Со над 1200 комерцијални пристаништа, **поморскиот сообраќај** има големо значење за ЕУ. Затоа се воведуваат заеднички правила за пристап до пристаништата, пристанишни услуги, безбедност на пристаништата, поморскиот сообраќај и опремата, заштита на животната средина, инспекции и контроли, итн. Освен тоа, со 37.000 километри должина на пловни реки и канали, **внатрешниот воден сообраќај** е исто така од големо значење за ЕУ, особено за товарниот транспорт и како алтернатива на патниот сообраќај кој има далеку поголемо негативно влијание на животната средина. Во тој контекст се промовираат и **стратегии за комбиниран, односно мултимодален сообраќај** кој комбинира повеќе видови превозни средства.

Од 2017 година РС Македонија е член на **Транспортната заедница**, меѓународна организација во која членуваат ЕУ и државите од Западен Балкан. **Целта на Транспортната заедница е постепено интегрирање на транспортните пазари од регионот во единствениот европски пазар (освен во однос на воздушен сообраќај) преку постепено усогласување на стандардите во однос на интероперабилност, безбедност, управување, јавни набавки и животна средина**³⁹.

Надлежна институција на ниво на ЕУ е **Генералниот директорат за мобилност и транспорт (DG MOVE)**, а од македонска страна носител на поглавјето е **Министерството за транспорт и врски**. Поглавјето се состои од следните подрачја:

- Патен сообраќај;
- Железнички сообраќај;
- Внатрешен воден сообраќај;
- Комбиниран сообраќај;
- Воздушен сообраќај;
- Државна помош;
- Сателитска навигација.

³⁹ Повеќе информации за Транспортната заедница се достапни на следниот линк <https://www.transport-community.org/about/>

КЛУЧНИ ПРОПИСИ ОД ЕВРОПСКОТО АКИ

Патарина за тешки возила, Директиви 1999/62/ЕС, 2006/38/ЕЗ и 2011/76/ЕУ

Европски системи за патарина, Директива 2019/520/ЕУ, во сила октомври од 2021

Правила за оператори на патишта, Директиви 1071 и 1072/2009/ЕЗ

Пристап до меѓународниот пазар за превоз на патници, Директива 1073/2009

Пакет директиви за мобилност, усвоен во април 2020, во сила од крајот на 2021

ЕУ модел за возачка дозвола, Директива 2006/126/ЕЗ

Безбедносен појас и превоз на деца, Директива 91/671/ЕС

Обука за професионални возачи, Директива 2003/59/ЕЗ

Алтернативни горива, Директива 2014/94/ЕУ

Чисти возила, Директива 2009/33/ЕЗ (во фаза на ревизија)

„Паметен“ транспортен систем, Директива 2010/40/ЕУ

Правила за регистрација и технички преглед, Директиви 2009/40/ЕЗ и 2014/45/ЕУ

Безбедност на патиштата, Директива 2008/98/ЕЗ и во тунелите Директива 2004/54/ЕЗ

Прекугранично спроведување на сообраќајните правила, Директива 2015/413/ЕУ

Четврт пакет за железнички пазар, Директива 2016/2370/ЕУ што ја изменува Директива 2012/34/ЕУ, Регулатива (ЕУ) 2016/2338 што ја изменува Регулатива (ЕУ) 1370/2007

Железничка интероперабилност, Директиви 2008/57/ЕЗ и 2016/797/ЕУ

Железничка безбедност, Директива 2004/49/ЕЗ

Комбиниран транспорт, Директива 92/106/ЕЕЗ (во тек се обиди за нејзино дополнување)

Речни информатички системи, 2005/44/ЕЗ

Европски систем за авијациска безбедност, Регулатива (ЕУ) 2018/1139

Безбедносни правила, Регулатива (ЕЗ) 300/2008

Истраги и спречување несреќи во воздушниот сообраќај, Регулативи (ЕУ) 996/2010 и 376/2014

Управување со воздушен сообраќај, Регулативи (ЕЗ) 549-552/2004

Одговорност на авиопревозниците, Регулативи (ЕЗ) 2027/97 и 889/2002

Поморски сообраќај, Регулативи (ЕЕЗ) 4055/86, 4057/86 и 4058/86

Безбедност на поморскиот сообраќај и пристаништата, Регулатива (ЕЗ) 725/2004

Безбедност на поморска опрема, Директива 2014/90/ЕУ

Домашно знаме, Директива 2018/2110/ЕУ

Регистрација на патници, Директива 2017/2109/ЕУ

Одговорност на бродски превозници, Регулатива (ЕЗ) 392/2009

Пристанишни услови, Директива 2019/883/ЕУ

Права на патниците, Директиви – воздушен сообраќај 261/2004, лица со намалена мобилност 1107/2006, железнички 1371/2007, автобуски 181/2011, воден 1177/2010

КЛУЧНИ НАЦИОНАЛНИ ПРОПИСИ

Закон за превоз во патниот сообраќај

Закон за договорите за превоз во патниот сообраќај

Закон за јавни патишта

Закон за превоз на опасни материи во патниот и железничкиот сообраќај

Закон за безбедност на сообраќајот на патиштата

Закон за возила

Закон за работното време, задолжителните одмори на мобилните работници и уредите за запишување во патниот сообраќај

Национална транспортна стратегија 2017-2030

Закон за испитување на воздушни и железнички несреќи

Закон за сигурност во железничкиот систем

Закон за железничкиот систем

Закон за внатрешната пловидба

Закон за трговски бродски транспортни потреби

Закон за воздухопловство

Закон за облигационите и стварноправните односи во воздушниот сообраќај

Македонските граѓани и компании имаат директна придобивка од усогласувањето со европското аки во поглавје 14 на тој начин што ќе добијат **побезбеден и поеколошки сообраќај, подобри услуги и пониски цени за услугите во сите видови транспорт.**

Поглавје 15: Енергетика

Стратешки приоритет на енергетската политика на ЕУ е создавањето на **Енергетска унија која има 4 цели: исполнување на зацртаните цели на ЕУ за клима до 2030 година, подобра регулатива и намалување на административните обврски, поголема сигурност и предвидливост за инвеститорите и усогласување на циклусите на планирање и известување со Парискиот договор.** Европското аки во оваа област уредува пет аспекти: **намалување на јаглеродните емисии, енергетска ефикасност, енергетска сигурност, внатрешен пазар и развој, истражување и конкуренција.**

РС Македонија го започна приклучувањето во Енергетската унија на ЕУ преку членството во **Енергетската заедница** и прифати временска рамка за усогласување со европското аки во 10 области: струја, гас, нафта, обновливи извори, енергетска ефикасност, инфраструктура, животна средина, клима, статистика и конкуренција. **Целта на Енергетската заедница е создавање на стабилна регулаторна и пазарна рамка со цел привлекување инвеститори, интегриран пазар кој овозможува прекугранична трговија, обезбедување стабилно снабдување како предуслов за економски и социјален развој, заштита на животната средина преку користење на обновливи извори и подобрена енергетска ефикасност, како и развој на регионалната конкурентност за развивање економии од обем⁴⁰.**

Во моментов активностите на РС Македонија се однесуваат на преземање на обврските од **Третиот енергетски пакет кој предвидува: структурно одвојување на активностите за производство, пренос и дистрибуција, поголема надлежност и независност на регулаторните тела, сертификација на операторите на системите за пренос, нови алатки за усогласување со правилата за функционирање на пазарот на пан-европско ниво и заштита на потрошувачите.**

Генералниот директорат за енергија (DG ENER) е надлежна институција во рамки на ЕУ, а носител на поглавјето од македонска страна е **Министерството за економија.** Поглавјето ги опфаќа следните подрачја:

- Безбедност при снабдување;
- Внатрешен пазар на енергија;
- Внатрешен пазар на енергија;
- Обновлива енергија;
- Енергетска ефикасност;
- Нуклеарна енергија;
- Нуклеарна безбедност и заштита од радијација (носител е Дирекција за радијациона сигурност).

⁴⁰ Повеќе информации се достапни на сајтот на Енергетската заедница.

КЛУЧНИ ПРОПИСИ ОД ЕВРОПСКОТО АКИ	КЛУЧНИ НАЦИОНАЛНИ ПРОПИСИ
Управување со Енергетската унија, Регулатива (ЕУ) 2018/1999	Закон за енергетика, со подзаконски акти
Обновливи извори на енергија, Директива 2018/2001/ЕУ	Стратегија за развој на енергетиката до 2035 година
Енергетска ефикасност, Директива 2012/27/ЕУ и 2018/2002/ЕУ	Закон за задолжителни нафтени резерви, со подзаконски акти
Енергетска изведба на градби, Директиви 2010/31/ЕУ и 2018/844/ЕУ	Уредба за квалитетот на течните горива
Екодизајн, Директива 2009/125/ЕЗ	Уредба за критериуми и постапка за доделување на овластување за изградба на директен вод
Енергетски ознаки, Директива 2017/1369/ЕУ	Уредба за критериумите и условите за прогласување на кризна состојба
Правна рамка за нуклеарна енергија за цивилна употреба (Договор и Директиви Еуратом)	Одлука за количината и структурата на задолжителните резерви на годишно ниво
Внатрешен пазар на струја, Регулатива (ЕУ) 2019/943 и Директива 2019/944/ЕУ	Програма за заштита на ранливите потрошувачи на енергија
Агенција за соработка на регулаторите, Регулатива (ЕУ) 2019/944	Уредба за работењето на операторот на организираниот пазар на електрична енергија
Операции за ископување нафта и гас, Директива 2013/30/ЕУ	Уредба за мерки за поддршка на производството на електрична енергија од обновливи извори на енергија
Јаглеводороди, Директива 94/22/ЕЗ	Закон за биогорива
Сигурност во снабдувањето со гас, Регулатива (ЕУ) 2017/1938	Закон за енергетска ефикасност
Задолжителни резерви на нафтени производи, Директива 2009/119/ЕЗ	Закон за заштита од јонизирачко зрачење и радијациона сигурност
Подготвеност за справување со ризици во секторот на струја, Регулатива (ЕУ) 2019/941	

Придобивките за РС Македонија од усогласувањето со европското акти во ова поглавје ќе водат **кон обезбедување на поголема сигурност во снабдувањето со различни енергенси, приклучување кон системот на ЕУ за справување со кризни ситуации, модернизација и изградба на нови капацитети за производство и пренос и намалување на енергетската зависност од одредени производи и видови енергија**. Со либерализацијата на пазарот ќе се создадат **услови за влез на нови оператори и привлекување на инвестиции, што ќе води кон поголема конкуренција, избор, повисоки стандарди и пониски цени** за граѓаните и компаниите. Освен тоа, преземените обврски во однос на намалување на емисиите, користење обновливи извори и фокус на енергетската ефикасност ќе придонесат кон **поголема заштита на животната средина**.

Поглавје 16: Даноци

На ниво на ЕУ не постои воедначена политика на оданочување. Целта на заедничките мерки и прописи е **да се избегнат нарушувања на пазарот и пречки во прекуграничните економски активности, да се елиминираат штетни даночни мерки и да се постават минимум стандарди и најдобри практики**. Со европското аки во ова поглавје се предвидува хармонизација во индиректното оданочување со цел приближување на третманот на прекуграничните економски активности со домашните преку **избегнување на двојно оданочување и намалување на даночната евазија и измама**. Во однос на директното оданочување, надлежноста ја имаат државите членки кои треба да ја вршат во духот на европските принципи (почитување на основните слободи, недискриминација, еднаков третман, спречување на злоупотреба итн.). Во тој контекст, прекршувањата констатирани од страна на ЕК и пресудите на ЕСП играат значајна улога⁴¹.

Се предвидуваат механизми и информатички системи за зајакната размена на информации меѓу државите членки со цел спречување измама, како и информатички алатки за обезбедување електронски услуги за граѓаните и компаниите (на пр. Еурофиск – даноци; EMCS и SEED – акцизи; Мини едношалтерски систем – MOSS, VIES, VAT Refund итн. за ДДВ). Освен тоа, РС Македонија има пристап до Фискалис - Програма на Унијата за поддршка на даночните администрации на државите членки.

Надлежна институција од страна на ЕУ е **Генералниот директорат за даноци и царинска унија (DG TAXUD)**, а од македонска страна носител на поглавјето е **Министерството за финансии, односно Управата за јавни приходи** како орган во состав на министерството. Поглавјето се состои од 4 подрачја:

- Индиректно оданочување;
- Директно оданочување;
- Административна соработка и меѓусебна помош;
- Оперативен капацитет и компјутеризација.

⁴¹ Преглед на Одлуките на ЕК во случаи на прекршување и клучните пресуди на ЕСП во областа на оданочувањето се достапни на следните линкови соодветно: https://ec.europa.eu/taxation_customs/infringements_en и https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/20191212_court_cases_direct_taxation_en.pdf

КЛУЧНИ ПРОПИСИ ОД ЕВРОПСКОТО АКИ	КЛУЧНИ НАЦИОНАЛНИ ПРОПИСИ
ДДВ, Директива 2006/112/ЕЗ, Регулатива (ЕУ) 2019/1995 и имплементирачка регулатива 2019/2026	Закон за данок на додадена вредност
Пакет за е-трговија, Директива (ЕУ) 2017/2455, Регулатива (ЕУ) 2017/2454 и имплементирачка регулатива (ЕУ) 2017/2459	Закон за акцизи
Решавање на спорови, Директива 2017/1852/ЕУ	Закон за данок на добивка
Административна соработка во ДДВ, Регулативи (ЕУ) 904/2010 и 2018/1541	Закон за персоналниот данок на доход
Акцизи, основна Директива 2008/118/ЕЗ, административна соработка 389/2012/ЕУ и специфични директиви за различни акцизни стоки	Закон за Управата за јавни приходи
Спојувања, Директива 2009/133/ЕЗ	Закон за даночна постапка
Матични компании и подружници, Директива 2011/96/ЕУ	Договори за избегнување на двојно оданочување и соработка за борба против даночна евазија
Камата и ројалти, Директива 2003/49/ЕЗ	
Спречување на даночна евазија, Директиви 2016/1164/ ЕУ и 2017/952/ ЕУ	
Персонален данок, Директиви 2014/107/ЕУ, и 2011/16/ЕУ	
Данок на капитал, Директива 2008/7/ЕЗ	
Штедни влогови, Директива 2015/2060/ ЕУ	
Предвидени промени од 2020, предлог пропис COM(2018)329	
Кодекс на однесување за корпоративни даноци, Резолуција од 1997	
Договори склучени со Андора, Монако, Лихтенштајн, Сан Марино и Швајцарија	
Судска пракса на ЕСП	

Со усогласувањата во однос на политиката на оданочување на ЕУ, РС Македонија ќе се приклучи кон **минимум стандардите во оваа област кои имаат за цел да се спречат нарушувања на пазарот преку „трка кон дното“ во однос на даночните стапки** и активно ќе се вклучи во системите за административна соработка со цел **спречување на даночна евазија и измама**. Ќе биде исто така потребно да се усогласиме **со минималните утврдени акцизни стапки**, што може да предизвика ценовен шок и може да биде предмет на преоден период. Покрај тоа, Македонските граѓани и компании ќе добијат серија **електронски алатки за поедноставни даночни постапки при прекуграничните трансакции**.

Поглавје 17: Економска и монетарна политика

Комплетирањето на Економската и монетарна унија со воведување на еврото како заедничка валута на ЕУ се наметна како еден од приоритетите по економско-финансиската и должничка криза што ја погоди ЕУ во периодот 2009-2013 година. Правните прописи во поглавје 17 се состојат претежно од регулативи кои имаат директна примена или меѓувладини договори каде ЕУ има **координативна улога** со цел да се избегнат прекугранични прелевања на економски шокови во иднина. Со новите прописи се предвидува **координација на економските политики преку Европскиот семестар** кој е воспоставен врз основа на **Отворениот метод на координација**⁴² (фискална и макроекономска политика, финансиска стабилност, структурни трендови итн.) РС Македонија веќе е дел од таа процедура за земјите од Западен Балкан и за таа цел подготвува годишна **Програма на економски реформи**. Меѓу тековните активности за земјата приоритет се развивање на среднорочна буџетска рамка за најмалку 3 години, воведување на програмско буџетирање и обезбедување независност на фискалните институции.

Од државите членки се очекува да ги почитуваат мерките предвидени во **Пактот за стабилност и раст**, а ЕК има надзорна улога и можност да препорачува до Советот покренување на различни постапки за прекршувања, во зависност од конкретната област. Се основаат и **Европскиот механизам за финансиска стабилност** и **Европскиот механизам за стабилност** кои имаат за цел да обезбедат помош на државите кои се соочуваат со финансиска нерамнотежа.

Во ова поглавје се определени и **критериумите кои државите треба да ги исполнат за да станат дел од Еврозоната** и се предвидуваат **мерки за јакнење на независноста на централните банки** (функционална, финансиска, персонална и институционална). РС Македонија со пристапувањето нема автоматски да почне да го користи еврото, но имајќи предвид дека за земјите што пристапуваат веќе не се дозволени трајни отстапки, должни сме да ги почитуваме обврските и постапките со цел усвојување на еврото кога ќе ги исполниме следните критериуми:

- **инфлација** не повисока од 1,5% од просечната инфлација на трите држави членки со најниска инфлација;
- **буџетски долг не повисок од 60% и буџетски дефицит не повисок од 3% од БДП;**
- минимум две години учество во **Механизмот за девизен курс (ERM) II**, без големи девијации во однос на централната стапка и без девалвација на националната валута;
- **долгорочни каматни стапки** не повисоки од 2% од стапките на трите најдобри земји во однос на инфлација.

Поглавје 17, каде што носител е **Министерството за финансии** предвидува 2 подрачја: економска политика и монетарна политика, каде што носител е **Народната банка**. Задолжена институција за координација на економските политики на ниво на ЕУ е **Генералниот директорат за економски и финансиски прашања (DG ECFIN)**, а во однос на монетарната политика надлежност имаат **Европскиот систем на централни банки**, односно централните банки на земјите од еврозоната и **Европската централна банка** кои имаат ексклузивна надлежност во Евросистемот.

⁴² Повеќе информации за Отворениот метод на координација како посебна постапка за креирање политики во ЕУ заснована на принципот на меѓувладина соработка може да најдете на следниот линк <https://www.eumonitor.eu/9353000/1/j9vvik7m1c3gyxp/vh-7eg8ym3xy5>

КЛУЧНИ ПРОПИСИ ОД ЕВРОПСКОТО АКИ	КЛУЧНИ НАЦИОНАЛНИ ПРОПИСИ
Т.н. „Six-pack“ регулативи од 2011 и „Two-pack“ Регулативи за еврозоната (ЕУ) 473/2013	Закон за Народната банка
Fiscal Compact – меѓувладина спогодба од 2012	Програма за управување со јавните финансии
Механизам за курсна размена (ERM) II - меѓувладина спогодба од 1999	Закон за буџет
Европскиот механизам за стабилност - меѓувладина спогодба од 2012	Стратегија за управување со јавни финансии
Европски механизам за финансиска стабилност Регулатива (ЕУ) 407/2010	
Макроекономска нерамнотежа, Регулатици (ЕУ) 1176/2011 и 1174/2011	
Буџетска рамка, Директива 2011/85/ЕУ	
Европски пресметковен систем, Регулатива (ЕУ) 549/2013	
Пакт за стабилност и раст, Регулативи (ЕЗ) 1466/97 и 1467/97	
Предлог за основање Европски монетарен фонд COM(2017) 827	
Заштита од фалсификување на еврото, Регулатива (ЕЗ) 1338/2001	

Исполнувањето на обврските од поглавје 17 е предуслов за обезбедување на ефикасно управување со јавните финансии, здрава фискална политика, економска политика која поттикнува раст и развој и стабилност на финансискиот систем. Освен тоа, преку исполнување на предвидените критериуми, РС Македонија по пристапувањето ќе започне со подготовка за воведување на еврото.

Поглавје 18: Статистика

Постоењето на кредибилни и квалитетни статистички податоци е предуслов за креирање на јавни политики засновани на докази кои ќе даваат резултати во решавањето на различни општествени и економски проблеми. Во таа насока, целта на поглавје 18 е **воединачување на методологијата за прибирање и обработка на статистичките податоци во различни сектори**, на ниво на ЕУ и во рамки на државите членки. Европското аки во ова поглавје претежно се состои од регулативи кои ја уредуваат статистиката во различни области и имаат **директна примена**, односно потребно е националните статистички системи и методологии да се прилагодат на нивните одредби.

Тековните активности за усогласување за РС Македонија го опфаќаат **системот за обработка на метаподатоци, заштитата на податоците од разоткривање, техничката поддршка за ефикасни процеси на статистичка продукција, олеснувањето на прибирањето податоци и подобрувањето на квалитетот на комуникацијата со давателите на податоци и корисниците**. Освен тоа, клучни предизвици за земјата во претстојниот период ќе **бидат спроведувањето на попис на населението, подобрување на податоците во врска со Постапката за прекумерен дефицит (Excessive Deficit Procedure) и подобрување на статистичките капацитети на линиските институции** со цел задоволување на меѓународните и европските стандарди за производство, дисеминација и развивање официјални статистики. Освен тоа, континуирана обврска е

воспоставувањето, одржувањето и надградувањето на информатичките системи и бази на податоци како клучна статистичка алатка.

Надлежна институција на ниво на ЕУ за прибирање на податоци од земјите членки, обработка и објавување е **Евростат**, а од македонска страна носител на поглавје 18 е **Државниот завод за статистика**. Поглавјето се состои од 3 подрачја:

- Статистичка инфраструктура;
- Класификација и регистри;
- Статистика по сектори.

КЛУЧНИ ПРОПИСИ ОД ЕВРОПСКОТО АКИ	КЛУЧНИ НАЦИОНАЛНИ ПРОПИСИ
Европска статистика, основни Регулативи (ЕЗ) 223/2009, (ЕУ) 99/2013 и 759/2015	Закон за државната статистика
Кодекс на практики за европската статистика	Програма за статистички истражувања за периодот 2018-2022
Статистичка доверливост, Регулатива (ЕЗ) 223/2009 и (ЕУ) 557/2013	Закон за попис на населението, домаќинствата и становите
Статистичка класификација на економски активности, Регулативи (ЕЗ) 3037/90 и 1893/2006 (NACE Rev. 2)	
Класификација на производи, Регулативи (ЕЗ) 451/2008 и (ЕУ) 1209/2014	
Краткорочни статистички податоци, Регулативи (ЕЗ) 1165/98, 1158/2005 и 1893/2006	
Демографија, Регулатива (ЕЗ) 1260/2013	
Попис на население, Регулатива (ЕЗ) 763/2008	
Региони – НУТС класификација, Регулатива (ЕЗ) 763/2008	
Рамковна регулатива за деловна статистика - ФРИБС (прирачник, во очекување на регулативата)	
Структурни деловни статистики, Регулативата (ЕУ) 259/2008 и имплементирачка Регулатива 250/2009	
Национални сметки, Регулатива (ЕУ) 549/2013	
Статистика за животна средина, Регулатива (ЕУ) 691 /2011	
Статистика за иновации, Регулатива (ЕУ) 995/2012	
Макроекономска статистика, Регулатива (ЕУ) 549/2013	
Регулативи во различни сектори: туризам, транспорт, земјоделство, индустрија, миграции, трговија, инвестиции, информатичко општество, потрошувачки цени, недвижности, здравство, итн.	
Статистички компендиум, 2018	

Усогласувањата со европското аки во поглавје 20 водат кон подобрувања во начинот на прибирање и обработка на статистичките податоци. Со тоа, граѓаните, компаниите, креаторите на јавни политики, истражувачите, новинарите и сите други засегнати страни добиваат **поголем квалитет, достапност и споредливост на податоците, што води кон поквалитетно следење и известување за тековните состојби и трендовите, носење на поквалитетни одлуки и политики во рамки нивните активности.**

Поглавје 19: Социјална политика

Според Договорот за ЕУ, надлежноста на Унијата во однос на социјалната политика е ограничена на **поддршка и дополнување на активностите на државите членки коишто ја задржуваат клучната законодавна улога**. Социјалните партнери и професионалните организации исто така имаат важна улога преку **Европскиот економски и социјален комитет** како советодавно тело, а се воспоставува и **Европскиот социјален фонд** кој обезбедува финансиска поддршка за усогласување и унапредување на стандардите преку различни механизми за сите засегнати страни (национални институции, локална самоуправа, социјални партнери, граѓанско општество итн.)

Покрај европското аки во ова поглавје, РС Македонија е обврзана да ги исполни обврските кои ги презела со потпишување на **различни меѓународни договори и инструменти** на Обединетите нации, Меѓународната организација на трудот, Советот на Европа итн. На ниво на ЕУ се воспоставуваат **минимум стандарди во однос на работнички права, еднакви можности и недискриминација, здравје и заштита при работа** и сл., а државите членки имаат право да побараат и обезбедат повисоки стандарди.

Во 2017 на ниво на ЕУ се усвои **Европскиот столб за социјални права** кој ги воспоставува основните 20 принципи што државите членки треба да ги почитуваат во **3 категории: еднакви можности и пристап до пазарот на труд, фер услови за работа и социјална заштита и инклузија**. Следењето на обврските од Европскиот столб, како и на социјалните аспекти на економските политики е вклучено и во рамките на Европскиот семестар каде што се обезбедуваат специфични препораки за секоја држава членка. За РС Македонија, следењето се врши врз основа на Програмата на економски реформи.

Надлежна институција во ЕУ е **Генералната дирекција за вработување, социјални работи и инклузија (DG EMPL)**, а институција носител од македонска страна е **Министерството за труд и социјална политика**. Поглавјето се состои од следните подрачја:

- Трудово право;
- Здравје и безбедност при работа;
- Социјален дијалог;
- Политика на вработување и европскиот социјален фонд;
- Социјална вклученост;
- Социјална заштита;
- Антидискриминација и еднакви можности.

КЛУЧНИ ПРОПИСИ ОД ЕВРОПСКОТО АКИ	КЛУЧНИ НАЦИОНАЛНИ ПРОПИСИ
Европската повелба за фундаментални права	Закон за спречување и заштита од дискриминација
Директиви за колективните права: (ЕЗ) 98/59, 2001/23, 2002/14, 2008/94, 2009/38, 2001/86, 2003/72	Закон за работните односи
Работно време, Директива (ЕЗ) 2003/88	Закон за социјална заштита
Скратено работно време, Директива (ЕЗ) 1997/81	Закон за социјална помош
Определено работно време, Директива (ЕЗ) 1999/70	Закон за минимална плата
Агенции за привремена работа, Директива (ЕЗ) 2008/104	Закон за материјално обезбедување на невработени лица
Заштита на млади лица, 94/33/ЕЕЗ	Закон за приватните агенции за вработување
Рамнотежа меѓу професионален и приватен живот, Директива (ЕУ) 2019/1158	Закон за вработување и осигурување
Рамковна директива за здравје и заштита при работа 89/391/ЕЕЗ	Закон за вработување на инвалидни лица
Европска агенција за здравје и безбедност при работа, Регулатива (ЕУ) 2019/126	Стратегија за безбедност и здравје при работа 2020
Европска агенција за труд, Регулатива (ЕУ) 2019/1149	Стратегија за формализирање на неформалната економија во Република Македонија, 2018-2022
Секторски директиви за работните услови во транспорт, рибарство, градежништво, рударство, здравство.	Национална стратегија за вработување 2016-2020
Препораки на Советот на министри за професионална надградба, практиканство итн.	Програма за реформи во вработувањето и социјалната политика 2020
Препораки на ЕК за социјална инклузија	Национална програма за развој на социјалната заштита 2011-2020
Европска стратегија за инвалидност 2010-2020	Национална стратегија за сиромаштија и социјална вклученост на Република Македонија 2010-2020
Родова еднаквост, Директиви (ЕЗ) 2006/54, 2010/41, 92/85, 2010/18, 79/7, 2004/113	Стратегија за Ромите 2014-2020
Европска стратегија за вработување	Национална стратегија за деинституционализација 2018-2028
	Стратегија за родова еднаквост 2013-2020

Со прифаќање на европските стандарди и најдобри практики во поглавје 19, РС Македонија ќе постигне **подобрување на правната рамка во однос на работните односи, работничките права и социјалната заштита**, паралелно со практичната еволуција и современите текови во општеството во оваа област. Освен тоа, македонските граѓани од сите категории ќе добијат **подобра заштита на нивните права преку зајакната борба против дискриминација по различен основ и подобра грижа за ранливите групи.**

Поглавје 20: Претпријатија и индустриска политика

Поглавје 20⁴³ ги опфаќа **политиките и стратегиите кои водат кон поттикнување на конкурентноста преку забрзување на структурните реформи, создавање поволна деловна средина за отворање и водење бизнис и поддршка за домашни и странски инвестиции**. Покрај тоа, поглавје 20 става особен акцент на **поддршката за мали и средни претпријатија** како основен двигател на економскиот раст и отворањето нови работни места. Спроведувањето на овие политики вклучува широк спектар на чинители со различни приоритети, цели и интереси и подразбира постојано јакнење на нивните капацитети и соработката меѓу сите нив.

Според тематската поделба на Европската комисија, Поглавје 20 ги опфаќа следните области: индустриска политика, МСП и политики поврзани со претпријатија, пристап **до финансии, иновациска политика, секторски политики (автомобилска индустрија, туризам, фармацевтска индустрија, биотехнологија, хемиска индустрија, суровини, челик, шумска индустрија, електроиндустрија, текстилна индустрија, градежна индустрија), политики поврзани со вселената и одбранбена индустрија**.

Посебно значаен аспект е т.н. **„памятна специјализација“** во определен сектор и регион која има за цел поттикнување на јавни и приватни инвестиции преку регионална соработка, модернизација на индустријата и создавање на нови вредносни синџири во ЕУ. Освен тоа, ова поглавје ја опфаќа и корпоративната општествена одговорност, поддршка на европски кластери, развој на вештини итн. Со цел поддршка на различни иницијативи и проекти на МСП како клучни двигатели на економијата и вработувањето, во ова поглавје се воспоставува и **КОСМЕ**, Програма на Унијата за МСП насочена кон обезбедување пристап до финансирање, иновации и пазари, подобрување на деловната средина и претприемништвото, како и програмите **Европска мрежа за претпријатија и Еразмус за претприемачи**. Со оглед на тоа дека државата има уплатено влезен билет, македонски правни субјекти имаат право да аплицираат во овие програми.

На ниво на ЕУ, областите од поглавје 20 се претежно регулирани со **„меки“ инструменти** (принципи од основачките договори, известувања од Европската комисија до Парламентот и Советот, препораки, заклучоци на Советот на ЕУ, одредници и сл.), а во помала мера со регулативи кои директно се применуваат и директиви кои треба да ги транспонираме во националното законодавство. Но, во многу аспекти ова поглавје е комплементарно со поглавјата за внатрешен пазар и конкуренција кои се состојат претежно од правно обврзувачки документи. Надлежна институција во рамки на ЕУ е **Генералниот директорат за внатрешен пазар, индустрија, претприемништво и МСП (DG GROW)**, од страна на РС Македонија носител на поглавјето е **Министерството за економија**. Поглавјето се состои од следните подрачја:

- Принципи на претпријатија и индустриска политика;
- Инструменти на претпријатија и индустриска политика;
- Политики по сектори.

КЛУЧНИ ПРОПИСИ ОД ЕВРОПСКОТО АКИ	КЛУЧНИ НАЦИОНАЛНИ ПРОПИСИ
Актот за мали претпријатија, 2008 и ревизијата од 2011	Закон за трговски друштва
Доцнење при исплатите во деловните трансакции, Директива 2011/7/ ЕУ	Закон за државна помош
Стратегија Европа 2020, односно Стратегија Југоисточна Европа 2020	Закон за финансиска поддршка на инвестиции
Стратегија за индустриска политика 2017	Закон за основање на Агенцијата за поддршка на претприемништвото
Акциски план Претприемништво 2020	Закон за основање на Агенцијата за странски инвестиции и промоција на извозот
Старт-ап компании - Start-up and Scale-up Initiative (SUI), COM/2016/0733	Закон за основање на Агенцијата за промоција и поддршка на туризмот
КОСМЕ, Регулатива (ЕУ) 1287/2013	Закон за иновацииска дејност
InvestEU – групирање на сите финансиски инструменти во периодот 2021-2027	Закон за финансиска дисциплина
Стратегија за вселената, 2016	Закон за задоцнето плаќање
Стратегија за градежништво 2020	Закон за извршување
Политичка рамка за туризмот, COM(2010)352	Закон за технолошки индустриски развојни зони
Стратешки документи за развој на различни индустриски гранки (автомобилска, поморска технологија, одбранбена индустрија, железо и челик, текстил и кожа, дигитализација на производството и вештачка интелигенција)	Закон за туристичка дејност
	Закон за угостителска дејност
	План за економски раст
	Индустриска политика на Република Македонија 2009-2020
	Национална стратегија за мали и средни претпријатија 2018- 2023
	Програма за економски реформи
	Програма за конкурентност, иновации и претприемништво
	Стратегија за иновации 2012-2020
	Стратегија за претприемничко учење 2014-2020
	Национална стратегија за одржлив развој во република Македонија 2009 - 2030
	Стратегија за регионален развој на Република Македонија 2019-2028
	Национална стратегија за туризам 2016-2021
	Стратегија за развој на женско претприемништво
	Стратегија за конкурентност 2016-2020

Придобивките од ова поглавје се состојат во **поттикнување на одржлив раст и развој преку интегрирање на принципите на инклузивност и заштита на животната средина; подобрување на деловната средина и конкурентноста, особено за МСП; поддршка и поттикнување на иновативноста и претприемништвото воопшто и за конкретни категории, како на пример жени, млади итн.; регионален развој врз основа на стратегиите за „паметна специјализација“ и развој на конкретни индустриски гранки преку примена на успешни стратегии и најдобри практики.** Освен тоа, имајќи предвид дека РС Македонија нема сопствена политика за вселената, од посебно значење ќе биде пристапот до сите придобивки обезбедени преку сателитските системи Коперник и Галилео, како и новите системи кои се во фаза на развивање (GNSS/SSA/GOVSATCOM).

Поглавје 21: Трансевропски мрежи (ТЕН)

Концептот на создавање **трансевропски мрежи има за цел подобро поврзување на целата територија на ЕУ и интероперабилност на националните системи преку изградба и модернизација на клучната инфраструктура во однос на транспортни, енергетски и телекомуникациски мрежи**. РС Македонија заедно со другите држави од Западен Балкан како физички и стратешки составен дел од Европа учествуваат во активностите поврзани со трансевропските мрежи за транспорт (ТЕН-Т) и енергетика (ТЕН-Е) преку нивното учество во Транспортната и Енергетската заедница (види поглавја 14 и 15 соодветно).

Во рамки на ТЕН-Т мрежата се воспоставуваат **клучни коридори и сеопфатна транспортна мрежа** кои треба да се комплетираат до 2030 и 2050 година соодветно. Клучните коридори се приоритетни и се дефинираат врз основа на клучните пристаништа, мрежата на внатрешен воден сообраќај, прекуграничната димензија и мрежата на товарни железнички коридори. Врз основа на класификацијата на транспортната инфраструктура, односно вклученоста во клучните коридори или сеопфатната мрежа, се дефинираат и пропратни обврски за спроведување од регулативата. Освен тоа, се идентификуваат ТЕН-Т проекти од заеднички интерес кои имаат приоритет за финансирање со европски фондови (грантови, заеми и други инструменти). Средствата се обезбедува преку **Фондот за поврзување на Европа** (Connecting Europe Facility) кој за 7 години става на располагање 30,44 милијарди евра за ТЕН, кохезионите фондови, Европскиот фонд за регионален развој, Европскиот фонд за стратешки инвестиции, заеми преку ЕИБ и други финансиски институции.

Во однос на ТЕН-Е мрежата, приоритетот е ставен на **преносот и складирањето на електрична енергија и природен гас, како и „паметните“ струјни мрежи, како предуслов за поголема енергетска независност на ЕУ и постигнување на целите во однос на климатски промени**. Надлежни институции на ниво на ЕУ се **Генералниот директорат за мобилност и транспорт (DG MOVE)** и **Генералниот директорат за енергија (DG ENER)**, а од македонска страна носител на поглавјето е **Министерството за транспорт и врски**. Поглавјето вклучува 2 подрачја:

- Трансевропски транспортни мрежи;
- Трансевропски енергетски мрежи.

КЛУЧНИ ПРОПИСИ ОД ЕВРОПСКОТО АКИ	КЛУЧНИ НАЦИОНАЛНИ ПРОПИСИ
ТЕН-Т Регулатива (ЕУ) 1315/2013	Национална транспортна стратегија 2018-2030
ТЕН-Е Регулатива (ЕУ) 347/2013	План за развој на електропреносниот систем

Во РС Македонија патниот и железнички Коридор 10 (север-југ) се вбројува во клучните коридори, додека Коридор 8 (исток-запад) е дел од сеопфатната мрежа. Во однос на финансирање достапни се ИПА и Инвестициската рамка за Западен Балкан (Western Balkans Investment Framework) преку којашто се обезбедуваат грантови и заеми од различни меѓународни инвестиции. Доделувањето средства се врши врз основа на однапред утврдена методологија за селекција и рангирање на инфраструктурни проекти која РС Македонија ја применува со цел утврдување на Единствен список на проекти во 5 сектори: транспорт, енергетика, животна средина, социјална и дигитална инфраструктура⁴⁴. Паралелно со инфраструктурата, се преземаат и низа **„меки“ мерки** кои за нас често се предуслов за финансирање (на пример олесувања на постапките на граничните премини, воведување на „паметен“ транспортен систем, либерализација на пазарот на железница, струја итн).

⁴⁴ Повеќе информации за Единствениот список на проекти, методологијата за изработка и Националниот инвестициски комитет на следниот линк <http://www.sep.gov.mk/en/content/?id=672#.Xqw-bikzbiU>

Поглавје 22: Регионална политика и координација на структурни инструменти

Ова поглавје ја опфаќа **регионалната политика и користењето на европските структурни фондови во насока на поддршка на помалку развиените региони** (Европскиот регионален фонд, Европскиот социјален фонд, кохезионите фондови, фондовите за земјоделство и рурален развој и за рибарство). Целта е да се постигне поголема кохезија на европско ниво, односно да се намали јазот меѓу поразвиените и посиромашните региони преку преземање соодветни мерки. За таа цел се предвидени посебни услови според степенот на развој на регионите (три категории), за што се користи околу 1/3 од вкупниот буџет на ЕУ. Акцент се става на **прекугранична и транснационална соработка**, како и на **пристапот на макро-региони**⁴⁵ како начин за подобрување на кохезијата и регионалниот развој на поголема европска територија, при што се овозможува и соработка со држави и региони надвор од ЕУ.

Во рамки на европското аки се дефинираат **основните принципи за користење на европските фондови** (стратешко планирање, секторско програмирање, кофинансирање, партнерство, национална сопственост, родова еднаквост, одржлив развој како и принципите за добро финансиско управување – транспарентност, отчетност, ефикасност и сл.), се предвидуваат **постапките за управување со фондовите, активностите кои може да се финансираат, методологијата за пресметка на вкупните средства кои ќе ги добие една држава членка** итн. Освен тоа, предвидени се **механизми за контрола и ревизија**, како и мерки во случај да се констатира неправилност или злоупотреба при користењето на средствата.

Во моментот РС Македонија го користи **Инструментот за претпристапна помош** (ИПА) чие управување се следи во рамки на поглавје 22, заедно со подготвеноста на севкупниот национален систем да премине кон користење на структурни фондови по членството. Предизвиците се состојат во:

- подобрување на административниот капацитет на ИПА структурата за примена на сложените процедури за јавни набавки, подготовка на квалитетна тендерска документација и намалување на т.н. „стапка на одбивање“;
- подготовка на дел од институциите за индиректно управување со средствата, односно натамошно јакнење на децентрализираниот систем за спроведување;
- подобрување на одржливоста на проектите и нивната видливост;
- воспоставување на мониторинг насочен кон резултатите;
- задржување на кадарот и обезбедување на систем на континуирана обука;
- воспоставување и одржување на соодветни информатички системи и алатки.

Во рамки на ова поглавје спаѓа и подготовката и финансирањето на големи проекти за кои аплицираат државите, за што РС Македонија веќе се подготвува преку преземените активности за воспоставување на Националниот инвестициски комитет и Единствената листа на проекти (види поглавје 21).

Управувањето со европските фондови се следи на **годишни секторски и заеднички мониторинг комитети** што ги претседаваат наши претставници во соработка со **Генералниот директорат за проширување**. Клучна надлежност во однос на регионалната политика во ЕУ има **Генералниот директорат за регионална и урбана политика (DG REGIO)**, а советодавна улога има и **Комитетот**

⁴⁵ РС Македонија е дел од Задранско-јонскиот макро-регион и може да учествува во активностите и програмите наменети за таа цел.

на региони во чии рамки функционира и **Заедничкиот консултативен комитет** каде членуваат и редовно се состануваат претставници на единиците на локална самоуправа на РС Македонија и ЕУ. Поглавјето 22, коешто кај нас го координира **Министерството за финансии**, се состои од следните подрачја:

- Правна рамка;
- Институционална рамка;
- Административен капацитет;
- Програмирање (носител е СЕП);
- Следење и оценување;
- Финансиско управување и контрола.

КЛУЧНИ ПРОПИСИ ОД ЕВРОПСКОТО АКИ	КЛУЧНИ НАЦИОНАЛНИ ПРОПИСИ
Повеќегодишна финансиска рамка	Закон за рамномерен регионален развој, со подзаконски акти
Буџет на ЕУ	Стратегија за регионален развој на РС Македонија 2019 – 2028
Финансиска регулатива (ЕУ) 1046/2018	Рамковна спогодба за ИПА
Статистичка класификација на региони – НУТС, Регулотива (ЕЗ) 1059/2003	
Стратегија Европа 2020	
Структурни фондови, Регулотива (ЕУ) 1303/2013 и поединечни регулативи за секој фонд	

Македонските граѓани веќе уживаат **конкретни придобивки во рамки на ова поглавје преку користењето на ИПА** во различни области и од страна на различни чинители (државни институции, локална самоуправа, граѓански организации итн.) Средствата од ИПА во износ од 613 милиони евра за периодот 2007-2013 и 650 милиони евра за периодот 2014-2020 се насочени кон исполнување на реформските приоритети во речиси сите сектори (владеење на правото, животна средина, транспорт, образование, социјална политика, економија итн.) со цел подобрување на јавните услуги, инфраструктурата и квалитетот на живот на граѓаните.

Поглавје 23: Правосудство и фундаментални права

Поглавје 23 се состои од сите стандарди и принципи што треба РС Македонија да ги постигне, усвои и спроведе за да покаже дека **се придржува кон европските вредности и ги исполнува политичките критериуми за членство**. Тоа е дел од новините во политиката на проширување воведени по пристапувањето на Бугарија и Романија и покрива дел од суштинските приоритети – владеење на правото, односно независно судство и борба против корупција, **почитување на демократските институции и основните човекови права**. Заедно со поглавје 24, останува отворено во текот на целиот преговарачки процес.

Имајќи предвид дека државите членки имаат различни правни системи, во поглавје 23 има многу **малку правно обврзувачки документи усвоени на ниво на ЕУ и претежно се следат општите принципи кон коишто државите членки се обврзуваат, втемелени во Договорот за ЕУ и други меѓународни договори, како и меки инструменти усвоени од страна на други институции** (тела на Советот на Европа, Обединетите нации, ОЕЦД, ОБСЕ итн.).

Основни принципи во однос на судството се: **независност и непристрасност на судиите, автономија на обвинителите, објективни критериуми за назначување, промоција и разрешување, отчетност, квалитет на пресудите и ефикасност на процесот**. Во однос на борбата против корупција клучно е **намалувањето на корупцијата на високо ниво и во јавниот сектор, како и судирот на интерес преку преземање на соодветни мерки и намалување на неказноста**. Европското ако се состои од прописите во врска со спречување на перење пари, заштита на укажувачи и соработка во поглед на финансиски трансакции (види поглавје 4), како и повеќе меѓународни конвенции.

Кога станува збор за заштита на човековите права, **Повелбата за фундаментални права** која со Договорот од Лисабон станува правно обврзувачка обезбедува високи стандарди кои РС Македонија мора да ги прифати и применува. Стручна помош во тоа може да добиеме од **Европската агенција за човекови права** во која имаме статус на набљудувач. Агенцијата, основана во 2007 година е задолжена за собирање податоци, истражување и анализа, подигнување на свеста и поддршка на ЕК во заштитата на човековите права. Во однос на заштита на ранливите категории, во 2006 година се основа **Европскиот институт за родова еднаквост**, а посебно внимание се посветува и на заштитата на правата на детето (ЕУ Агенда 2011), правата на лицата со попреченост и интеграција на Ромите. Освен тоа, во ова поглавје се следи и заштитата на личните податоци и условите во затворите.

Клучна институција на ниво на ЕУ е **Генералниот директорат за правда и потрошувачи (DG JUST)**, носител на поглавјето од македонска страна е Министерството за правда, а составен дел се следните подрачја:

- Судство;
- Антикорупциска политика;
- Фундаментални права;
- Права на граѓаните на ЕУ.

КЛУЧНИ ПРОПИСИ НА СОВЕТОТ НА ЕВРОПА	КЛУЧНИ ПРОПИСИ НА ЕУ
<p>Конвенција за човекови права, 1950 и дополнителни протоколи</p> <p>Препорака (2010) 12 на Комитетот на министри за судиите, (2000) 19 за јавното обвинителство, (2006)13 за притвор</p> <p>Европски насоки за етика и однесување на јавни обвинители (Насоките од Будимпешта, 2005)</p> <p>Европска повелба за статутот на судиите (1998)</p> <p>Венецијанска Комисија, Листа за проверка на владеење на правото (2016), компилација на мислења и препораки</p> <p>Конвенција за борба против корупција и Дополнителниот протокол,</p> <p>Конвенција за корупција во граѓанско право, 1999</p> <p>Истанбулска Конвенција за спречување насилство врз жените и семејно насилство, 2011</p> <p>Европска Конвенција против тортура, сурово, нечовечко и понижувачко постапување и казнување</p> <p>Рамковна Конвенција за правата на националните малцинства, 1998</p> <p>Европска социјална повелба, 1961</p> <p>Судска пракса на ЕСЧП</p>	<p>Повелба за фундаментални права, 2000</p> <p>Конвенција за борба против корупција, 1997</p> <p>Директива за заштита на финансиските интереси на ЕУ (PIF Directive), 2017/1371/EU</p> <p>Рамковна одлука на Советот за борба против корупција во приватен сектор, 2003</p> <p>Европски јавен обвинител, Регулатива (ЕУ) 2017/1939</p> <p>Еднаквост на расите, Директива 2000/43/EЗ</p> <p>Рамковна одлука против расизам и ксенофобија, 2008</p> <p>Родова еднаквост во пристапот до стоки и услуги, Директива 2004/113/EЗ</p> <p>Правила против говор на омраза – Директиви за аудиовизуелни медиумски услуги 2018/1808/EУ и 2010/13/EУ</p> <p>Директива за еднаквост при вработувањето, 2000/78/EЗ</p> <p>Директива за правата на жртвите, 2012/29/EУ</p> <p>Права на децата, Директиви 2016/800/EУ (кривична постапка), 2011/93/EУ (сексуална злоупотреба и експлоатација), 2011/36/EУ (трговија со луѓе)</p> <p>Директиви за заштита на правата во кривична постапка</p> <p>Европски налог за заштита, Директива 2011/99/EУ и Регулатива (ЕУ) 606/2013</p> <p>Компензација за жртви, Директива 2004/80/EЗ</p> <p>Заштита на лични податоци - општо GDPR регулатива (ЕУ) 2016/679 и заштита при спроведување на законот (ЕУ) 2016/680</p>

КЛУЧНИ ПРОПИСИ НА ДРУГИ ИНСТИТУЦИИ И ОРГАНИЗАЦИИ	НАЦИОНАЛНИ КЛУЧНИ ПРОПИСИ И СТРАТЕШКИ ДОКУМЕНТИ
Конвенција против поткупување на ОЕЦД, 1997	Закон за судовите
Конвенција на ОН против организиран криминал, 2000	Закон за Судскиот совет
Конвенција на ОН против корупција, 2003	Закон за Академија за судии и јавни обвинители
Конвенција на ОН против тортура, сурово, нечовечно и понижувачко постапување и казнување	Закон за јавното обвинителство
Конвенција на ОН за минимум стандарди во затворите (т.н. Нелсон Мандела правила)	Закон за Советот на јавни обвинители
	Закон за кривична постапка
	Кривичен законик
	Закон за управување со движењето на предметите во судовите
	Закон за судскиот буџет
	Закон за извршување
	Закон за нотаријат
	Судски деловник
	Стратегија за реформа на правосудниот сектор 2017-2022
	Закон за спречување на корупцијата
	Закон за заштита на укажувачи
	Закон за финансирање на политичките партии
	Закон за слободен пристап до информации од јавен карактер
	Државна програма за превенција и репресија на корупцијата и превенција и намалување на појавата на судир на интереси
	Закон за извршување на санкциите
	Национална стратегија за развој на пенитенцијарен систем
	Закон за граѓанска одговорност за навреда и клевета
	Закон за спречување и заштита од дискриминација
	Закон за правда за децата
	Стратегија за Ромите 2014-2020
	Стратегија за родова еднаквост 2013-2020
	Закон за унапредување и заштита на правата на припадниците на заедниците кои се помалку од 20% од населението
	Закон за заштита на личните податоци

Со исполнување на обврските од поглавје 23, РС Македонија за своите граѓани ќе обезбеди **високо ниво и сеопфатна заштита на правата, подобро функционирање на демократијата, правосудниот систем и институциите задолжени за спроведување на законот. Доследна примена на владеење на правото е исто така клучна за економски раст и развој** преку гаранција на правата кои законот им ги овозможува на инвеститорите и компаниите.

Поглавје 24: Правда, слобода и безбедност

Областа на правда, слобода и безбедност е создадена во рамки на ЕУ за да ја гарантира слободата на движење, а истовремено да обезбеди **заштита на европските граѓани**. Ги опфаќа аспектите поврзани со **управување и заштита на надворешните граници, азил и миграција, борбата против тероризам, организиран криминал, трговија со луѓе и со наркотици, полициска, царинска и судска соработка** итн. Мигрантската криза со која се соочија европските земји особено од 2015 година наваму означи клучен момент за продлабочување и подобрување на европските заеднички активности во оваа област.

Во рамките на ова поглавје преку низа инструменти се воспоставува **принципот на заемно признавање во кривична постапка** и се воспоставува **Европскиот налог за апсење** кој се користи повеќе од 10.000 пати годишно, како и **Европските налози за истрага, за извршување, за замрзнување на сметките и Европскиот платен налог**. Се уредува **месната надлежност во граѓанските постапки, облигационите односи и посебните правила за прекугранични постапки за развод, издршка, наследство и заеднички имот**. Се основаат **Евроџаст (Eurojust) и Европол (Europol)** и се воспоставува **европскиот информатички систем за казнена евиденција (ECRIS)**.

Освен тоа, се уредува заедничката политика за легална имиграција, со тоа што државите членки се надлежни за интеграција на имигрантите. Преку директиви се утврдуваат **правилата за краток и долг престој на различни категории лица како што се студенти, истражувачи, волонтери, високо-квалификувани работници, сезонски работници, се регулира семејното обединување и се воведува издавање на единствена дозвола за престој и работа**. Опсегот на правилата ги опфаќа условите за работа, здружување, образование, обука, пристап до социјална заштита и други јавни услуги, даноци итн. Се зајакнуваат правилата во однос на **нелегална миграција и заедничката политика** за азил што во моментот сè уште е предмет на договарање меѓу државите членки. Во следниот буџетски период (2021-2027) се предвидува и создавање на **Фондови за азил и миграција, за интегрирано гранично управување и за внатрешна безбедност** со цел подобра соработка и спроведување на обврските од европското акти.

Со создавањето на Шенген зоната се воспостави и **Шенген информатички систем - SIS** (втора генерација во моментот), како и низа други системи и бази на податоци за гранично управување, надзор и поефикасна размена на податоци во врска со лицата кои ги преминуваат надворешните граници на ЕУ (EES, SIRENE, EUROSUR). Во 2018 година на таа инфраструктура беше додаден системот **ETIAS** кој предвидува проверка и авторизација на граѓаните од трети земји на кои не им треба виза за влез во ЕУ, што директно нè засега и нас. Со овој систем кој се очекува да стане оперативен во 2021 македонските граѓани ќе треба електронски да го најават нивното патување во ЕУ и за истото да уплатат надомест.

Освен тоа, со цел подобро справување со предизвикот на нелегална миграција особено во услови на криза, со Регулатива усвоена во 2016 година Фронтекс се претвори во **Европска агенција за граници и крајбрежна стража**, со којашто РС Македонија е во фаза на склучување статусен договор за соработка и заеднички операции за чување на нашите граници.

Клучни институции на ниво на ЕУ се **Генералниот директорат за правда и потрошувачи (DG JUST) и Генералниот директорат за миграција и внатрешни работи (DG HOME)**. Институција носител на поглавјето е **Министерството за**

внатрешни работи, а различни институции покриваат одделни подрачја:

- Миграција;
- Азил;
- Визна политика (носител МНР);
- Надворешни граници и граници на шенген – зоната;
- Судска соработка во кривични и граѓански предмети полициска соработка и борба против организиран криминал (носител Министерство за правда);
- Борба против тероризам;
- Борба против трговија со дрога;
- Царинска соработка (носител Царинска управа);
- Фалсификување на еврото.

КЛУЧНИ ПРОПИСИ ОД ЕВРОПСКОТО АКИ	КЛУЧНИ НАЦИОНАЛНИ ПРОПИСИ
<p>Конфискација и замрзнување, Регулатива (ЕУ) 2018/1805</p> <p>Европски налог за апсење, рамковни одлуки на Советот од 2002 и 2009</p> <p>Европски налог за истрага, Директива 2014/41/ЕУ</p> <p>Конвенција за заемна помош во кривична постапка, 2000 и Протоколот од 2001</p> <p>Заштита од фалсификување на еврото, Директива 2014/62/ЕЗ</p> <p>Медијација, Директива 2008/52/ЕЗ</p> <p>Правна помош, Директива 2003/8/ЕЗ</p> <p>Обезбедување судски документи, Регулатива (ЕЗ) 1393/2007</p> <p>Собирање докази, Регулатива (ЕЗ) 1206/2001</p> <p>Мали побарувања, Регулатива (ЕЗ) 861/2007</p> <p>Семејно обединување, Директива 2003/86/ЕЗ</p> <p>Сина картичка (за висококвалификувани работници), Директива 2009/50/ЕЗ</p> <p>Единствена дозвола за работа и престој, Директива 2011/98/ЕУ</p> <p>Сезонска работа, Директива 2014/36/ЕУ</p> <p>Неовластен влез, транзит и престој, Директива 2002/90/ЕЗ и рамковна одлука 2002/946/ЈНА</p> <p>Мрежа на службеници за врска за имиграција, Регулатива (ЕЗ) 377/2004</p> <p>Санкции за работодавачите, Директива 2009/52/ЕЗ</p> <p>Враќање, Директива 2008/115/ЕЗ</p> <p>Престој за жртви на трговија со луѓе, Директива 2004/81/ЕЗ</p> <p>Договори за реадмисија</p> <p>Азил – сет од 7 регулативи од Заедничкиот систем за азил кои во моментов се дискутираат во насока кон изменување: Даблинска регулатива за надлежна земја, процедури, услови за прием, Европска агенција за азил, лица под меѓународна заштита, квалификација на барателите и база на податоци (EURODAC)</p> <p>Шенген Регулатива (ЕУ) 2016/399 и (ЕЗ)1931/2006</p> <p>Визна политика, Регулативи (ЕЗ) 539/2001, 810/2009 и 767/2008</p> <p>Борба против организиран криминал, рамковна одлука 2008/841/ЈНА</p> <p>Сајберкриминал, Директиви 2013/40/ЕУ и 2011/93/ЕУ</p> <p>Оружје, Директиви 91/477/ЕЕЗ и 2009/43/ЕЗ и Регулатива (ЕУ) 258/2012</p> <p>Трговија со луѓе, Директива 2011/36/ЕУ</p> <p>Дрога, рамковна одлука 2004/757/ЈНА, Регулатива (ЕУ) 2017/2101 и Директива 2017/2103/ЕУ</p> <p>Конфискација, Директива 2014/42/ЕУ</p> <p>Тероризам, Директива 2017/541/ЕУ</p>	<p>Закон за странци, со подзаконски акти</p> <p>Закон за централен регистар на население</p> <p>Закон за меѓународна и привремена заштита</p> <p>Стратегија за интеграција на бегалци и странци 2017-2027</p> <p>Закон за азил и привремена заштита</p> <p>Закон за интегрирано гранично управување</p> <p>Закон за полиција</p> <p>Стратегија за развој на полицијата 2016-2020</p> <p>Билатерални договори за екстрадиција, реадмисија и меѓусебна правна помош</p> <p>Национална стратегија за борба против перење пари и финансирање на тероризам 2017-2020</p> <p>Стратегија за контрола на мало и лесно оружје (МЛО) 2017-2021</p> <p>Стратегија за компјутерска безбедност</p> <p>Стратегија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција 2017-2020</p> <p>Закон за управување со конфискуван имот</p> <p>Кривичен законик</p> <p>Закон за фонд за обесштетување на жртвите од насилан криминал</p> <p>Стратегија за борба против тероризам со акциски план 2018-2022</p> <p>Стратегија за спречување на насилан екстремизам со акциски план 2018-2022</p> <p>Закон за заштита на критичната инфраструктура</p> <p>Закон за контрола на опојни дроги и психотропни супстанции</p>

Со преземање на обврските од поглавје 24 РС Македонија ќе стане **дел од областа на правда, слобода и безбедност на ЕУ**. Тоа значи дека при справување со безбедносните ризици ќе може да смета на поддршката и соработката со другите европски служби, што ќе води кон **зголемување на безбедноста на македонските граѓани**. Освен тоа, откако ќе станеме дел од Шенген зоната, македонските граѓани ќе бидат дел од **европската зона без внатрешни граници** во сите аспекти.

Поглавје 25: Наука и истражување

Политиката за истражување и иновации во областа на науката станува **паралелна надлежност** на државите членки и ЕУ со Договорот од Лисабон, што значи дека ЕУ може да презема заеднички активности сè додека не ги спречува државите членки да преземаат свои. Претходно заедничката политика за истражување беше ограничена на неколку области, како што се нуклеарната енергија и вселената. Целта на новите одредби е да се создаде **Европска истражувачка област (ЕИО) во која научниците ќе може слободно да се движат, да истражуваат и иновираат и на тој начин да придонесуваат кон поттикнување на европската конкурентност заснована на иновации и технолошки развој**. Шесте цели на ЕИО се: **поефикасни национални истражувачки системи, транснационална соработка за справување со т.н. „големите предизвици“, отворен пазар на труд за научниците, интеграција на родовата компонента во истражувањата, оптимално движење, пристап до и трансфер на научното знаење и меѓународна соработка**.

Имајќи ја предвид важноста на истражувањето и развојот за економијата, истражувачките политики на државите членки се следат во рамките на Европскиот семестар. Клучен аспект во оваа област е воспоставувањето на програмата Хоризонт 2020 за поддршка на науката и истражувањето во којашто и РС Македонија, односно македонските универзитети, истражувачки центри, иновативни компании итн. може да аплицираат со проекти. **Хоризонт 2020** се воспоставува за полесно постигнување на целите од Европа 2020 стратегијата, со буџет од 77 милијарди евра за периодот 2014-2020 година. Приоритети на програмата се: извонредност во науката, индустриско лидерство и општествени предизвици. Во ова поглавје речиси нема европско аки коешто треба да се транспонира, но се воспоставуваат основните принципи кон коишто учесниците треба да се придржуваат, како што се „отворена наука“, „отворен пристап“, „трансфер на знаење“, научноистражувачка етика и интегритет, како и исклучоците кога треба да се внимава на доверливоста. За програмскиот период 2021-2027 година се предвидува воспоставување на уште поамбициозна програма за поддршка на истражување и иновации, **Хоризонт Европа**, со фонд од 100 милијарди евра.

Освен тоа, се воспоставуваат Заедничкиот истражувачки центар, Европскиот институт за иновации и технологија, како и механизми за поттикнување на соработката меѓу државите членки, како што се Европскиот стратешки форум - ESFRI (2006) и Конзорциумот за истражувачка инфраструктура - ECRI (2009) во којшто може да учествуваат и трети земји.

Надлежна институција во ЕУ е **Генералниот директорат за истражување и иновации (DG RTD)**, а од македонска страна носител на поглавјето е **Министерството за образование и наука**. Поглавјето се состои од 3 подрачја:

- Политика на истражување;
- Рамковни програми;
- Европска истражувачка област.

КЛУЧНИ ПРОПИСИ ОД ЕВРОПСКОТО АКИ	КЛУЧНИ НАЦИОНАЛНИ ПРОПИСИ
<p>Обврзувачко аки има само во однос на истражувањата поврзани со Еуроатом – нуклеарна енергија за цивилна употреба. Истражувачките податоци подлежат на одредбите од Директивата за информации од јавниот сектор (ЕУ) 2019/1024, како и на Директивата за авторски права во дигиталниот единствен пазар (ЕУ) 2019/790</p> <p>Стратегија Европа 2020</p>	<p>Закон за научно-истражувачка дејност</p> <p>Закон за високо образование</p> <p>Националната програма за високо образование и научно-истражувачка дејност</p> <p>Стратегија за иновации 2012 – 2020</p> <p>Закон за иновациона дејност</p> <p>Закон за поттикнување и помагање на техничката култура</p>

Пристапувањето во ЕУ ќе обезбеди **повеќе можности за македонски истражувачи и научници да се вклучат во меѓународни проекти, повеќе средства за развивање на научната, истражувачката и иновационата дејност во државата и соработка за заеднички истражувања со цел наоѓање иновативни решенија и општествен напредок во различни области.**

Поглавје 26: Образование и култура

Имајќи го предвид официјалното мото на ЕУ – „обединети во различностите“, **надлежноста за образование и култура во рамки на ЕУ првенствено им припаѓа на државите членки.** Тие имаат право да ја уредат образовната и културната политика според нивните традиции и приоритети, а на ниво на ЕУ се предвидува **соработка за остварување на некои заеднички цели и меѓусебна координација со користење на Отворениот метод за координација.** Освен тоа, ЕУ се грижи за обезбедување **пристап до образование на децата на мигрантските работници, како и за недискриминација на европските граѓани во образованието.**

Активностите на ЕУ се насочени кон 4 цели:

- поттикнување на доживотно учење;
- подобрување на ефикасноста на образованието и обуката;
- промоција на еднаквост, социјална кохезија и активно граѓанство;
- поттикнување на креативноста и иновативноста, вклучително и претприемништвото на сите нивоа.

Освен тоа се формираат Европската фондација за обука и **Европскиот центар за стручно образование** кои имаат за задача да обезбедат поддршка на ЕУ во развивањето соодветни политики во областа на образование и обука. За поддршка на европските активности се основаат 3 европски програми во коишто може да аплицираат правни и физички лица од РС Македонија со свои проекти:

- **Еразмус+** - активностите коишто се финансираат покриваат ученичка и студентска мобилност, волонтирање и пракса, семинари, работилници и друг вид соработка за подобрување на квалитетот на образованието и обуката, поддршка за млади претприемачи, доживотно учење, спорт итн. За следниот програмски период се предвидува удвојување на достапните средства (3 милијарди евра, односно 10% од буџетот на ЕУ) со цел да се вклучат трипати повеќе учесници.
- **Европа за граѓаните** - има за цел поттикнување на активно европско граѓанство преку финансирање на заеднички активности за сеќавање на историски настани, поттикнување на демократијата и граѓанското учество (збратимување и мрежи на градови, проекти за граѓански организации итн.)
- **Креативна Европа** – со потпрограмите Култура (поддршка на културни активности и креативни индустрии) и Медиа (аудиовизуелни индустрии – види поглавје 10).

Надлежна институција на ниво на ЕУ е **Генералниот директорат за образование и култура (DG EAC)**, а од македонска страна носител на поглавјето е **Министерството за образование и наука**. Поглавјето се состои од следните подрачја:

- Образование;
- Млади;
- Култура (носител на подрачјето е Министерството за култура);
- Програми на Унијата.

КЛУЧНИ ПРОПИСИ ОД ЕВРОПСКОТО АКИ	КЛУЧНИ НАЦИОНАЛНИ ПРОПИСИ
Деца на мигрантски работници, Директива 77/486/ЕЕЗ	Стратегија за образование 2018-2025
Слободно движење на луѓе, Директива 2004/38/ЕЗ	Национална стратегија за развој на култура 2018-2022
Стратегија за млади 2019-2027	Закон за спортска академија
Конвенција на УНЕСКО за промоција и заштита на разновидноста на културното изразување, 2005	Закон за учебници за основно и средно образование
Одлука на ЕП и Советот за заедничка рамка за вештини и квалификации (Europass) (ЕУ) 2018/646	Закон за стручно образование и обука
	Закон за средното образование
	Закон за отворени граѓански универзитети за доживотно учење
	Закон за основното образование
	Закон за образование на возрасните
	Закон за Бирото за развој на образованието
	Закон за високото образование
	Стратегија за интегрирано образование
	Закон за младинско учество

Македонските граѓани веќе ги уживаат придобивките од ова поглавје преку активно учество во трите програми на Унијата, односно преку **можноста во соработка со европски партнери и со поддршка на европски средства да придонесат кон развој на образованието, обуката, културата и граѓанскиот дух на нашето општество**. Освен тоа, РС Македонија веќе има **акредитирана Национална агенција за европски образовни програми и мобилност** што им овозможува на македонските граѓани и организации да аплицираат за дел од програмите во национални рамки и има одделен буџет само за нашата земја, што претставува значително олеснување во однос на аплицирањето во ЕК во конкуренција со сите останати земји.

Поглавје 27: Животна средина

Заштита на животната средина и борба против климатските промени е една од глобалните цели на ЕУ која се стреми да биде светски лидер во оваа област. Прекуграничниот карактер на еколошките појави наметнува потреба кон нив да се пристапи заеднички, со активности регулирани и уредени на европско ниво. Имајќи ја предвид **обемноста на европското акти во оваа област** (1/3 од вкупното акти на ЕУ), ова поглавје е **едно од најтешките поглавја за усогласување, дотолку повеќе што реформите создаваат значителни обврски и за државните и за недржавните чинители и подразбираат големи трошоци**. Освен тоа, не е доволно само формално транспонирање, туку посебен акцент се става на практичната примена на

законите и токму во тој аспект честопати земјите што пристапуваат бараат преодни периоди.

Целта на политиките во оваа област е да придонесат кон **зачувување на здравјето и квалитетот на човечкиот живот, како и да придонесат за одржлив економски развој**. Надлежностите на ЕУ во оваа област се поделени со земјите членки и се засноваат на неколку принципи: **превентивно делување, пренесување на финансиската обврска на загадувачот – „загадувачот плаќа“ и интегрирање на еколошката компонента како хоризонтална обврска** во сите други политики. Во тој контекст се инсистира на воведување и примена на **Оценка на влијанието врз животната средина** за сите политики и проекти за кои се смета дека би имале влијание врз животната средина, како и на **Стратешка еколошка оценка** во фазата на одлучување за стратешките приоритети и политики.

Меѓу приоритетите се вбројуваат **подобрување на квалитетот на амбиенталниот воздух и намалување на емисиите на стакленични гасови, одржливо управување со отпад и поттикнување на циркуларната економија, подобра контрола на штетните хемикалии кои може да завршат во воздухот, водата или почвата и контрола на бучавата**. Освен тоа, прописите ја опфаќаат и **заштитата на биодиверзитетот во што спаѓа и мрежата Натура 2000**, односно европската мрежа на природни заштитени подрачја. Формирана е **Европската агенција за животна средина** во која РС Македонија има статус на земја-соработник и обврска редовно да известува, а се воведуваат и низа инструменти и алатки за следење и управување со животната средина, како што се **Еко-ознаките и ЕМАС – Шемата за еко-управување и ревизија**. Воспоставена е и програмата **Живот** во којашто во периодот 2014-2020 година РС Македонија не учествува.

Освен тоа, во надлежност на **Генералниот директорат за климатска активност (DG CLIMA)** се спроведуваат **активности за борба против климатските промени, се водат преговори на меѓународно ниво во кои ЕУ се залага за построги правила и поамбициозно делување во однос на глобалното затоплување и се спроведуваат мерки за следење на јаглеродните емисии**.

Во ова поглавје спаѓа и цивилната заштита што е надлежност на **Генералниот директорат за цивилна заштита и хуманитарни операции (DG ECHO)**. Се воспоставува и **Механизмот за цивилна заштита** кој РС Македонија веќе го активирала во повеќе наврати со цел добивање на помош од другите држави учеснички (за справување со поплави, мигрантска криза, КОВИД-19 итн.).

Од страна на ЕУ, за останатите аспекти надлежна институција е **Генералниот директорат за животна средина (DG ENV)**, а носител на поглавјето е **Министерството за животна средина и просторно планирање**. Поглавјето се состои од 10 подрачја:

- Хоризонтално законодавство;
- Квалитет на воздухот;
- Управување со отпад;
- Квалитет на водата;
- Заштита на природата;
- Контрола на индустриско загадување и управување со ризици;
- Хемикалии;
- Генетски модифицирани организми;
- Бучава;
- Шумарство (носител е министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство).

КЛУЧНИ ПРОПИСИ ОД ЕВРОПСКОТО АКИ	КЛУЧНИ НАЦИОНАЛНИ ПРОПИСИ
<p>Оценка на влијанието (EIA), Директиви 2011/92/ЕУ и 2014/52/ЕУ</p> <p>Конвенцијата на ОН од Архус за информирање и учество на јавноста, 1998</p> <p>Еколошка одговорност, Директиви -административна 2004/35/ЕЗ и кривична 2008/99/ЕЗ</p> <p>Инфраструктура за просторно информирање, Директива 2007/2/ЕЗ</p> <p>Квалитет на воздух, Директива 2008/50/ЕЗ и имплементирачка директива на ЕК (ЕУ) 2015/1480, присуство на штетни супстанции 2004/107/ЕЗ, Регулатива (ЕЗ) 219/2009 и директива на ЕК (ЕУ) 2015/1480</p> <p>Праг на национални емисии, Директива 2016/2284/ЕУ и Протоколот од Гетеборг</p> <p>Сулфур во горивата, Директива 2016/802/ЕУ</p> <p>Нитрати, Директива 91/676/ЕЗ</p> <p>Биоциди, Регулатива (ЕУ) 528/2012</p> <p>Рамковна директива за отпад, 2008/98/ЕЗ</p> <p>Пренос на отпад, Регулатива 1013/2006/ЕЗ</p> <p>Пакување, Директиви 94/62/ЕСЗ и 2018/852/ЕУ</p> <p>Отпадни води и мил, Директиви 91/271/ЕЕЗ, 86/278/ЕЕЗ и 91/271/ЕЕЗ, имплементирачка директива на ЕК 98/15/ЕЗ</p> <p>Депонии, 1999/31/ЕЗ</p> <p>Освен тоа, посебни директиви за батерии, рударски отпад, органски загадувачи, отпадни возила, електричен и електронски отпад, итн.</p> <p>Бучава, Директива 2002/49/ЕЗ</p> <p>Граѓанска заштита, Директива 1313/2013/ЕУ и Одлука 2019/420</p> <p>Рамковна директива за води, 2000/60/ЕЗ</p> <p>Квалитет на водата, Директиви - за пиене 98/83/ЕЗ (нова директива е во финална фаза на усвојување), за капење 2006/7/ЕЗ</p> <p>Рамковна директива за поморска стратегија 2008/56/ЕЗ</p> <p>Поплави, 2007/60/ЕЗ</p> <p>Подземни води, 2006/118/ЕЗ</p> <p>Директиви за птици и живеалишта - Натура 2000</p> <p>Легислатива врз основа на Конвенцијата на ОН за биодиверзитет, 1992 и Протоколот од Нагоја, 2010, како и Конвенцијата на ОН за меѓународна трговија со загрозувани видови (CITES), 1973</p> <p>Конвенција на ОН за климатски промени, 1992 Договор од Кјото (до крај на 2020) и Договор од Париз (од јануари 2021)</p> <p>Шумарство и трговија со дрво, Регулативи (ЕЗ) 2173/2005 и (ЕУ) 995/2010</p> <p>Хемикалии, Регулативи REACH (ЕЗ) 1907/2006 и CLP (ЕЗ) 1272/2008</p> <p>Директиви за индустриски емисии</p> <p>Легислатива за зоолошки, научни експерименти со животни, хумани ловечки замки</p> <p>Директиви за азбест, жива, испарувања на нафта и штетни супстанции</p> <p>Еко-ознаки, Регулатива (ЕУ) No 66/2010</p> <p>EMAS, Регулатива (ЕЗ) 1221/2009</p> <p>Пакет за енергија и клима на ЕУ 2030</p> <p>Стратегија за ниско-јаглеродна Европа 2050</p> <p>Конвенцијата за далекусежно прекугранично загадување на воздухот</p> <p>Судска пракса на ЕСП</p>	<p>Закон за заштита на природата</p> <p>Закон за инспекција во животната средина</p> <p>Закон за управување со отпадот</p> <p>Национален план за справување со опустинување и ублажување на ефектите од суши</p> <p>Стратегија и Програма за инвестиции во животната средина (годишна)</p> <p>Стратегија за животна средина и климатска акција 2020 – 2030</p> <p>Национална мониторинг стратегија за животна средина</p> <p>Закон и Стратегија за климатска акција</p> <p>Закон за цивилна заштита и спасување</p> <p>Закон за квалитет на амбиентниот воздух</p> <p>Закон за контрола на емисии на испарливи органски соединенија при користење бензини</p> <p>Национален план за редуција на емисиите од големите согорувачки постројки од енергетскиот сектор</p> <p>Национална програма за контрола на загадувањето на воздухот за период 2020 - 2030</p> <p>Национален план за заштита на амбиентниот воздух</p> <p>Закон за управување со отпад</p> <p>Закон за продолжена одговорност на производителите</p> <p>Три закони за посебните текови на отпад (електрична и електронска опрема, батерии и акумулатори и пакување),</p> <p>Закон за останати текови на отпад (гуми, возила, отпадни масла и текстил)</p> <p>Национален план за управување со отпад 2018 – 2024</p> <p>План за спречување за создавање на отпад 2018 -2024</p> <p>Закон за водите</p> <p>Национална стратегија за заштита на природата 2017-2027</p> <p>Закон за индустриски емисии</p> <p>Закон за хемикалии</p> <p>Закон за биоцидни производи</p> <p>Закон за генетски модифицирани организми</p> <p>Закон за шумите</p>

Преземањето и спроведувањето на обврските од поглавје 27 има директна улога во подобрување на здравјето и квалитетот на живот на македонските граѓани, намалување на товарот врз здравствениот систем и поттикнување на одржлив економски развој.

Поглавје 28: Заштита на потрошувачите и здравствена заштита

Поглавје 28 опфаќа две области: **заштита на потрошувачите, област која е регулирана на ниво на ЕУ со минимум стандарди, а државите членки имаат право да понудат повисока заштита; јавно здравје – област која во голема мера останува надлежност на земјите членки во однос на уредувањето на националните здравствени системи, а на ниво на ЕУ се регулираат аспекти поврзани со прекугранични ризици и со еднаков пристап до здравствена заштита за сите европски граѓани на цела територија на ЕУ⁴⁶.**

Во рамки на првата област, европското аки воспоставува **општи принципи за заштита на потрошувачите од неправични договори и практики на економските оператори, стандарди за просечниот и ранливиот потрошувач, право и постапка за жалба, како и соодветни санкции за прекршителите. Ги уредува општите услови за безбедност на производите и го воведува информатичкиот систем за брзо известување (RAPEX).** Конкретно навлегува во уредување на пакетите туристички аранжмани и услуги, различни аспекти на маркетинг и рекламирање, купување преку интернет и купување дигитални содржини, прикажување на цените итн. Се воспоставува **Европската агенција за потрошувачи, здравје, земјоделство и храна** која управува и со програмата на Унијата за потрошувачи. Програмата има буџет од 188 милиони евра за 7 години за информирање, следење на пазарот и обука на здруженија на потрошувачи, но во периодот 2014-2020 година РС Македонија не учествува.

Во однос на втората област, европското аки **ги воспоставува основните здравствени индикатори како предуслов за кредибилна и квалитетна здравствена статистика и креирање политики, ги дефинира правата на пациентите, воспоставува соработка и размена на најдобри практички во третирање на незаразни болести,** покрива одредени производи што претставуваат ризик по човечкото здравје, како тутунот, и воспоставува стандарди за квалитет и чување на човечки органи, крв и ткива наменети за трансфузија и трансплантација. Освен тоа, уредени се повеќе аспекти во однос на **фармацевтските производи, лекови и медицински помагала** во врска со заштита на здравјето, производство, пакување, ознаки, пуштање во промет и движење на пазарот на ЕУ, како и основањето на **Европската агенција за лекови.**

Постојат и низа „меки“ инструменти воспоставени во однос на вакцини, сезонски грип, електромагнетно зрачење итн. во вид на препораки за земјите, а се поставуваат и стандарди за **дигитализација на услугите,** информатички системи за соработка на здравствените власти (eHealth мрежа) и за прекугранична размена на информации за пациентите (eHDSI – Electronic Health Digital Service Infrastructure) итн. Се воспоставува **ЗДРАВЈЕ** – програмата на Унијата која во периодот 2014-2020 има буџет од 320 милиони евра, а во периодот 2021-2027 се планираат 450 милиони евра. Поглавјето и подрачјето заштита на потрошувачите се во надлежност на **Министерството за економија,** додека пак **Министерство за здравство** е одговорно за подрачјето јавно здравство. Во рамки на ЕУ надлежни институции се **Генералниот директорат за правда и потрошувачи (DG JUST) и Генералниот директорат за здравје и безбедност на храната (DG SANTE).**

⁴⁶ Пандемијата на КОВИД-19 ја отвори дебатата во врска со ограничената надлежност на ЕУ во областа на јавното здравје која го определи видот и обемот на мерки преземени од институциите на Унијата. Повеќе детали на <https://www.robert-schuman.eu/en/europe-an-issues/0553-the-european-union-and-the-coronavirus>.

КЛУЧНИ ПРОПИСИ ОД ЕВРОПСКОТО АКИ	КЛУЧНИ НАЦИОНАЛНИ ПРОПИСИ
„Нов договор за потрошувачите“ – Директива 2019/2161/ЕУ која ги заменува претходните и е во фаза на транспозиција со рок до 2021	Закон за заштита на потрошувачите
Решавање на спорови, 2013/11/ЕУ	Програма за заштита на потрошувачите 2021-2022
Преугранична соработка за заштита на потрошувачите, Регулатива (ЕУ) 2017/2394	Закон за заштита на правата на пациентите
Безбедност на производите, Директива 2001/95/ЕЗ и Регулатива (ЕУ) 765/2008	Закон за здравствена заштита
Пакет туристички аранжмани, Директива 2015/2302/ЕУ	Правилник за безбедност на детски играчки
Дигитални содржини и услуги, Директива 2019/770/ЕУ	Стратегија Здравје 2020
Лекови, Директиви: општа 2001/83/ЕЗ, цени 89/105/ЕЕЗ, фалсификувани лекови 2011/62/ЕУ, клинички тестирања 2005/28/ЕЗ	Закон за заштита од пушењето
Медицински помагала, Регулативи (ЕУ) 2017/745 и 2017/746	Национална програма за јавно здравје
Преугранични ризици по здравјето, Одлука 1082/2013/ЕУ	Програма за трансплантација
Козметика, Регулатива (ЕЗ) 1223/2009	Закон за лекови
Тутун, Директиви 2014/40/ЕУ и 2003/33/ЕУ	Закон за медицински средства
	Закон за безбедност во снабдување со крв

Поглавје 28 има **директна улога во подобрување на квалитетот на живот на граѓаните преку низа активности за усогласување со највисоките стандарди за безбедност на производите, заштита на правата на потрошувачите и мерки за заштита на човечкото здравје.**

Поглавје 29: Царинска унија

Создавање на сè поблиска унија меѓу европските народи и постигнување на сегашниот степен на интеграција меѓу државите членки на ЕУ не би било можно без претходно создавање на **царинска унија како фаза во регионалната економска интеграција**⁴⁷. Ова поглавје ја уредува царинската политика на ЕУ која се однесува на **трговската размена во рамки на ЕУ, заштитата на надворешните граници и политиката кон трети земји**. Со други зборови, во рамки на ЕУ постои слобода на движење на стоките без контрола, царински давачки и процедури, а во однос на стоките кои влегуваат и излегуваат од границите на ЕУ се применува единствен сет на правила, процедури и тарифи. Освен тоа, се применува единствен пристап кон заштитата на ЕУ и нејзините граѓани преку **контрола на надворешните граници, со цел спречување на шверц и нелегална трговија, заштита на финансиските интереси на ЕУ и државите членки и поттикнување на легални деловни активности**.

Европското аки во ова поглавје се содржи претежно од **регулативи кои имаат директна примена** во државите членки и македонското законодавство во голема мера е усогласено. Клучна алатка во ова поглавје е **Царинскиот кодекс** на Унијата кој ја содржи правната рамка, а се воспоставуваат и 17 информатички системи кои овозможуваат размена на информации и соработка меѓу царинските управи, меѓу управите и економските оператори и меѓу управите и другите надлежни државни

⁴⁷ Различни држави надвор од ЕУ имаат различен степен на интеграција со Унијата. Додека РС Македонија преку ССА има слободна трговија, Турција има царинска унија, а земјите од Европскиот економски простор заеднички пазар. Повеќе за развојот на ЕУ и фазите на интеграција може да се дознае од Теоријата за економска интеграција на Бела Баласа – слободна трговска зона, царинска унија, единствен пазар, економска унија, монетарна унија, целосна економска интеграција, политичка унија (Bela Balassa, Theory of Economic Integration, Routledge Revivals 2011)

служби. Со Царинскиот кодекс се утврдуваат **заеднички правила во однос на надлежна царинска управа, рокови за процедурите, царински давачки и наплата, класификација на стоки и тарифи, транзит на стоки и други специјални постапки** (складирање, слободни зони итн.).

Најголемиот постојан предизвик за царинските служби воопшто е да се воспостават и спроведуваат постапки кои ќе бидат доволно едноставни и економични за да ја олеснат трговската размена, а истовремено ќе обезбедат соодветно ниво на контрола и заштита. Националните царински управи имаат голема одговорност зашто имаат клучна надлежност за спроведување на правилата и процедурите во интерес на целата Унија и мора да обезбедат нивна воедначена примена на целата територија. На пример, тие имаат моќ да одлучат за тарифната класификација на некоја стока и нивната одлука е обврзувачка на ниво на ЕУ во период од 3 години, раководат со свои лаборатории кои спроведуваат хемиски анализи на стоката што влегува во ЕУ преку нивната земја и потоа може да заврши во друга држава членка итн.

Освен тоа, се воведува **комбинираната номенклатура** (тарифна и статистичка) како основа за пресметка на царинските и други давачки која редовно се ревидира за да се земе предвид развојот на настаните (политички одлуки, потреба од појаснувања, технолошки напредок итн.) Во утврдувањето на висината на тарифите, **покрај видот учествува и потеклото на стоката** за што се дефинирани посебни правила кои се надоврзуваат на правилата на СТО, како што се принципот за **третман како најповластената нација** (Most Favoured Nation Treatment – MFN).

РС Македонија е дел од **Пан-Евро-Медитеранската (ПЕМ)** регионална конвенција за дијагонална кумулација на потеклото на стоките од 2012 година со која се утврдуваат преференцијални правила за потеклото на стоките од ПЕМ регионот кои влегуваат и излегуваат од државата⁴⁸. Се воведува и статусот **Овластен економски оператор** што им овозможува на компаниите што ги исполнуваат условите побрз увоз и извоз на стоки преку серија поедноставени процедури и олеснувања, а е достапен и за македонските компании од 2018 година.

ЕУ има право да воведи **квоти на определени производи во чии рамки може увозот да се врши по повластени царински стапки, суспензии на определени тарифи со цел да им овозможи на европските компании да набавуваат суровини, делови и полуготови производи по поволни цени и на тој начин да ја подобрат својата конкурентност, како и царински олеснувања за определени категории стоки** (мали пратки, подароци, научни и образовни материјали итн.) Освен тоа, предвидени се различни олеснувања во однос на висината на царинските стапки и процедурите за земји кои учествуваат во различните преференцијални шеми (види поглавје 30). Надлежна институција од страна на ЕУ е **Генералниот директорат за даноци и царинска унија (DG TAXUD)**, а од македонска страна носител на поглавјето е **Министерството за финансии, односно Царинската управа** како орган во состав.

Поглавјето се состои од следните подрачја:

- Законодавство од областа на царина;
- Административен и оперативен капацитет.

⁴⁸ Повеќе за ПЕМ Конвенцијата може да се прочита на следниот линк <http://www.customs.gov.mk/index.php/mk/biznis-zaednica-mk/presmetka-na-davacki-mk/poteklo-mk/1461-pem-poteklo-mk>

КЛУЧНИ ПРОПИСИ ОД ЕВРОПСКОТО АКИ	КЛУЧНИ НАЦИОНАЛНИ ПРОПИСИ
Царински кодекс, Регулатива (ЕУ) 952/2013	Царинскиот закон и Уредбата за спроведување
Комбинирана номенклатура, Регулатива (ЕЗ) 2658/87	Уредба за распоредувањето на одредени стоки во Комбинираната номенклатура
Суспензии, Регулативи (ЕУ) 1387/2013 и 1388/2013	Конвенција за заедничка транзитна постапка
Контрола на багаж, Регулатива (ЕУ) 2013/952	
Царинска контрола на интелектуална сопственост, Регулатива (ЕУ) 608/2013	
Трговија со културни предмети, Регулативи (ЕУ) 2019/880 за увоз и (ЕЗ) 116/2009 за извоз	
Контрола на готовина (кеш), Регулативи (ЕЗ) 1889/2005 и (ЕУ) 2018/1672	
Прекурсори, Регулативи (ЕЗ) 111/2005 и 273/2004	

Усогласувањата во рамки на поглавје 29 носат **директни придобивки за граѓаните и компаниите преку скратување на времето, поедноставни процедури и помали трошоци за царински постапки, поефикасна борба против шверцот, организирианиот криминал и сивата економија и поттикнување на економскиот раст и развој преку царински олеснувања во определени области. Повисоки стандарди на постапките и користење на најсовремени техники за контрола на стоките овозможува повисоко ниво на заштита на здравјето и животот.** Освен тоа, кога РС Македонија ќе стане дел од ЕУ, граѓаните и компаниите ќе може да купуваат стока каде било низ ЕУ и да ја увезат без царински давачки и постапки.

Поглавје 30: Надворешни односи

Поглавје 30 покрива 3 области: трговската политика на ЕУ кон трети земји, односно заедничките извозни **и увозни царински стапки, нетарифните бариери, инструментите за трговска одбрана; развојната политика, односно помошта што ЕУ ја обезбедува за помалку развиени држави; и хуманитарната помош наменета за трети земји.** Ова поглавје во голема мера ја одредува тежината што ЕУ ја има на меѓународната сцена, имајќи предвид дека се однесува на области во кои ЕУ ужива значајна моќ. Имено, првата област, надворешната трговија, го опфаќа пристапот до европскиот пазар кој во моментот збирно ја претставува најголемата потрошувачка економија и трговски блок. Што се однесува до втората и третата област, ЕУ е најголемиот донатор на развојна и хуманитарна помош на светско ниво.

Во однос на трговската политика, таа како **ексклузивна надлежност се уредува на ниво на ЕУ и прописите имаат директна примена во државите членки.** Тука се уредени и преговорите и спроведувањето на договорите на ЕУ за слободна трговија, договорите за асоцијација (како нашата ССА), договорите за партнерство и соработка со трети земји и царинската унија со Турција. **ЕУ е членка на Светската трговска организација** од 1995 година (како и сите држави членки на ЕУ) и нејзината трговска политика се заснова на правилата и принципите дефинирани од страна на СТО.

Освен тоа, посебно внимание се посветува на т.н. **стоки со двојна примена**, односно стоки кои покрај цивилна употреба може да се користат и за воени потреби, особено во производство на нуклерано оружје. Дополнително, врз основа на Повелбата за човекови права и заложбите од Заедничката надворешна и безбедносна политика,

се уредува извоз на стоки кои може да се користат за кршење на човековите права, како на пример за вршење тортура или смртна казна. ЕУ е приврзаник и на т.н. **Процес Кимберли** за отстранување на дијамантите од конфликтно подрачје од глобалните ланци на снабдување, а развива и посебни стратегии за користење на метали и минерали од конфликтни и високо-ризични подрачја. Трговската политика преку специфични **шеми за повластен пристап на одредени земји до европскиот пазар** (Генералната шема за преференцијален третман на производи од трети земји која вклучува над 150 земји – GSP и GSP+, договорите за асоцијација со Западен Балкан и Украина, итн.) се користи и како инструмент во развојната политика.

Од Договорот од Лисабон наваму и **политиката на странски инвестиции е во надлежност на ЕУ**, односно ЕУ ја презема надлежноста од државите членки да преговара договори за инвестиции со трети земји. Притоа важен аспект е механизмот за скрининг на странски инвестиции во сила од 2019 година, според кој се предвидува ограничување на инвестиции од трети земји, односно скрининг и претходно одобрување на инвестиции од земји каде што странската држава има значителен удел во управувањето со приватните компании, како и инвестиции во чувствителни области (критична инфраструктура, медиуми, суровини, енергија, клучни технологии, податоци итн.)

За разлика од надворешната трговија, **развојната политика е паралелна надлежност на ЕУ и државите членки**, односно ЕК има право да управува со буџетот и програмите за развојна помош, но и државите членки имаат право да развиваат свои програми и да донираат дополнителни средства. Основна цел на развојната помош според Договорот за ЕУ е намалување на сиромаштијата, но на ниво на регулативи се дефинираат повеќе специфични цели во зависност од тоа за кој дел од светот е наменета помошта, во склад со основните вредности и принципи на ЕУ како што се мир, демократија, човекови права, владеење на правото, одржлив економски развој итн. Во тие рамки спаѓа и Инструментот за претпристапна помош кој го користиме и ние, како и Инструментот за развојна соработка за Латинска Америка, Азија и Јужна Африка, Инструментот за земјите од соседството (земјите од Јужен Медитеран и Источното партнерство), Инструментот за Гренланд, Инструментот за демократија и човекови права кој е отворен за цел свет, Инструментот за стабилност и мир, Партнерскиот инструмент и Инструментот за соработка во нуклеарна безбедност. Се воспоставуваат **заеднички правила за управување со финансиските инструменти кои се обврзувачки и за ЕУ и за корисниците**.

Преку **Договорот од Котону** се дефинира привилегиран однос на ЕУ и државите членки со земјите од Африка, Карибите и Пацификот, како и односите со прекуграничните територии на некои држави членки. Имајќи предвид дека договорот истекува на крајот на 2020 година, во тек се преговори за нов договор во кој клучен аспект ќе биде надминување на традиционалниот однос донатор-корисник на помош и развивање на еднакво партнерство во области од заемен интерес. ЕУ е еден од клучните чинители кои го поддржуваат спроведувањето на **Целите за одржлив развој на ОН и Агендата 2030**.

За новиот програмски период 2021-2027 се предвидува делумна реорганизација, односно фузирање на дел од инструментите на развојната политика. **Географски приоритети ќе бидат земјите од соседството, Африка, Западен Балкан и најнеразвиените земји, а тематски приоритети – безбедност, миграции, клима и човекови права**. Во рамки на ИПА се предвидува зголемување на вкупната сума од 11.7 на 14.5 милијарди евра за седум години.

Европската хуманитарна помош којашто е различна од развојната помош и интервенциите за спречување и решавање на конфликти се заснова на следните вредности: **човечност, неутралност, непристрасност и независност**. Таа се активира во случаи на **природни непогоди и катастрофи предизвикани од човечки фактор и има за цел непосредна помош за ублажување на влијанието и транзиција кон други долгорочни инструменти за поддршка**. Конкретните активности се состојат во испраќање на храна, лекови, прва помош и основни средства, како и европски волонтери, за што се воспоставува **Европската програма за солидарност** (European Solidarity Corps).

Надлежни институции на ниво на ЕУ се: **Генералниот директорат за трговија (DG TRADE), Генералниот директорат за развојна соработка (DG DEVCO), Генералниот директорат за соседска политика и преговори за проширување (DG NEAR) и Генералниот директорат за цивилна заштита и хуманитарни операции (DG ECHO)**, а од македонска страна носител на поглавјето е **Министерството за економија, односно МНР за подрачјата поврзани со развојна и хуманитарна помош**.

- Заедничка трговска политика;
- Билатерални договори со трети земји;
- Развојна политика;
- Хуманитарна помош.

КЛУЧНИ ПРОПИСИ ОД ЕВРОПСКОТО АКИ	КЛУЧНИ НАЦИОНАЛНИ ПРОПИСИ
Извозни кредити, Регулатива (ЕУ) 1233/2011	Регионална Конвенција за Пан-Евро-Медитерански правила за потекло
Извоз на неопасен отпад, Регулатива (ЕЗ) 1418/2007	Закон за контрола на извозот на стоки и технологии за двојна употреба
Финансиска одговорност во спорови инвеститор-држава, Регулатива (ЕУ) 912/2014	Закон за спроведување на постапката за сертификација на Процесот Кимберли во меѓународната трговија со необработени дијаманти
Правила за заедничко спроведување на финансиските инструменти, Регулатива (ЕУ) 236/2014	Закон за уредување на трговијата со стоки кои можат да се користат за смртна казна, мачење или друго сурово, нечовечно и понижувачко однесување или казнување
Хуманитарна помош, Регулатива (ЕЗ) 1257/96	Закон за спроведување на меѓународна развојна соработка
Стока со двојна употреба, Регулатива (ЕЗ) 428/2009 и Регулатива на ЕК 2018/1922	Закон за цивилна заштита и спасување
Ревизија на договори за инвестиции, Регулатива (ЕУ) 1219/2012	
СДИ скрининг механизам, Регулатива (ЕУ) 2019/452	
Спроведување на меѓународни трговски правила, Регулатива (ЕУ) 654/2014	
Трговски бариери, Регулатива (ЕУ) 2015/1843	
Законодавството на СТО транспонирано во ЕУ, регулативи (ЕУ) 2016/1036, 2016/1037, 2015/476	

РС Македонија **веќе ги ужива дел од придобивките од поглавје 30 во вид на автономни трговски мерки кон сите земји од Западен Балкан, како и во рамки на ССА**. Повластениот трговски режим кој истекува на крајот на 2020 година може да се продолжи до 2025 година, односно до нашето членство во ЕУ. По пристапувањето во ЕУ ќе станеме дел од царинската унија на ЕУ, ќе треба да излеземе од постојните договори за слободна трговија (ЦЕФТА, Украина итн) и да се приклучиме кон

режимот на ЕУ во однос на увозни и извозни стапки за трети земји. Освен тоа, РС Македонија ќе влезе во групата донаторски земји со тоа што **ќе ги прифати договорите на ЕУ со трети земји** и ќе биде обврзана да придонесува кон развојната политика на ЕУ.

Поглавје 31: Надворешна политика

Поглавје 31 ја покрива политичката, **безбедносната и одбранбената димензија на надворешните односи на ЕУ** (преку ЗНБП и ЗБОП). Традиционално област за меѓувладина соработка, со Договорот од Лисабон наваму ЗНБП станува **паралелна надлежност** во која, покрај ЕУ, и државите членки може да формулираат и спроведуваат свои политики, сè додека тие се во склад со политиките на ЕУ. Целта на ЗНБП е **ЕУ да зборува „со еден глас“ за да може да се наметне како еден од клучните чинители во меѓународната политика**. Во рамките на ЗНБП се воспоставуваат функциите **Претседател на Советот на ЕУ и Висок претставник за ЗНБП** како официјални претставници на ЕУ во надворешните односи, секој со свои надлежности, и се воспоставува **Европската служба за надворешна акција (EEAS)**. Освен тоа, ЕУ ја воспоставува праксата да поставува специјални претставници за конкретни држави и прашања, како на пример за Босна и Херцеговина, Косово, човекови права итн.

Во рамки на ЗНБП нема легислативна функција и нашата обврска се состои во **усогласување со договорите, декларациите и позициите на ЕУ по различни прашања од надворешната политика**. Донесените акти - **одлуки се носат со консензус**, иако за имплементирачките акти формално треба да се применува квалификувано мнозинство. Како одговор на различни ситуации на прекршување на меѓународното право и човековите права и слободи, ЕУ може да воведи **рестриктивни мерки** (санкции) кон трети држави и нивни државјани (ембарго на оружје, забрана за патување, економски и финансиски мерки)⁴⁹. Освен тоа, во ова поглавје спаѓаат и различните меѓународни договори за **контрола на вооружувањето** кон кои треба да пристапиме. ЕП има мала надлежност во ЗНБП освен од аспект на демократска контрола. ЕСП има надлежност само во однос на правата на поединци засегнати од санкции, а не во однос на легалност на одлуките.

ЗБОП како дел од ЗНБП до сега претежно се однесува на **цивилни и воени мисии и операции за управување со кризи**. ЕУ веќе има солидно искуство во однос на мисиите, а последните години ЗБОП сè повеќе се користи и како **рамка за развивање на вистинска заедничка политика на ЕУ во областа на одбраната преку Постојаната структурирана соработка воспоставена преку процедурата на зајакната соработка** со учество на 25 држави членки. ЕУ се залага за **интегриран пристап во спречувањето и решавањето на конфликти** преку вклучување на сите засегнати чинители и институции на ЕУ, активирање на повеќе алатки и политики за паралелно и сеопфатно справување со предизвиците (мир, безбедност, човекови права, одржлив развој, економски аспекти итн.), а посебно внимание посветува на локалната „сопственост“ над процесот, вклучувањето на жените и младите.

Во 2004 година се формира **Европската агенција за одбрана** како меѓувладино тело раководено од Високиот претставник за ЗНБП, кое има за цел олеснување и поттикнување на соработката меѓу земјите членки. Последните години актуелна е дискусијата во однос на иднината на ЗБОП, создавањето на заеднички одбранбени капацитети и вложувања на ниво на ЕУ во истражување и развој во одбраната. Во тој контекст, создавањето на **Европскиот одбранбен фонд** со буџет од над 500 милиони евра за 2019-2020 година е првиот чекор кон поголема координација во однос на одбраната на европско ниво.

⁴⁹ Преглед на санкциите во сила е достапен на следниот линк <https://www.sanctionsmap.eu/#/main>

Координатор на поглавје 31 од македонска страна е **МНР**, а поглавјето се состои од две подрачја – ЗНБП и ЗБОП. Во однос на релевантно национално законодавство за поглавје 31 се издвојуваат Законот за рестриктивни мерки, Законот за производство и промет на вооружување и воена опрема, Законот за класифицирани информации, Законот за забрана на развивање, производство, складирање и употреба на хемиски оружја, како и повеќе стратешки документи. РС Македонија веќе учествува во ЕУ активности во рамки на ова поглавје преку испраќање на цивилен и воен персонал во активности и мисии предводени од ЕУ.

Поглавје 32: Финансиска контрола

Поглавје 32, кое спаѓа во основните реформи што треба да се спроведат, се однесува на **подигнување на стандардите во управувањето со јавните финансии, посебно во однос на јавната внатрешна финансиска контрола (ЈВФК) и надворешната ревизија од независни тела**. Освен тоа, потребно е постигнување на соодветно ниво на **заштита на интересите на ЕУ и обезбедување ефикасни механизми за спречување на фалсификување на еврото**.

Целта на ЈВФК е **да се изградат одржливи јавни институции кои ќе бидат целосно насочени и успешни во реализирањето на зацртаните стратешки и тематски цели, а притоа ќе ги запазат клучните принципи во однос на финансиското работење** (транспарентност, отчетност, ефикасност и ефективност). Европското ако не предвидува конкретни мерки како тоа да се постигне, туку остава на секоја држава членка да организира внатрешна контрола и ревизија во јавниот сектор во склад со меѓународните стандарди (INTOSAI⁵⁰), европските принципи и најдобри практики. Клучно е да се обезбеди **независност**, во нашиот случај на ревизорите во Државниот завод за ревизија – загарантирана со Уставот, финансиска независност на институцијата, непречен пристап до документите и записите на институциите што се предмет на ревизија, како и ефикасни механизми за спроведување на наодите. ЈВФК е тесно поврзана и со реформата на јавната администрација и со управувањето со јавните финансии.

Истото ниво на заштита треба да се обезбеди кога станува збор за средствата од националниот буџет и финансиските интереси на ЕУ. Клучно европско ако во оваа насока е **Директивата за заштита на финансиските интереси на ЕУ**, која предвидува и **воспоставување или назначување на национално тело надлежно да постапува во случај на измама или проневера на европските средства (АФКОС – Anti-Fraud Coordination Service)** и да соработува со **Европската канцеларија за борба против измама (ОЛАФ – European Anti-Fraud Office)**. Ова барање РС Македонија го исполни како предуслов за користење на ИПА 2, со што за улогата на АФКОС е предвидено посебно одделение во Министерството за финансии.

Надлежни институции на ниво на ЕУ се **Генералниот директорат за буџет и ОЛАФ**, а носител на поглавјето од македонска страна е **Министерството за финансии**. Поглавјето се состои од 2 подрачја:

- Јавна внатрешна финансиска контрола и надворешна ревизија;
- Заштита на финансиските интереси на ЕУ.

⁵⁰ Меѓународната организација на врховни ревизорски институции – институции кои ги контролираат владините тела

КЛУЧНИ ПРОПИСИ ОД ЕВРОПСКОТО АКИ	КЛУЧНИ НАЦИОНАЛНИ ПРОПИСИ
Проверки на лице место, Регулатива (ЕЗ) 2185/1996	Закон за системот на внатрешна финансиска контрола во јавниот сектор
Директива за заштита на финансиските интереси на ЕУ (PIF Directive), 2017/1371/EУ	Политики за јавната внатрешна финансиска контрола во периодот од 2018 до 2020 година
Фалсификување на еврото, 1338/2001 и 44/2009, 1339/2001 и 45/2009, 1210/2010, 2182/2004 и 46/2009	Закон за ревизија на инструментот за претпристапна помош
	Закон за ревизорско тело
	Рамковна спогодба склучена меѓу Република Македонија и Европската комисија за правилата за соработка во однос на финансиската помош на Европската комисија
	Национална стратегија за спречување на измами за заштита на финансиските интереси на Европската унија во Република Македонија 2019- 2021

Усогласувањето со европското акти во ова поглавје ќе придонесе за **поголема одговорност, отчетност и ефикасност при трошењето на јавните средства**, без оглед дали се работи за националниот буџет, локалните буџети или европските фондови, во интерес на граѓаните. Освен тоа, со борбата против фалсификување на еврото, **се намалува можноста за измами и се зголемува степенот на заштита на физичките и правните лица.**

Поглавје 33: Финансиски и буџетски одредби

Поглавје 33 се однесува на средствата кои РС Македонија од денот на пристапување ќе ги уплаќа како редовен придонес кон буџетот на ЕУ. Составено е од едно подрачје – Традиционални сопствени ресурси за коешто надлежна институција е **Министерството за финансии**. Прописите во ова поглавје имаат **задолжителна примена** и не подлежат на усогласување во националното законодавство.

Во рамки на **традиционалните сопствени ресурси спаѓаат прибраните приходи од царини, данокот на додадена вредност и бруто националниот доход на државата**. Со цел подобро исполнување на обврските предвидени во ова поглавје, активностите се насочени кон подобрување на наплатата и системите за управување со овие средства и се детално уредени во останатите поглавје (4, 5, 16, 18, 29, 32). Освен правни усогласувања, потребно е јакнење на административните капацитети во овие области, со цел редовно плаќање на обврските кон ЕУ како предуслов за користење на сите придобивки од членството.

Поглавје 34: Институции

Поглавје 34 се отвора непосредно пред пристапувањето, односно на крајот на преговорите. Тогаш **се утврдува бројот на македонски претставници во различните институции на ЕУ, како и гласовите во рамки на Советот на министри, односно Европскиот совет кога се гласа со квалификувано мнозинство**⁵¹. Со членството РС Македонија ќе номинира свој претставник во ЕК, ќе има пратеници во ЕП избрани на непосредни избори, ќе учествува во сите работни тела на Советот на министри и Европскиот совет. Освен тоа, гувернерот

⁵¹ Обезбедување на двојно мнозинство - број на држави членки (55%) и процент на вкупно население во ЕУ (65%). Повеќе за процедурите на гласање во Советот на ЕУ на следниот линк <https://www.consilium.europa.eu/en/council-eu/voting-system/qualified-majority/>

на Народната банка ќе учествува во работата на ЕЦБ, ќе номинираме судија во ЕСП, претставник во Советот на гувернери во ЕИБ, претставници во Економскиот и социјален комитет, Комитетот на региони, Судот на ревизори, научно-техничкиот одбор на Евроатом и сите други тела и агенции на ЕУ, според утврдените правила и процедури. Македонските граѓани ќе може да конкурираат за вработување во европските институции, а македонскиот јазик ќе се вброи меѓу официјалните јазици на ЕУ. Носител на ова поглавје е **Канцеларијата на претседателот на Владата.**

Поглавје 35: Останати прашања

Поглавје 35 нема однапред утврдена содржина, односно во текот на утврдување на преговарачката рамка во него може да се додадат области кои не се предвидени во другите поглавја. На пример, во преговорачкиот процес на Србија, поглавје 35 го опфаќа прашањето на Косово и има иста важност како поглавјата 23 и 24. Со други зборови, за Србија напредокот во ова поглавје е предуслов за отворање и затворање на други поглавја, односно за каков било напредок во преговорите. За споредба, Црна Гора нема никакви обврски во поглавје 35. Што се однесува до РС Македонија, можно е во поглавје 35 да се следи напредокот во спроведувањето на Преспанскиот договор со Грција и Договорот за пријателство со Бугарија, иако добрососедските односи се следат и во делот Политички критериуми. Носител на ова поглавје е **Канцеларијата на претседателот на Владата.**

**ДЕЛ 3 – ЛИЧНИ
СВЕДОШТВА И ПОРАКИ
НА ЕКСПЕРТИ ЗА ЕУ И
ГЛАВНИТЕ ПРЕГОВАРАЧИ
ОД ЗЕМЈИТЕ ОД РЕГИОНОТ**

Јанез Поточник**Главен преговарач на Словенија 1998-2004**

Поранешен еврокомесар во два мандати, за наука и истражување во периодот 2007-2009 и за животна средина 2009-2014

Актуелен претседавач на Меѓународниот панел за ресурси во Програмата за животна средина на ОН

политичките недоразбирања во корист на целиот народ. Не заборавајте: историски, културно, географски, економски... вие припаѓате на Европа. Го знаете тоа и сите ваши пријатели во Европа се свесни за тоа. Затоа е разумно да дадете сè од себе и да се вклучите силно во чекорите кои се сè уште пред вас.“

„Во времињата во кои сме повеќе поврзани и ранливи од кога и да е, многу веројатно е дека здравствени кризи, екстремни временски непогоди поради климатските промени и сл. ќе станат сè почести. Затоа, ќе биде многу важно да се фокусираме на новите начини за справување со ризиците, што ќе бара многу повеќе соработка. Европската унија е симбол на соработката и на споделување на независноста за заедничкото добро. Таа е пример на кој се огледува и учи целиот свет.

Пристапувањето кон Европската унија значи здружување на силите со останатите европски народи кон создавање на подобра Европа и подобар свет. Процесот на вашето пристапување кој се одвива веќе подолг период е национален интерес на вашата земја. Тој води кон побрза модернизација и подлабока демократизација на вашата земја. Се разбира дека не е лесен, посебно затоа што задира длабоко во корените на функционирањето на вашето општество. Но, додека ја имате основната цел пред вас, сè е логично и полесно.

За пристапувањето не треба само да се преговара со земјите од Европската унија. Најпрво тоа значи внатрешни преговори за справување со транзицијата и имплементирањето на високите вредности, стандарди и правила донесени од земјите членки. Се работи и на разбирањето на вистинската вредност на процесот и неговиот исход, како и расчистувањето на

Меглена Кунева

Главен преговарач на Бугарија 2001-2007

Поранешен еврокомесар за потрошувачи и здравство во периодот 2007-2009

Актуелен амбасадор на ЕУ во Советот на Европа

„Најпрво дозволете

ми искрено да ви честитам за отпочнувањето на преговорите. Тоа е успех за вашата земја, но и за ЕУ. Веќе имате докажана поддршка од сите институции на ЕУ и држави членки. И највозбудливото патување почнува...

Јас го водев пристапниот процес на Бугарија како главен преговарач седум години.

Во моето политичко искуство двапати бев министер за Европа, вицепремиер и министер за образование и наука и првиот бугарски комесар откако станавме членка на ЕУ. Работев напорно за да додадам вредност во сè што правам, но верувам дека нема поважен период од периодот на преговорите. И поголема радост од историското достигнување. Се разбира, имаше многу читање, координација, знаење, детални административни постапки, строги правила, но процесот беше толку исполнет со оптимизам, залажба и чувство на припаѓање.

Ќе ја изградите вашата иднина преку законодавство, институции и силна јавна поддршка. Само народот може да ја изгради својата држава и само државата може да ја изгради иднината на народот. Тоа ќе биде период на интензивна комуникација и силен поттик за политичка отчетност. Заздравувачки процес на градење доверба меѓу сите партии, меѓу администрацијата и политичарите, меѓу вас и другите држави членки на ЕУ, процес којшто дава можност да се реосмислат националните приоритети и да се поддржи прогресивна агенда.

Интеграцијата се случува прво во вашето општество. Процесот на преговори помага да си ги поставиме најважните прашања и да ги најдеме вистинските одговори – што сакате, како ќе ги постигнете вашите цели, кое е најдобрата рамнотежа и како да се задржи?

Замислете само неколку избори што треба да ги размислите и направите – кое е најдоброто решение да се одржува природата чиста и истовремено да се има индустрија? Како да го подготвите вашето земјоделство да биде конкурентно? Каков вид на транспорт да се развива прво? Како да ја комбинирате финансиската поддршка од ЕУ со вашиот национален буџет и да ги максимизирате ефектите од двете? Како да се спречи злоупотребата на јавни пари? Прашањата се многубројни, но имаат одговори.

Сигурна сум дека ќе се снајдете со сите предизвици пред вас. А ќе ги има. Најдобрата инвестиција што можете да ја направите е во луѓето, во администрацијата која ќе работи деноноќно да го оствари сонот на многумина. Почитувајте ги овие луѓе, чувајте го тимот ист, стабилен, мотивиран. Јас имав неколку правила до кои се придржував да го направам процесот успешен. Број еден е – изградете го и почитувајте го вашиот тим. И неколку други – политичкото водство е важно, но исто толку важна е и добро подготвената администрација. И за двете клучно е читањето и учењето, вклучително и на ситните детали.

Не смеете да бидете неподготвени. Секогаш прашувајте, споделувајте информации, дискутирајте.

Никогаш не ги одлагајте тешките одлуки и разговори. Нема да станат полесни. Зборувајте со луѓето секој ден, бидете отчетни.

Верувајте во ЕУ. Ова е процес во кој нема само вие да учите за ЕУ, но ќе направите ЕУ да учи за вашата земја.

И најважно – верувајте во вашата нација. Служете ѝ на желбата на толку многу луѓе кои би сакале да ја видат нивната земја како дел од семејството на ЕУ.

На крај, би сакала да споделам приказна од 2005 година. Годишната кога го потпишавме Договорот за пристапување. Имаше интервју на еден многу постар Бугарин. Тој го славеше неговиот 105ти роденден! Новинарот го праша дали, на негова возраст, тој има сон. А одговорот беше – „Сакам да ја видам мојата земја членка на ЕУ“. Привилегија беше да се служи за неговите соништа. И историска можност.

Ви посакувам многу успех и да ги запомнете годините на преговорите што доаѓаат како години во кои ја градите вашата земја, вашето општество и вашата иднина. Заедно со сите земји од ЕУ.“

Тања Мишчевик

Главен преговарач на Србија 2013-2019

Актуелен заменик генерален секретар на Регионалниот совет за соработка (RCC)

„Пристапните преговори не се воопшто преговори!... многу често ќе слушате! Луѓето ќе ви велат дека нема за што да се преговара, туку треба да се прифати европското аки во сите области уредени со законодавство на Унијата... што е точно, но... Овие преговори не може да бидат споредени со ниедни други, бидејќи се двократни. Основната цел им е да ја подготват земјата кандидат за да стане држава членка на ЕУ. Хармонизација на законодавството, создавање на институции способни да го спроведат и применат правото на ЕУ во нашиот правен систем и пракса – за тоа се работи. Но, за да го постигнете сето тоа треба да преговарате и да се ценкате секој ден во текот на процесот: со ЕУ за темпото и начините; со државните институции за темпото, начините, средствата, капацитетот и парите; со граѓанското општество за темпото, начините, реалистичниот исход и идеалистичките цели... И со себе, општеството, политичкото раководство – да бидете цврсти, но ентузијастични за резултатите, и да не забораваме дека пристапните преговори не се статични, туку се цел во движење. Реформи од тој обем не се случуваат толку често во животот на една држава и, колку и да се тешки за остварување, прекрасно е да се учествува во нив.

Самиот процес на преговори има влијание, не врз една или две, туку врз сите области на функционирање на државата и општеството: од образование и здравство, преку трговија, енергија и земјоделство, до надворешна политика и животна средина. Сепак, тие промени не може да се видат веднаш и подеднакво во сите области.

Најважната, основната, онаа на којашто треба да се стави акцент од самиот почеток, се реформите поврзани со владеење на правото – не поради методологијата на преговорите, туку затоа што нема правна сигурност што ќе донесе овој процес ако нема солидни и стабилни корени на владеењето на правото.

Таа прва, непосредна цел во голема мера ги замаглува другите, особено на почетокот на преговарачкиот процес. Всушност, цврсто верувам дека вистинската цел на преговорите не е „само“ да се стане држава членка, туку полноправна држава членка, способен и одговорен чинител во креирањето на јавните политики и политиката на ЕУ. Како што милуваме да кажеме – држава што ќе биде на масата, а не „на менито“. Затоа, во текот на пристапните преговори, земјата кандидат треба да се погрижи и за овој момент, да го има цело време на ум како стратешка визија. Што ќе биде приоритет за нас како членка на ЕУ, каде ќе го насочиме нашето внимание и интерес, со кого ќе градиме природни партнерства за заштита на интересите... Тоа се прашањата што треба да се постават уште во фазата на преговори. Тие се многу важни затоа што помагаат да ја изградиме иднината на земјата. И точно тоа е суштината – пристапните преговори се основниот елемент во градењето на иднината за народот и земјата... затоа, ви посакувам многу среќа во тоа!“

Александар-Андрија Пејовиќ

Главен преговарач на Црна Гора 2011-2018

Актуелен главен експерт на проект на ЕУ за реформа на јавната администрација во Србија

„Искуството покажа дека преговорите за членство во ЕУ тежнеат да растат во должина, комплексност и побарувања. Затоа, Северна Македонија се наоѓа на почетокот на процесот кој ќе трае значително долго, ќе бара многу човечки и материјални ресурси како и многу трпение и разбирање на околината во која се одвиваат преговорите за членство. Живееме во променлив свет, па мора да се приспособуваме. Сепак, не треба да живееме без визија за тоа како нашата земја треба да го употреби преговарачкиот процес за да еволуира во подобро, побезбедно, побогато и поинтегрирано општество кое ќе го заземе своето место во европското семејство.

Црна Гора преговара цели осум години. Во целиот тој процес успеа да ги отвори скоро сите поглавја и да затвори три од нив. Многу се направи, а сепак многу останува да се заврши во иднина. Секако, искуството на Црна Гора може да биде многу корисен пример за пристапните преговори на Северна Македонија. Важноста на владеење на правото која беше акцентирана во новиот пристап на ЕУ кон проширувањето во поглавјата 23 и 24, мора да се разбере од самиот почеток и да стане апсолутен приоритет на земјата кандидат. Тука би рекол дека промената на ставовите е најважната работа, зашто без неа нема да има вистинска трансформација на општеството и добивање на очекуваните резултати. Понатаму, на преговорите за потешките поглавја за животна средина, безбедност на храна и конкуренција треба да им се пристапи

со добра анализа на потребните ресурси и соодветно и навремено планирање на чекорите. Административните капацитети се клучни – можеби најважното е да се чуваат знаењата во рамките на администрацијата – загубен експерт од администрацијата е голема загуба за целиот процес. На крај, преговарачкиот процес треба да биде тесно поврзан со претпристапната помош – само преку нивна тесна координација тие функционираат ефикасно. Секако, има многу други аспекти кои може да се споменат тука заради огромниот и комплексен процес, но сакав да посочам неколку од нив. Ако го гледате процесот како шанса за трансформација и еволуција, на крајот, тој ќе биде корисен и за општеството и за поединците. Затоа, продолжете со добрата работа и ви посакувам многу среќа!“

Франсоа Лафон

Француски експерт за ЕУ и советник на заменикот на претседателот на Владата на РС Македонија задолжен за европски прашања, делегиран од Владата на Француската Република

„Со отворањето на преговорите започнува нов дел од европското патување на земјава кое ќе бара од сите идни состави на Владата одлучност, политичка зрелост и доследност. Одлучност, затоа што овој национален процес кој полека ќе ја трансформира земјата, метаморфозирајќи ја нејзината економија, но и општествената и културна организација, е долг два – три мандати. Поради тоа што нема брза политичка придобивка од оваа напорна вежба, „задкулисните игри“ на политичките партии треба да се тргнат настрана. Европската модернизација на РС Македонија треба да стане заедничка цел, само така ние ќе ја разбереме политичката зрелост на националните лидери на власт. Потоа, од доследноста во владеењето ќе зависи колку време ќе биде потребно, прво да се отворат, а потоа да се затворат деловите на процесот. Преку владиното водство и потребниот надзор од Парламентот, администрацијата ќе ја има главната улога во процесот. Секретаријатот за европски прашања ќе треба да води една комплексна и долготрајна работа. Како високо специјализирана администрација предводена од заменик премиерот, Секретаријатот ќе треба да прерасне во најскапоцен дел од македонската администрација, составен од почитувани експерти во различни сектори. Три елементи ќе ја одредат успешноста и времетраењето на пристапниот процес: координација, дигитализација и едукација. Координацијата меѓу министерствата и државните агенции со сите европски институции и

други вклучени страни ќе гарантира дека државното законодавство е хармонизирано со европското аки кое се менува и расте од ден во ден. Цврсто водство од страна на СЕП, издигнато над традиционалните политички игри е потребно за ефикасен и брз процес. Постоечката (иако не е скоро обновена) НПАА ќе го содржи националниот план за модернизација на земјата. Но, за да се намали комплексноста на процесот, дигитализацијата (компјутери во мрежа и бази на податоци) ќе има огромна улога. Вложувањето во дигитални технологии ќе ја зголеми транспарентноста и одговорноста на вклучените страни. Да не споменуваме колку ќе се олесни огромниот товар од процесот на преведување.

Последниот клучен елемент од европското патување на земјата, ќе бидат човечките ресурси и нивното оформување. Тоа е уште една голема инвестиција која РС Македонија треба да ја направи за да се подготви за пристапниот процес. Секретаријатот ќе треба да го заживее постоечкиот тренинг центар и да го посвети на европскиот процес. Таму ќе треба да се организира обука за воведување на сите нововработени, како и редовна обука за останатиот кадар кој ќе работи на клучните европски прашања. Модернизиран тренинг центар претставува долгорочен придонес за земјата и нејзиното европско образование, давајќи чист сигнал за посветеноста на нацијата кон нејзините европски партнери.“

Марек Табор

Член на полскиот преговарачки тим и клучен експерт на твининг проектот во СЕП „Натамошно јакнење на капацитетите за европска интеграција“, 2015-2016
Актуелен директор за развој на Колеџот на Европа во Натолин, Полска

„Доаѓаат времиња со големи предизвици за Северна Македонија, но тие ќе бидат и многу плодни. Подготовките за преговори како и самите преговори се многу посебен период, во кој сите чинители во државата се здружуваат во составувањето на единствениот список со приоритети, и одредувањето на вистинските државни интереси. Тоа ќе бара директен дијалог помеѓу различни актери – Претседателот на Републиката, Собранието, Владата, граѓанскиот и академскиот сектор и многу други. Најважниот елемент за успехот е градењето на специфична национална стратегија за преговорите, а не некоја колекција на планови по специфични сектори. Врските помеѓу различните, навидум неповрзани области, мора да се идентификуваат, детално анализираат и искористат на најдобар начин. За сите овие внатрешни разговори, на разни нивоа и различни теми, насекаде во некои канцеларии администрацијата ќе припрема состаноци, модели на сценарија и драфтови на позициите за преговори. Потоа, тие ќе преговараат на техничко ниво со Европската комисија и ќе ги имплементираат обврските на Северна Македонија во рамки на преговарачките рунди. Тие ќе поминат неброени саати работејќи

во канцелариите, хотелски соби и аеродроми.

За време на мојата работа со СЕП и владините институции во Скопје, имав привилегија да сретнам посветени, стручни и едуцирани колеги на разни нивоа од администрацијата – од висок до среден и основен круг. Сигурен сум дека администрацијата во Северна Македонија може да ги исполни задачите ефективно. Сепак, најважно е вработените во администрацијата да бидат подготвени и овластени да соработуваат во работата, да донесуваат решенија на експертско ниво, оставајќи ги последните 10 проценти на конфликтни решенија за политичкото ниво. Ефективноста на пристапниот процес во голема мера ќе зависи од тимската работа и атмосферата во тимот без разлика на функцијата, чувството на сигурност кое ќе произлезе од меѓусебната доверба и поддршката од повисоките нивоа на хиерархијата. Тие ќе бидат спремни да направат сè што можат за придвижување на преговарачкиот процес дури и кога работата ќе им навлезе во нивните приватни животи, што секако ќе се случи, но таа неминовна состојба гради цврсти врски и некоја присвоеност на процесот. Ова е мисија на административните службеници, но и на нивните претпоставени, чијашто силна поддршка во оваа задача мораат да ја имаат. Дури и ако тоа ги менува традиционалните начини на менаџирање одгоре надолу на сите нивоа и по сите прашања на кои администрацијата е навикната.“

Користена литература и дополнителни ресурси

Официјални извори

Вебсајт на ЕК - <https://ec.europa.eu/>

Вебсајт на ЕП - <http://www.europarl.europa.eu/>

Вебсајт на Советот на ЕУ - <https://www.consilium.europa.eu/>

Вебсајт на ЕСП - <https://curia.europa.eu/>

Вебсајт на Еурлекс - <https://eur-lex.europa.eu/>

Вебсајт на ЕЕАС - <https://eeas.europa.eu/>

Вебсајт на СЕП - <http://sep.gov.mk/>

Институционална платформа и принципи за водење на преговорите за пристапување на Република Македонија во ЕУ, СЕП, 2007

Национална програма за усвојување на правото на ЕУ (НПАА), СЕП, 2019 (нацрт верзија)

Презентации од одржаниот објаснувачки скрининг за РС Македонија и Албанија, достапни на <http://sep.gov.mk/content/?id=2499#.XqLGnZmxXIX>

Одлуки за воспоставување на преговарачка структура, Службен весник на РСМ, бр. 159 од 1.8.2019 година

Секундарни извори

Markov, D., *The Cooperation and Verification Mechanism Three Years Later: What Has Been Done and What Is Yet To Come*, Bulgaria Reports, 1/2010, Friedrich Ebert Stiftung

Balassa, B., *Theory of Economic Integration*, Routledge Revivals, 2011

Корисни електронски ресурси

ИПА механизам - <http://www.ipa2cso.mk/home/>

ЕУ за тебе – проекти финансирани од ЕУ во РС Македонија <https://euprojects.mk/>

Ресурсен центар за ЕУ - <https://eu.org.mk/>

ЕУ монитор - <https://www.eumonitor.eu/>

Фондација Роберт Шуман <https://www.robert-schuman.eu/en/>

Актуелни информации од институциите на ЕУ и европската политика - <https://www.politico.eu/>, <https://www.euractiv.com/>, <https://euobserver.com/>

Политиката на ЕУ кон Западен Балкан - <https://europeanwesternbalkans.com/>

Берлински процес - <https://berlinprocess.info/>

Инвестициска рамка за Западен Балкан - <https://www.wbif.eu/>

Поглавје 20 - <https://www.poglavje20eu.org/>

